

ББК 81.2

3-41

УДК 81.1

*кн 103/
2005/03*



**МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ ІНСТИТУТ**

імені Митрополита Київського і Всєї України,
Предстоятеля Української Православної церкви Блаженнішого Володимира

кафедра філології та українознавства

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ УЧАСНИКІВ ЗАСІДАННЯ
КРУГЛОГО СТОЛУ НА ТЕМУ:**

**“Глобальна світова мова: історичний аспект,
сьогодення та прогнози на майбутнє”**

(8 грудня 2005 року)

**Хмельницький
2005**

ББК 81.2

3-41

УДК 81.1

Збірник матеріалів учасників засідання круглого столу на тему:
"Глобальна світова мова: історичний аспект, сьогодення та прогнози на
майбутнє" (8 грудня 2005 року) / Уклад.: Шутов О.М., Князюк І.Д.,
Підгурський О.В., Мединська С.Л. — Хмельницький інститут МАУП, 2005. —
98 стор.

Затверджено на засіданні предметно-методичної комісії іноземних мов
кафедри філології (протокол № 3 від 9 грудня 2005 року)

Рекомендовано до друку Вченою Радою Хмельницького інституту
Міжрегіональної Академії управління персоналом (протокол № 7 від "8" лютого
2005 року).

Міжрегіональна Академія
управління персоналом
Хмельницький інститут
29015, м.Хмельницький
проспект Миру, 101А

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом
Хмельницький інститут, 2005

ПЕРЕДМОВА

Шутов О.М.,
заст. зав. кафедри філології
Хмельницького інституту МАУП

З новим роком! Happy New Year! Bonne année! ¡Feliz Año Nuevo! Glückliches Neujahr!

Такі привітання з новим роком різними мовами прозвучали під час закриття засідання круглого столу (КС) на тему: “Глобальна світова мова: історичний аспект, сьогодення та прогнози на майбутнє”, яке було підготовлено та проведено 8 грудня 2005 року кафедрою філології та українознавства Хмельницького інституту МАУП.

Тема глобальної світової мови, що була винесена на обговорення першого подібного заходу, була вибрана не випадково, оскільки мала на меті залучення щонайбільшої кількості учасників, не обмежуючись обговоренням однієї мови. Звичайно, найбільшу кількість учасників представив ХІ МАУП, хоча в обговоренні прийняли участь також студенти Хмельницького Національного університету, курсанти Національної Академії державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького, а також учні обласного ліцею-інтернату з поглибленою підготовкою у галузі науки, та з хмельницької гімназії № 1.

Глобальною мовою в мовознавстві прийнято називати ту мову, яка виконує функції мови міжнародного спілкування на територіях де проживають різні за мовами народи. Теоретичні засади виникнення мови та проблеми її типології в історичному аспекті були розкриті в першій доповіді яку підготувала ведуча засідання — студентка гр. БПк-11 ХІ МАУП Чиж Ольга. Тему моно чи полігенезу мови продовжив Нагнибіда Анатолій (гр. БП-12, ХІ МАУП), який також виділив основні глобальні світові мови, які існували на протязі історії людства. Крім того, його дослідження поставило питання реальності створення єдиної штучної мови для всіх людей. Студентка тієї ж групи Петрушак Анна показала себе знавцем проблематики виникнення штучних мов та їхньої класифікації, що значно спростило сприйняття інформації учасниками засідання КС щодо різних штучних мов, а саме мов *Есперанто* (студентка гр. БП-22 ХІ МАУП Масловська Ірина), *Едо* (учень 7(11)-А класу Хмельницької гімназії №1 Скоропад Дмитро), *Интерлінгва* (студент гр. БП-23 ХІ МАУП Сучек Володимир), мова *Брайля* (учениця 10 класу 8 групи обл. ліцею Гладичук Інна) та інші. Доповідачі з цієї тематики приклали максимум зусиль для цікавого сприйняття інформації — від медіапрезентації до демонстрації літератури написаної мовою Брайля (мовою сліпих) та декларування шевченківського “Заповіту” мовою Есперанто напам’ять!

Історичний підхід до вивчення проблеми існування глобальних мов світу був використаний у доповідях студента гр. БСМК-31 ХІ МАУП Гарматюка Юрія (тема доповіді — “Арамейська мова як глобальна мова минулого”), учнів обласного ліцею-інтернату 10 класу 8 та 7 групи Швеця Данила (“Санскрит — мова ведичної культури”) та Захарчика Андрія (“Історія давньогрецької мови”), студентки гр. БПк-11 Дригули Сніжани (“Латинська мова. Від античності до

сучасності”), студентка гр. ПР-31 ХНУ Машталер Катерини (“З глибини германських мов. Готська мова”), студент гр. БП-23 ХІ МАУП Фурман Вадим (“Лінгва франка — контактна мова міжетнічного спілкування середніх віків”), студент гр. БПАС-11 Мазур Юрій (“Французька традиція в російському культурному просторі”) та інші.

Англійська мова як глобальна світова мова сьогодення була запропонована для обговорення багатьма учасниками КС. Детальний аналіз існуючих варіантів англійської мови в світі зробила учениця обласного ліцею-інтернату 11 класу Матвійчук Вікторія. Про американський варіант англійської мови доповів курсант гр. 410 НАДПСУ Федик Андрій. Наприкінці другої частини засідання КС відбувся виступ завідувача кафедри іноземної філології Хмельницького університету управління і права Гайдамашук Л.В., яка нещодавно повернулася із Австралії і зробила свої доповнення до теми різновидів англійської мови а саме його австралійського варіанту. Особливий інтерес, зокрема серед тих хто вивчає англійську мову, був викликаний доповіддю студентки гр. МІН-04-2 ХНУ Дяк Дарини, темою якої були особливості адаптації неологізмів-запозичень в сучасній англійській мові.

Окремою підтемою засідання КС була розглянута проблема статусу російської мови як мови міжнаціонального спілкування на території колишнього Радянського Союзу, її вплив на мови колишніх республік та українську зокрема (студенти гр. БПк-11 Сітніков Євген та Хоріщенко Леся). Після змістовного виступу Хоріщенко Леся отримала не лише схвальні відгуки слухачів а й грамоту і подарунок від директора ХІ МАУП Білого Л.Г. за призове місце в всеукраїнській студентській олімпіаді з української мови серед філій Академії.

Після підведення підсумків відбулося представлення виставки відділу іноземних мов обласної бібліотеки ім. М.Островського. Його завідувач Сліпун С.К. і завершила засідання КС новорічними привітаннями різними мовами світу.

Організаційний комітет висловлює щиро подяку всім, хто був причетний до проведення засідання КС і особливу подяку студенту гр. БП-23 ХІ МАУП Сучеку Володимиру за технічне забезпечення заходу, всім студентам гр. БСМК-31 (окрема подяка Любінецькому Сергію, Станчаку Вадиму та Філь Катерині), ведучій засідання — студентці гр. БП-11 Чиж Ользі, а також всім учасникам та гостям.

МОВА ЛЮДИНИ В ІСТОРИКО-ТИПОЛОГІЧНОМУ АСПЕКТІ ЇЇ РОЗВИТКУ

Чиж Ольга Олександрівна,
студентка гр.БПк-21 ХІ МАУП
Наук. кер.: Шутов О.М.,
викладач іноземної мови ХІ МАУП

Виникнення людських мов (глотогенез) нерозривно пов'язане з походженням людей (антропогенезом). Згідно з еволюційною теорією Чарльза Дарвіна (1809-1883) предки людей походили з тваринного світу. В цьому світі найбільш близькими до людей за їх анатомічною будовою є мавпи. Внаслідок палеонтологічних пошуків у південній і східній Африці були відкриті залишки найдавніших прапращурів сучасних людей — австралопітеків (“південних мавп”), які вже виробляли найпримітивніші знаряддя праці. Найбільш високорозвиненим з австралопітеків був той, котрого назвали “людиною-умільцем” (*Homo habilis*). Як це не дивно, але еволюція може йти по двох лініях: прогресивній і регресивній. На думку сучасних антропологів розвиток людиноподібних істот, починаючи від цього африканського “умільця”, пішов в обох напрямках: прогресивному — в бік все більш схожих на сучасних людей істот і в регресивному, який завершився появою гомінідів — шимпанзе і горил. На прогресивному шляху, що веде до сучасних людей, опинилися так звані архантропи: пітекантроп, мавританський атлантроп, гейдельберзька людина, синантроп (“китайська людина”), а потім так звані палеоантропи: неандертальці (їхні залишки знайдені в Німеччині) та кроманьйонці — розумні люди (*Homines sapientes fossiles*), їхні залишки виявлено у Франції. Ці останні були безпосередніми предками сучасних “двічі розумних людей” (*Homines sapientes sapientes*). Чи вміли говорити неандертальці — це питання спірне. Не виключено, що вони користувалися для передачі повідомлень якоюсь примітивною звуковою сигналізацією, яка ще не була мовою у нашому розумінні. Безсумнівно є те, що кроманьйонці вже розмовляли, і їхня мова якоюсь мірою була схожою на сучасні мови. Це було дуже давно — в ту добу історії людства, яку археологи називають кам'яним віком, тому що тоді люди виготовляли свої знаряддя праці з каменю. Найдавнішу добу існування людей на землі палеонтологи й археологи розділили за типом кам'яних знарядь на давньокам'яний вік (палеоліт), середньокам'яний (мезоліт) і новокам'яний вік (неоліт). Новокам'яний вік тривав приблизно від 5000 до 2500 років до н.е. Саме про цю добу ми можемо сказати, що тоді жили люди, які були схожі на нас і розмовляли різними мовами, про існування яких ми можемо лише здогадуватися. Якщо Африка (або точніше — східна Африка) була колискою людства, яке поступово розселилося на всіх континентах і островах, не виключено, що саме Африка була місцем виникнення першої людської мови. Питання про один центр або про кілька центрів виникнення людського мовлення залишається без точної відповіді.

Триває обговорення проблеми моногенеза чи полігенеза людства, і ця проблема, звичайно, пов'язана з моногенезом або полігенезом мов. Хоча всі люди належать до того самого біологічного виду, проте він розподіляється на підвиди або раси. Навряд чи можна відповісти на питання, чи була у кожної раси своя мова — мова білої раси, мова чорної раси, мова жовтої раси. В еволюції звукової сигналізації між світом тварин і світом людей з їхньою мовою незмірно величезний інтервал у часі. Найтриваліша доба у розвитку людських мов — це дописемна доба до винайдення письма. У цю добу відбулася так звана неолітична революція, тобто перехід від збирання й мисливства до землеробства та скотарства. За цією революцією сталися металургійна революція (обробка металів) і, нарешті, графічна революція — винайдення письма. Ця революція

збіглася з виникненням класових суспільств і містобудівництвом. У дописемну добу вже існувала усна народна творчість, пов'язана з магією та релігією. Це були заклинання, гімни богам, родоводи знатних родів, пісні про подвиги героїв, епічні поеми — епоси. Усна словесність безпосередньо передувала виникненню писемної словесності — літератури. Нині існують мови різних типів, проте визначити тип найдавнішої дописемної мови через відсутність текстів, звичайно, неможливо. Неприпустимо також визначити, який з мовних типів є найдавнішим. Безперечно, що протягом багатовікового існування мов їхні типи підлягали змінам. Так, в історії індоєвропейських мов спостерігався перехід від давнього синтетичного типу з розвинутою флексією до нового аналітичного типу з обмеженням (редукцією) імен, порівняйте, наприклад, латинську мову з французькою. Прибічники прямолінійної еволюції (від простої форми до складних форм, як у тваринному світі від однієї клітини до багатоклітинних організмів) хотіли б і в мовах бачити такий розвиток. Однак на прикладах відомих нам мов спостерігаємо дещо протилежне прямолінійній еволюції від простого до складного. Досить порівняти давньогрецькі діалекти і сучасну грецьку мову, латинську і романські мови, англосаксонську й англійську, давньоперську й сучасну фарсі, санскрит і хіндустані. Ми не знаємо, чим доісторичний розвиток мов відрізнявся від їхнього історичного розвитку. Не можна сказати, що безписемна мова папуаського племені аранта в Австралії вважається зразком примітивної мови, як це показав норвезький мовознавець Альф Коммерфельт.

В історії вчені також згадували про аналогію між розвитком дитячого мовлення і припустимим розвитком найдавніших дописемних людських мов, де це було зроблено на підставі біогенетичного правила Ернста Гекеля (1834-1919) та даних сучасної психолінгвістики. На основі спостережень над розвитком відомих нам мов ми можемо говорити про еволюцію значень слів (їхньої семантики) від багатозначності (полісемії) до однозначності (моносемії), тобто про перетворення побутових слів на наукові терміни, котрі повинні бути однозначними (моносемічними).

Мистецтво живописної графіки було властивим уже людям доби докам'яного віку. Крім задоволення від творчої праці у них, звичайно, були і певні цілі: передати повідомлення (інформацію) іншим людям і закріпити повідомлення, зробити їх більш-менш довговічними. Площинами для зображень, які збереглися до наших днів, були прямовисні стіни скель або печер. У печерах художники мусили працювати без денного світла при штучному освітленні: при світлі вогнищ або смолоскипів їхні зображення, як можна припустити, мали магічне значення, наприклад, зображення тварин, яких вони полювали. Такі зображення повинні були забезпечити добре розмноження тварин, які колись водилися в краях, що нині стали пустелею.

Різьблені (графіті) і кольорові (дипінті) зображення збереглися на півдні Франції, на сході Іспанії, на півдні та півночі Африки, в Сахарі, в Австралії. В Африці виявлено 15000 кольорових і 30000 різьблених зображень тварин і людей, зроблених на скелях. У наших краях теж є наскельні зображення. Вони трапляються на півдні України (Кам'яна Могила). Є вони на берегах Білого моря, у східному Сибіру і в Середній Азії.

Зіставляючи литовську мову (з балтійської групи індоєвропейських мов) із територіально близькими до неї російською та білоруською мовами, можна виявити, що в ній далеко більше архаїзмів, ніж у сусідніх мовах. Це пояснюється відносною ізольованістю протягом середніх віків населення, яке розмовляло цією мовою, відсутністю розвинених стосунків литовців з їхніми сусідами, їхнім автаркичним (самодостатнім) способом життя.

Було б великою помилкою гадати, що індоєвропейські мови за своєю граматичною будовою і своїм словниковим складом кращі або досконаліші від інших мов світу, що не мають такого поширення, як індоєвропейські мови в сучасному світі.

Починаючи від кінця XV сторіччя іспанська, португальська, потім англійська та французька мови вийшли далеко за межі своїх країн у Західній Європі, а російська мова в своєму русі на схід досягла берегів Тихого океану.

Ясно, що тут не йдеться про якість мов, а про заповзятливість народів, які розмовляють цими мовами, в досягненнях їхньої матеріальної культури. Не менш грубою помилкою було б гадати, що європейці саме через те, що вони люди білої раси, перевершили в своїх технічних досягненнях людей жовтої та чорної рас.

Серед мов світу, крім несхожих на відомі нам, є і досить схожі з нашою мовою. Найчастіше мови, схожі одна на одну, мають спільне походження. Це споріднені мови, що є нащадками одного спільного предка, але існують і мови, схожі між собою за своєю будовою, але зовсім не споріднені, і такі, що, ймовірно, ніколи не мали спільного предка. Будова мов, тобто їхня граматична організація, називається їхнім типом. Порівняльне або зіставне вивчення типів одержало назву типологія. Ця галузь мовознавства могла виникнути тоді, коли в розпорядженні європейських мовознавців нагромадилося багато відомостей про граматичну будову різноманітних мов світу. Це нагромадження відомостей виявилось у Європі у зв'язку з географічними відкриттями за її межами. Слідом за завойовниками з їхньою вогнепальною зброєю до заморських країн вирушали проповідники християнства — місіонери, а також і купці. Відомості про заморські мови найчастіше в Європу привозили місіонери, які складали нариси екзотичних мов, таких не схожих на давні та нові європейські мови. Від ознайомлення з лексикою мов треба було переходити до ознайомлення з їхньою граматичною будовою, і це дало привід для зіставлення відмінних мовних типів.

Видатний німецький філософ і математик Готфрид Вільгельм Лейбніц (1646-1716) розробив широку програму досліджень мов світу. В цій програмі зазначалась необхідність вивчати не лише давні, але й нові мови, в тому числі й ті, що існують лише в усній мові; посилати наукові експедиції для зібрання мовних матеріалів; креслити карти поширення мов; зробити спільне для всіх мов письмо (так звану пасиграфію); опрацювати штучну міжнародну мову. Звичайно, для здійснення такої програми тоді ще не прийшов час і це не могло бути справою одного вченого.

В епоху панування арабів (або точніше сказати — наvernених в іслам берберів, які засвоїли також арабську мову та культуру) в Андалусії на півдні Піренейського півострова жили вчені іудеї, які започаткували порівняльне вивчення семітських мов. Іуда бен Корейш встановив спорідненість давньоєврейської мови з арабською мовою та іншими мовами семітської родини. Йона бен Ганнах уклав “Книгу коренів” відомих йому семітських мов.

Знайомство європейців із своєрідною мовою Біблії поглибило морфологічний аналіз слів європейських мов через виділення в них “коренів” та “афіксів”. Знайомство з давньоєврейською мовою в Європі почалося з появою “Основ єврейської мови” (1506) німецького вченого-гуманіста Йоганна Рейхліна (1453-1522).

Частково здійснення дослідницької програми Лейбніца сприяло дальшому нагромадженню фактичного матеріалу різних мов світу. Вже в 1773 році вийшла друком книга Г.Л.Х. Бакмейстера “Бажаність збирання зразків різних мов”. Наче відповіддю на цей заклик були складені академіком П.С.Палласом (1741-1811) і видані за розпорядженням Катерини II „Порівняльні словники мов усього світу” (1786-1787). У цих словниках широко було представлено лексику мов “малих народів” тодішньої Російської імперії.

На початку XIX сторіччя було видано (1806-1817) чотири томи словника німецького вченого Йоганна Кр. Аделунга (1732-1806) під назвою “Митридат або загальна наука про мови з додатком “Отче Наш” як зразка майже 500 мов і діалектів”.

Ще до появи всіх цих словників виникла ідея порівняння граматичної будови мов, тобто ідея їхньої типологічної класифікації.

Першою спробою такої класифікації були “Міркування про походження мов” (1759) шотландського економіста Адама Сміта (1723-1790). Класифікація, запропонована Адамом Смітом, була дуже простою. Він поділив мови на “примітивні”, первісні, давні, прості та “складні”, нові за часом свого виникнення, зразками яких були, звичайно, європейські мови. При цьому залишалося без відповіді запитання, чи можуть змінюватися мовні типи так, як змінюється лексика мов у їхньому історичному розвитку, чи вони залишаються завжди незмінними. Ось зверніть увагу на те, скільки латинських слів (звичайно, з фонетичними варіантами) збереглося у французькій, італійській, іспанській мовах і як одночас змінювалася їхня граматична будова порівняно з будовою латинської мови. Проте, це питання про зміну будови слів (їхніх типів) ще не стояло на черзі на початку XIX сторіччя.

На підставі свого знайомства з мовами різних типів докладнішу класифікацію запропонував німецький філолог Август Вільгельм фон Шлегель (1757-1845) у своїй книзі “Спостереження над провансальською мовою та літературою” (1818). Старопровансальська мова існувала за середніх віків у Провансі, на півдні Франції і була мовою впливової поезії, авторами і виконавцями якої були трубадури. Їхня поезія стала зразком для наслідування в європейських народів. Саме цим пояснюється інтерес до провансальської мови, нащадка латинської мови в родині романських мов.

Згідно з класифікацією Шлегеля, мови світу залежно від їхньої граматичної будови поділялися на:

1) мови без граматичної будови (так звані кореневі, або аморфні, тобто “безформні”);

2) мови з афіксами, які згодом було названо мовами з аглютинацією, або аглютинативними (тобто такими, що склеюють);

3) мови з “інфлексією” (тобто з флексією, з словами, які відмінюються (іменники, прикметники, займенники) і дієвідмінюються, котрі поділяються на синтетичні (наприклад, латинська мова) й аналітичні (наприклад, французька мова).

Тут варто пояснити, що розумів Шлегель під назвою кожного з мовних типів. Прикладом мови без граматичної будови, тобто без звичайної для нас морфології з її відмінних слів, для нього могла бути класична китайська мова та близькі до неї своїм типом мови південно-східної Азії (наприклад, тибетська, муонгтайська, або сіамська, бірманська, інакше мова м'янма, в'єтнамська та лаоська).

Німецький філолог Вільгельм фон Гумбольдт (1767-1835) у вступі до своєї книги “Про мову каві на острові Ява”, виданої у 1836-1840 роках, доповнив класифікацію мовних типів. Там знаходимо характеристику ще одного типу, який одержав назву полісинтетичних мов, що існують у тубільного населення Америки (індіанців та ескімосів), а також і в народів північно-східної Азії (луоретланів, нимиланів, ітельменів, иганасанів). Для цих мов характерне протиставлення ізольованих слів і цих самих слів у складі речення, котре можна розглядати як одне складне слово. Тут доводиться взяти приклад із французької книги “Мови світу” (Мейє і Косна), де наводиться приклад із мови іннуїтів (гренландських ескімосів): “аулісаріартгасуарпок”. Це все одне слово — речення, що означає: “Він поспішає ловити рибу”.

Після Шлегеля і Гумбольдта було запропоновано багато інших класифікацій мов світу, серед яких одні були власне типологічними, а інші радше географічними, ніж

типологічними. Назвімо для прикладу такі класифікації в книгах Г.Штейнтала (1823-1899) "Характеристика найголовніших типів мовної будови" (1860), Франца Містелі з такою самою назвою книги (1893), Ф.Н.Фінка "Найголовніші типи будови мов" (1916), Вільгельма Шмідта "Родини мов і цикли мов світу" (1926, з додатком карт географічного поширення мов). Крім цього, згадаємо ще класифікацію "концептуальну", тобто залежну від засобів вираження понять основних, "кореневих" і "дериваційних", які виражаються афіксами, у книзі Едуарда Сепіра (1884-1939) "Мова. Вступ до вивчення мовлення" (1921).

Г.Штейнталь установив шість основних типів: китайський, індійський, полінезійський, алтайський, американський із підрозділом на мексиканський і grenландський, кавказький із підрозділом на єгипетський, семітський та індогерманський.

Тут слід зауважити, що назву "кавказький" запозичено з антропології, в якій прийнято білу расу називати кавказською.

У класифікації Г.Штейнтала звертає на себе увагу те, що, крім власне типологічних ознак (типологічного критерію), в ній наявний географічний і частково генеалогічний критерії — географічний розподіл мов та їхнє походження.

Франц Містем поділив мови на:

- 1) мови з словореченнями;
- 2) мови без слів (тобто таких слів, як у європейських мовах);
- 3) мови з чимось схожим на слова;
- 4) мови з справжніми словами.

"Одиницями" для вимірювання були для нього слова його рідної мови. До його першого класу належали полісинтетичні мови, до другого — четвертого класу — ізолятивні (тобто, в яких використовуються корені, основи та сполуки основ без афіксів), до п'ятого класу — аглютинативні мови, до шостого класу — флективні мови.

Ф.Н.Фінк у своїх книгах — "Класифікація мов" (1901), "Мови світу" (1909), "Основні типи мовної будови" (1916) — установив 8 типів, зразками яких у нього були мови — китайська, grenландська (ескімоська), субія (одна з так званих мов банту в Африці), турецька, самоанська (в Полінезії), арабська, новогрецька та грузинська ("картвельська") мови.

Серед мов світу, наскільки можна судити на підставі відомих нам мов, найпоширенішими типами є аглютинативний та ізолятивний. Проте, якщо взяти до уваги кількість людей, котрі розмовляють різними мовами (їхню соціальну базу), то у зв'язку з поширенням (експансією) індоєвропейських мов треба буде визнати, що тепер найпоширенішими мовами є мови флективного аналітичного типу (англійська, іспанська, португальська, французька). Зважаючи на соціальну базу мов, можна сказати, що до поширених мов належить і російська — архаїчна мова флективного типу.

У наш час деякі мовознавці взагалі відмовилися від типологічної класифікації мов. На їхню думку, якщо правильно визначати типологічні критерії, то мовних типів виявиться стільки, скільки існує мов на світі. Відмовившись від традиційних назв цих типів, треба було занести цифрові індекси (показники) для позначення окремих ознак (прикмет) граматичної будови мов.

В історії мовознавства були невдалі спроби подати мовні типи як послідовні стадії розвитку мов. Припускалося, що спершу існував ізолятивний тип, згодом із нього виник аглютинативний тип, а на завершення розвитку з аглютинативного утворився флективний тип, спочатку синтетичний, а потім аналітичний. Зрозуміло, що при цьому залишалося багато неясного. Чи припускалося при цьому, що та сама мова могла переходити від одного типу до іншого, чи з якоїсь мови певного типу могла виникнути інша мова відмінного типу: ілюструвати такі переходи неможливо було прикладами з

досліджуваної історії мов. Такий погляд на еволюцію мовних типів базувався на уявленні про “ідеальні” типи та їхню прямолінійну еволюцію. Однак, типологічна теорія Августа Шлейхера була дуже впливовою до недавнього часу. Єдиним прикладом зміни мовних типів є вже згаданий перехід в історії індоєвропейських мов від синтетичної будови до аналітичної, але аналітичну будову не можна вважати за тотожну аглютинативній будові.

Треба ще відмітити реакційний характер спроб представити флективні мови як найдосконаліший тип у розвитку мов. Усі мовні типи щодо основних функцій людської мови повинні вважатися рівноцінними.

У наш час штучні допоміжні міжнародні мови (есперанто, ідо, окциденталь та інші) будуються за типом аглютинативних мов із використанням афіксів словотворення і почасти словозміни, а також — створення складених слів-комполітів на зразок наших — хлібороб, словотвір, пароплав тощо.

Таким чином, спроби встановити “правильну” класифікацію типів мов в історії стикалися і продовжують стикатися з великою кількістю проблем, які доведеться вирішувати майбутнім поколінням філологів та типологів.

Список використаної літератури:

1. Білецький А.О. *Про мову і мовознавство*: Навч. Посібник для студентів філол. спец. вищ. навч. закладів.— К.: «АртЕк», Київ, 1997р. — 224с.
2. Василь Ванишин, Ярослав Фрадевич-Винницький. *Мова і нація* — Дрогобич: „Відродження” 1994. — 218с.

ВСЕСВІТНІ МОВОЗНАВЧІ ШКОЛИ

Хомазюк Ольга Миколаївна

курсант гр.110 НАДПСУ

Наук. кер.: Мисечко О.В.

старший викладач

кафедри англійської мови НАДПСУ

Пошуки нового підходу до вивчення мови наприкінці XIX — на початку XX ст.

Хоча молодогограматичний напрям вніс багато нового і цінного в науку про мову, однак деякі його твердження були суперечними і навіть помилковими. Приймавши положення про те, що реально існують лише мови окремих індивідів, молодогограматики фактично утвердили індивідуальну психологію як теоретичну основу мовознавства, що унеможливило опрацювання проблеми онтології мови. Вони також недооцінювали значення позамовних чинників, взаємодію мов і діалектів, вплив писемної традиції тощо. Суто емпіричний підхід до мовного матеріалу, відмова від постановки кардинальних теоретичних проблем і яскраво виражене психологічне забарвлення мовознавчих студій заслонили власне лінгвістичний аналіз. Усе це не задовольняло багатьох мовознавців. Саме тому наприкінці XIX — початку XX ст. виникають нові лінгвістичні школи, які виступають із критикою молодогограматизму. До них передусім належать Школа «слів і речей», Школа естетичного ідеалізму, неолінгвістика, Казанська лінгвістична школа І. О. Бодуена де Куртене.

Школа «слів і речей». Одним із перших напрямів, що намагався цілком порвати з традиціями молодогограматиків, була Школа «слів і речей».

Школа «слів і речей» — мовознавчий напрям, який висунув принципи вивчення лексики у зв'язку з культурою й історією народу.

Сформувалась вона в 1909 р., коли став виходити в Гейдельберзі журнал «Слова і речі», видавцями якого були мовознавці Р. Мерінгер, В. Мейер-Любке, Й. Міккола, Р. Мух і літературознавець М. Мурко, звідки й назва цієї школи. Правда, ще в 1904—1907 рр. Мерінгер опублікував у журналі «Індогерманські дослідження» велику розвідку «Слова і речі».

Школа поставила перед собою завдання: замість абстрактної «історії звуків» молодограматиків вивчати історію слів, залучаючи не тільки лінгвістичний аналіз, а й історію названої словом речі. Як зазначав Г. Шухардт, «прогрес як в одній, так і в іншій галузі може бути досягнутий лише за умови, що дослідження речей і дослідження слів будуть йти разом». На противагу молодограматикам, які вивчали фонетику й морфологію і майже не торкалися семантики, Школа «слів і речей» зосереджує увагу на семантиці слів, на розвитку та зміні їхніх значень.

Одним із засновників Школи «слів і речей» вважають мовознавця Гуго Шухардта (1842—1927) — професора Віденського університету. Він багато праць присвятив найрізноманітнішим мовам (слов'янським, кельтським, угорській, баскській, кавказьким, хамітським, креольським), хоча найбільше його цікавили романські мови.

Шухардт був сильним критиком (підмітив усі слабкі місця в концепції молодограматиків), однак він не створив власної теорії, хоча закликав мовознавців не боятись, як молодограматиками, узагальнень: «До справжньої науки не можна підходити з улюбленим *«ne supra crepidam»* (не вище черевика; з лат. *Sutor, ne supra crepidam* «Шевче, [суди] не вище черевика»).

У своїх працях із лексичної семантики (програмною серед них є «Речі та слова», опублікована в 1912 р.) він намагався знайти закономірності розвитку семантичної системи мови, для чого передусім, за його переконанням, необхідно створити історію слів-речей. Під річчю розуміє І предмети, і дії, і стани; істоти й неістоти реального і нереального світу. Між річчю і словом, на його думку, перебуває уявлення, однак між історією речей та історією слів існує повний паралелізм. Це твердження не заважає йому зробити абсолютно правильні висновки про співвідношення історії позначення і значення:

- 1) річ може змінюватися при незмінності позначення;
- 2) річ залишається незмінною, але змінюється позначення.

Шухардт розвинув методику дослідження історичної лексичної семантики. Його праці вплинули на відокремлення в мовознавстві особливої галузі — ономазіології (науки про назви), яка, зокрема, вивчає принципи й закономірності позначення предметів і понять. Вони також сприяли обґрунтуванню завдань і методів вивчення словникового складу за предметними групами, укладанню ідеографічних словників (не без впливу ідей Шухардта Францом Дорнзайфом було створено «Німецький словниковий склад за предметними групами», виданий у 1932 р.).

Отже, лінгвістична спадщина Шухардта і всієї Школи «слів і речей» є неоднорідною і нерівноцінною. Позитивним у ній є новий підхід до вивчення мови, опрацювання нових методик її опису, що вплинуло на зародження лінгвістичної географії та соціологічного напрямку в мовознавстві.

Школа естетичного ідеалізму. На початку ХХ ст. виникла нова течія в мовознавстві, яка отримала назву «Школа естетичного ідеалізму».

Школа естетичного ідеалізму — мовознавчий напрям, представники якого виступали із критикою молодограматизму з позицій так званої естетичної філософії мови і розглядали мову як творчу діяльність індивіда.

Естетичною названа тому, що естетика в цій школі оголошена «альфою і омегою» мовознавства, а ідеалістами йменували себе самі представники цієї мовознавчої течії.

Засновником Школи естетичного ідеалізму є німецький учений Карп Фосслер (1872—1949) — професор Мюнхенського університету, знавець романських мов і літератур, автор досліджень творчості Жана Расіна, Жана Лафонтена, Фелікса Лопе де Веги, Аліг'єрі Данте та ін.

Лінгвістична концепція Фосслера ґрунтується на філософії мови Гумбольдта, поглядах італійського філософа й естетика Бенедетто Кроче й ідеалістичній філософії Гегеля.

Фосслер виступив із різкою критикою молодогограматизму. Молодогограматиків він називає позитивістами, а представників своєї школи (Е. Лерха, Л. Шпітцера, Х. Харифельда, Х. Райнфельдера, В. Клемперера та ін.) — ідеалістами.

Фосслер вважає мовознавство історичною наукою. Услід за Гумбольдтом мову визначає як «вираження духа». Закони розвитку мови пропонує вивчати не автономно, а як вияв «діяльності духа», що знаходить своє вираження в мовній експресії. Тому мовознавець повинен досліджувати механізм мовної експресії. Фосслер, як і Гумбольдт, розглядає проблему причин мовного розвитку і творчого характеру мови. Однак деякі положення Гумбольдта гіпертрофуються, внаслідок чого концепція мови стає однобічною, звуженою.

Він стверджує, що нове мовознавство повинно забезпечити суто естетичний і естетико-історичний розгляд мови. Як і Кроче, основною функцією мови він вважає естетичну і закликає саме з цього погляду вивчати мову. До того ж, на його думку, насамперед слід досліджувати творчий акт індивіда, тобто говоріння, бо «будь-яка зміна й розвиток мови в кінцевому підсумку є продуктом смаку або естетичного чуття мовця» і «сама можливість і сам факт здійснення такої зміни зумовлені глибоко прихованим, майже непомітним естетичним механізмом».

Згідно з Фосслером мовознавством у справжньому значенні цього слова є тільки стилістика, бо лише вона вивчає реальність у мові — індивідуальну духовну творчість. Стилістика охоплює всю лінгвістику. Фонетика, морфологія, синтаксис і лексикологія «повинні повністю розчинитися в естетичному розгляді мови». Мовознавство є складовою частиною естетики.

Отже, Фосслер виступає за перетворення лінгвістики на інструмент внутрішнього світу людини, тобто на інструмент дослідження творчих аспектів людської мови. Його заслуга в тому, що він поставив перед мовознавством нові завдання: лінгвістичне вивчення стилістики, дослідження співвідношення мови письменників і загальнонародної мови та зв'язку історії культури з розвитком мови. Істотним недоліком наукової концепції Фосслера є гіпертрофія естетичної функції мови, недооцінка суспільного чинника, отождолення історії розвитку мови з історією мистецтва, а мовознавства зі стилістикою, відірваність мови від мислення.

Школа естетичного ідеалізму довго була популярною і сприймалась багатьма вченими як альтернатива порівняльно-історичному мовознавству. Із 30—40-х років ХХ ст. втратила популярність, хоч існувала до середини ХХ ст.

Неолінгвістика. У 20-х роках ХХ ст. сформувався новий напрям у мовознавстві — неолінгвістика.

Неолінгвістика — опозиційний до молодогограматизму напрям, який трактував мову з позиції ідеалізму й естетизму.

Представниками цього напрямку є італійські вчені Маттео Бартолі (1873—1946), Джуліо Бертоні (1878—1942), Вітторе Шзани (1899—1990) і Джуліано

Бонфанте (1904—1987). Пояснюючи назву нової школи, Бартолі протиставляє її молодограматизму: молодограмматики досліджували тільки граматику, а неолінгвісти хочуть бути лінгвістами, тобто вивчати всі мовні проблеми.

Принципи й методи неолінгвістики викладено в «Короткому нарисі неолінгвістики» Бартолі та Бертоні (1925), а також у «Вступі до неолінгвістики» Бартолі (1925) і в праці пізнішого представника цього напрямку Бонфанте «Позиція неолінгвістики» (1947). Неолінгвістика — еkleктичний напрям, її принципи ґрунтуються на ідеях Гумбольдта, Кроче, Фосслера і Шухардта. Неолінгвісти не сприймали вивчення мови в суто лінгвістичних категоріях, яке було характерним для молодограматиків, і акцентували на зв'язку мовознавства з історією, літературознавством, культурологією; виступили проти методики дослідження і загальнотеоретичних положень молодограматиків. На їх думку мову слід не тільки описувати, а необхідно глибоко проникати в її суть, пояснювати її функціонування й розвиток. Також мовні інновації розглядаються у трьох аспектах: 1) їх вік, 2) місце появи, 3) причини виникнення.

Отже, неолінгвісти вивчали мову в діакронії, наголошували на синхронно-діакроній взаємодії різних мовних фактів, досліджували живі реальні діалекти, удосконалювали методику лінгвістичної географії, пов'язали її з проблемами порівняльно-історичного мовознавства. Зробили внесок в етимологію.

Казанська лінгвістична школа. **І. О. Бодуен де Куртене.** Казанська лінгвістична школа сформувалася в 70—80-ті роки XIX ст. Засновник цієї школи — І. О. Бодуен де Куртене, а її представниками були його учні М. В. Крушевський, В. О. Богородицький, В. В. Радлов, С. К. Булич, К. Ю. Аппель, О. І. Александров, П. В. Владимиров та ін. Ідеї Казанської лінгвістичної школи викладені в ґрунтовних програмах лекцій, прочитаних Бодуеном де Куртене в Казанському університеті, у книжці Крушевського «Нарис науки про мову» (1883), у працях Богородицького «Нариси з мовознавства і російської мови» (1901) та «Лекції з загального мовознавства» (1911).

Основні лінгвістичні ідеї Бодуена де Куртене викладені у працях «Деякі випадки дії аналогії в польській мові» (1868), «Про давньопольську мову до XIV ст.» (1870), «Дослід фонетики резанських говірок» (1874; докторська дисертація), «Дослід теорії фонетичних альтернатив» (1895), «Деякі розділи порівняльної граматики слов'янських мов» (1881), «Про класифікацію мов» (1910) і в численних (600) статтях.

Мову Бодуен де Куртене розглядає як діяльність, що розгортається в часі і просторі. Ученого цікавлять причини мовних змін. І він уперше в історії мовознавства виділяє таку причину, як прагнення до зручності, до різного роду економії затрат, чим пояснюються такі мовні зміни, як спрощення сполучень приголосних, явища асиміляції, дисиміляції, регулярність морфологічної системи тощо. Поняття системності мови в Бодуена де Куртене тісно пов'язане з поняттям мови як системи знаків, тобто сукупності численних випадкових символів, які групуються в системі за «протиставленнями і відмінностями». Однією з головних заслуг Бодуена де Куртене є введення до мовознавства понять фонем і морфем. Фонема — результат мовного узагальнення, абстракція від реальних звукових реалізацій, інваріант стосовно варіантів, тобто звуків. Морфема — будь-яка частина слова, що має самостійне психічне життя і далі не членується з цього погляду (тобто з погляду самостійного психічного життя).

Бодуен де Куртене започаткував концепцію мовних союзів (далі її розвинув М.Трубецькой), порушив проблему лінгвістичного часу (стосується темпів розвитку

однієї мови порівняно з іншою), вперше звернув увагу на важливість для лінгвістики вивчення мовленнєвих розладів (афазій).

Одже, в історії українського радянського мовознавства виділяють чотири періоди:

I період — характеризується активним дослідженням фонетики і граматики, історії й діалектології української мови, яскраво вираженим практичним спрямуванням мовознавчої науки;

II період, коли згорталися теоретичні дослідження і призупинилася практична робота;

III період — характеризується намаганням оновити теорію мовознавства, увагою до розвитку граматичних досліджень, лексикографії та лінгвостилістики;

IV період — розвиток порівняльно-історичного мовознавства.

Основною метою всіх мовознавчих шкіл є: обширне вивчення походження і структури мови, а також взаємодію мов і діалектів, підхід до мовного матеріалу та вплив зовнішніх і внутрішніх чинників на мовознавство в цілому.

Такі школи є важливими і на сьогодні, оскільки, саме з них ми, люди, черпаємо глибинні знання щодо вивчення лінгвістики — науки про людську природну мову.

ОДНА МОВА НА ВСІХ: МІФ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ?

Нагнибіда Анатолій Анатолійович

студент гр.БП-12 ХІ МАУП

Наук. кер.: Штуров О.М.,

викладач іноземної мови ХІ МАУП

Чи була колись в найдавніші часи в людства одна мова? Так могло бути лише тоді, коли людей було ще дуже мало, і всі вони жили десь недалеко одні від одних, у якійсь одній країні. Вчені називають таку можливість моногенезом людства і моногенезом його мови. Можливе і щось протилежне: полігенез людства і полігенез людських мов, тобто перетворення тваринних предків людства у справжніх людей не в одному місці земної кулі, а в кількох різних місцях і відповідно до цього виникнення людських мов незалежно одна від одної в різних місцях (це називається поліцентризмом антропогенезу і глотогенезу). Напевне, кожний народ хотів би, щоб його мовою розмовляли всі народи світу і щоб не існувало ніяких мовних кордонів. Проте кожний народ не міг би погодитись з тим, щоб мова якогось іншого народу була б спільною мовою для всіх народів світу. Адже кожен народ вважає свою мову якщо не найкращою, то принаймні найзручнішою для спілкування. Крім того, важко було б переконати людей у рівноцінності всіх натуральних, тобто таких, що історично склалися, людських мов.

Нааявність у сучасному світі багатьох мов (загальну їхню кількість дуже важко визначити через відсутність певних меж між мовами та діалектами) призвела в процесі мовного спілкування народів до значного поширення деяких мов. Ці мови стали використовувати і ті народи, для яких вони не були рідними.

У Європі такими міжнародними мовами на Сході була грецька мова (котру використовували також у Єгипті, в Малій Азії та на Близькому Сході), а на Заході — латинська мова, яка залишалася до XVII—XVIII сторіч мовою наук, католицької церкви, дипломатії. До першої світової війни (1914—1918) мовою міжнародних стосунків була французька, а тепер такою мовою стала англійська мова.

За межами Європи в Північній Америці і на Близькому Сході роль міжнародної мови відігравала арабська мова у зв'язку з поширенням ісламу. На Далекому Сході в такій ролі виступали малайська (індонезійська) та китайська мови. В Індії до англійського завоювання міжнародною мовою був санскрит, а в XVI—XVIII сторіччях на півночі в так званій імперії Моголів (фарсійська) — новоперська мова. (Про мови, що відігравали роль лінгва франка, вже йшлося в попередньому розділі.)

Щоб уникнути переважання якоїсь національної мови над іншими мовами, в Європі виникла ідея створити штучну міжнародну мову.

Лейбніц був першим творцем штучної міжнародної мови, але його мова не вийшла за стіни його кабінету, як і його пазиграфія (алфавіт для всіх мов). Серед невдалих спроб створити міжнародну мову була навіть спроба використати назви нот і різних їхніх сполучень для створення слів штучної мови.

Чи не простіше було б створити міжнародне письмо, тобто однакове для всіх мов світу, ніж вигадувати міжнародні штучні мови? Виявляється, що це зовсім не просто. Щоб винайти штучну мову, треба замінити її словами слів натуральних мов і розробити хоча б дуже просту граматичну систему для створення осмислених текстів.

Міжнародне письмо — це не фонографія, не фонологічна транскрипція, з допомогою якої можна передати фонетику даної мови. Зрозуміло, ще транскрипція фонетичної системи окремих мов не може забезпечити взаєморозуміння людей, що розмовляють різними мовами.

Міжнародне письмо — пазиграфія — створювалося як ідеографія — система ідеограм, кожна з яких означала поняття, спільні для людей, що розмовляють різними мовами. Зрозуміло, що спільних для всіх людей понять менше, ніж слів якоїсь мови, навіть зважаючи на те, що складні поняття можна виражати, сполучаючи слова, котрі виражають прості поняття, як, наприклад, екологія — наука про середовище, яке оточує людей і про охорону цього середовища. В такому випадку в тексті, де слово *екологія* повторюється декілька разів, довелося б повторювати вище наведений його багатослівний еквівалент. Візьміть якийсь тлумачний словник і спробуйте підрахувати, скільки треба ідеограм для заміни ними слів натуральної мови! Замість пазиграфії тепер колекціонери всіх речей, що їх колекціонують, використовують цифрові коді. Кожен колекціонер має такий цифровий код, у якому цифрами означаються цілі речення на національних мовах. Так, наприклад, „1. 35” означає — „Я збираю поштові непрощтемпельовані („негашені”) марки всіх країн”. Це просто і економно, але обмежено певним колом інтересів.

У XIX сторіччі не мав успіху проект фон Габеленца, як і деякі схожі на нього проекти, в котрих створення міжнародної мови замінювалося створенням пазиграфії.

Якими можуть бути слова штучної мови: не схожими на слова якоїсь із натуральних мов, або, навпаки, запозиченими із натуральних мов?

Штучні мови, в яких використовувалися навмисне вигадані слова чи видозмінені де невідомо слова натуральних мов, виявилися недовговічними. Перша штучна мова, яка певною мірою поширилася в Європі, була створена І.М. Шлейхером у 1880 році. Ця мова одержала назву **волапоок** (із англійського World Speech — „Світова мова”). Згідно з ідеєю Шлейхера видозмінні слова європейських мов мали бути винятково милозвучними і такою здавалася назва винайденої ним мови: волапоок.

Слідом за волапооком створюється декілька штучних мов, але в їхній лексиці використовується словниковий склад європейських мов, а їхня граматики зведена до мінімуму правил, зрозуміло, без винятків. Із штучних міжнародних мов XIX сторіччя найбільш загальноновизнаною і поширеною стала мова **есперанто**, створена польським лікарем Людвігом Заменгофом (1859—1917). Назва цієї мови була утворена від французького дієслова *espérer* (від латинського *sperare* — „надіятися, сподіватися”). Заменгоф сподівався, що винайдена ним мова розв'яже проблему міжнародної мови і приведе до

взаєморозуміння всіх народів світу. Есперанто до цього часу використовується як допоміжна міжнародна мова і вивчається в деяких школах, наприклад, в Англії. Лексика есперанто складається переважно зі слів романських мов, у меншій мірі зі слів німецької та англійської мов і в найменшій мірі зі слів слов'янських мов. Таким чином есперанто, як і інші міжнародні штучні мови, є міжнародним насамперед для народів, що розмовляють європейськими мовами. Його лексика виявляється доступною для тих народів Африки, Азії та Океанії, які так чи інакше знайомі з європейськими мовами.

На початку XX сторіччя мова есперанто була вдосконалена кількома французькими мовознавцями. Це вдосконалене есперанто назвали *ідо* (скорочене — есперантідо — нащадок есперанто). Ця мова відома також як реформоване есперанто. Трудність вивчення цієї мови та схожих на неї мов полягає в засвоєнні її словникового складу, який у тій чи іншій мірі мусить бути знайомим народам Європи.

Як штучна допоміжна міжнародна мова була запропонована латинська мова без флексії (*Latine sine flexione*), яка викликала загальне обурення філологів-класиків. Порівняно з *ідо* та есперанто мало популярними виявилися штучні міжнародні мови, як, наприклад, **новіаль іокциденталь**. Принципи створення штучних міжнародних мов тепер опрацьовують мовознавці, й у зв'язку з цим виникла нова галузь мовознавства, яка одержала назву „інтерлінгвістика”.

Список використаної літератури:

1. Білецький А.О. *Про мову і мовознавство*: Навч. Посібник для студентів філол. спец. вищ. навч. закладів. — К.: «АртЕк», Київ, 1997р. — 224с.
2. Василь Ванишин, Ярослав Фрадевич-Винницький. *Мова і нація* — Дрогобич: „Відродження” 1994. — 218с.

АРАМЕЙСЬКА МОВА — ГЛОБАЛЬНА МОВА МИНУЛОГО

Гарматюк Юрій Васильович,
студент гр. БСМК-31 ХІ МАУП
Наук. кер.: Шутова І.Д.
викладач іноземної мови ХІ МАУП

Арамейська мова — мова арамейців, семітських племен, що прийшли до Сирії і Північної Месопотамії з півдня в кінці I тисячоліття до н.е. і майже повністю асимілювали попереднє хурриті-аморейське населення цих історичних областей. У всій різноманітності своїх історичних варіантів і територіальних діалектів арамейська мова утворює, за класифікацією І.М.Дьяконова, окрему підгрупу у складі північно-центральної групи семітських мов (афразійська макросім'я), в яку входять і такі мови як арабська, давньоєврейська (іврит), фінікійська, тигринья, тигре, амхарська, харарі, мехрі, джіббалі, що поширені у Ефіопії, та мальтійська мова, поширена на Мальті. У складі арамейської підгрупи виділяється давньоарамейська мова, написи на якій датуються IX—VII ст. до н.е., знайдені в Дамаску і деяких інших місцях; «імперська арамейська», була офіційною канцелярською мовою Ахеменідів в VI—IV ст. до н.е.; а також численні арамейські діалекти, поділені на західні (пальмірський, набатейський, іудео-палестинський, самаритянський) і східні (сирійський, або едеський, на якому існує багаточисельна література; до цієї підгрупи відноситься і мова Вавилонського Талмуда IV—VI ст. н.е.; мова сучасної Ассирії, або новосирійська мова, носії якої, близько 350 тис. людей, живуть в діаспорі в країнах Близького Сходу, колишнього СРСР, США та ін.).

Впродовж більш ніж двох тисячоліть арамейська була однією з найважливіших і найпоширеніших мов Близького Сходу. Мабуть, саме через вплив арамейської мови відбулося розповсюдження алфавітного письма по всьому стародавньому Близькому Сході. Арамейська мова почала розповсюджуватися на рубежі I—II тисячоліть до н.е. перш за все завдяки торгівлі, і швидко перетворилася на мову міжнародного спілкування на Близькому і Середньому Сході, витіснивши як фінікійську, старосврейську і інші семітські мови, так і саму аккадську, мову володарів Ассирії. Характерним для даного періоду було зародження класового суспільства, викликане появою рабовласницьких держав. У рабовласницьких суспільствах формувались народності, племінні діалекти яких стали територіальними діалектами. Тому виникла потреба в державній мові. В одних державах виникла єдина державна мова (грецьке койне в Греції, латинська мова в Римі), в інших — за функціонування багатьох мов одна з них стала загальною на певний період, так як арамейська мова для Близького Сходу в III ст. до н.е. Вже з кінця 8 ст. до н.е. давньоарамейська мова почала застосовуватися у вавилонських канцеляріях, а після падіння царств Ассирійського і Вавилонського, аккадо-арамейська ассирійська і вавилонська змішалися з арамеями і перейшли на їх мову. Максимум свого дипломатичного значення арамейська мова досягла в Персидській імперії в період царювання Ахеменідів і в VI—IV ст. до н.е. і широко використовувалася на території від Індії до Єгипту.

У пост-біблійні часи арамейська, разом із старосврейською, стали мовами іудаїзму. Частина Старого Заповіту і велика частка талмудичної літератури написані саме на арамейській мові, в арамейському мовному середовищі виникло і християнство. Ісус Христос вимовляв свої проповіді арамейською. Такі азійські церкви, як несторіанська, халдейська і маронітська, використовували в своїх книгах і богослужіннях сірійську мову, тобто християнсько-арамейську мову. У арамейському мовному середовищі продовжували існувати і язичницькі культи; так, в існуючій і понині релігійній секті мандеїв (сучасні Іран і Ірак; декілька сот мандеїв живуть також в США і Австралії) збереглися священні книги, написані на мандейському діалекті арамейської мови, цей діалект використовують також і як мову богослужіння, а його сучасніша форма, за деякими даними, використовується в повсякденному спілкуванні приблизно 1 тис. людей в Ірані; інші іранські мандеї говорять на фарсі, а іракські — арабською.

Сирійсько-арамейська література вельми обширна і має велике історичне значення: блискуча епоха середньовічної ісламської думки стала свого часу можливою саме завдяки перекладам арамейською мовою — а з неї на арабську — праць давньогрецьких філософів, особливо Аристотеля.

Арамеї ніколи не утворювали єдиний народ і не мали єдиної держави. Зате мова їх поводилася надзвичайно агресивно, безперервно розширюючи свою територію. Арамейська виконувала роль «лінгва франка» у всьому регіоні Близького Сходу. Вона витісняла з вживання аккадську мову у Ассирії і Вавилонії. Арамейською спілкувалися посли і купці в Ізраїлі та Юдеї.

Всі варіанти арамейської мови можна розділити на дві великі групи: західно-арамейська (Палестина, Галілея, Дамаск) і східно-арамейська (центрально-сирійська і Вавилон). Оскільки арамейська мова знаходилась в активному письмовому використанні, принаймні, з кінця II тисячоліття до н.е. і приблизно до кінця I тисячоліття н.е., вона не могла не розвиватися і не мінятися. Звичайно виділяють наступні періоди історії арамейської мови:

- стародавній період (до VII ст. до н.е.)
- імперський або класичний період (VII—III ст. до н.е.)

- середньо-арамейський період (III ст. до н. е.— III ст. н. е.)
- середньовічний (пізній) період (V—VIII ст. н. е.)
- сучасний арамейський період (існування і розвиток західно- і східно-сирійської, самаритянської, мови євреїв Курдистана)

З приходом арабів починається занепад арамейської. Проте, протягом всього середньовіччя арамейська була у вжитку в багатьох місцях на території Сирії, Іраку, Лівана. Сьогодні вона збереглася у приблизно однієї-двох тисяч жителів гірських сіл в районі Дамаску (сильно видозмінена західно-арамейська) і декількох десятків тисяч айсорів на території Іраку, Ірану, Сирії і Закавказзя (східно-центральный діалект). Крім цього, арамейська продовжує використовуватися для релігійних цілей ліванськими християнами, самаритянами у Ізраїлі, євреями.

Серйозною проблемою арамеїстики є те, що власне арамейських текстів до нас дійшло досить багато, але всі вони достатньо короткі. Невеликі за розміром тексти цілком дозволяють ідентифікувати мову, досліджувати її фонетику і, у меншій мірі, морфологію, але у вивченні того, що стосується синтаксису і словникового запасу, вони малопродуктивні. Дійсно обширна і багата література представлена або іудео-арамейською (приблизно половина книги Даніїла і книги Езри з Старого Заповіту, обидва талмуди, причому вони написані різними діалектами, книга Зогар, час написання якої часто відносять до значно пізнішої епохи, тругуми і маса невеликих текстів), або сирійськими (переклади Старого і Нового Завітів Біблії, велика кількість християнської літератури, історичні хроніки, поезія) варіантами арамейської мови.

Переходячи від історичного аспекту розвитку та поширення арамейської мови слід відмітити особливості її алфавіту.

Арамейський алфавіт був розроблений приблизно в кінці X — початку IX століття до н.е. і замінив клинопис Ассирії, як головну письмову систему Ассирійської імперії. Арамейський алфавіт, також як і алфавіт кхароштки, став родоначальником алфавітів ряду семітських мов. У третьому тисячолітті до н.е. арамейський алфавіт породив ряд інших алфавітів: сирійський, набатейський, пальмірський і алфавіт івриту. Сам же арамейський алфавіт виник від Фінікійського, який був основним на Близькому Сході і в Азії на заході імперії Ассирії з 1000 по 600 рік до н.е. Арамейський алфавіт містить тільки приголосні букви. Напрям письма: справа наліво.

Підсумовуючи вищезазначені факти ми приходимо до висновку, що арамейську мову можна по праву вважати мовою міжнаціонального спілкування минулого. Впродовж двох століть (II — III ст. до н.е.) вона була засобом спілкування багаточисленних народів Близького Сходу. Під час власного розвитку арамейська витіснила такі мови як фінікійська, старосврейська і інші семітські мови, серед них і аккадську, мову володарів Ассирії. Сама арамейська в свою чергу стала колиською для генези деяких семіто-хамітських мов, алфавіт яких зародився на основі арамейської. І хоча на сучасному етапі нею розмовляє незначна кількість мешканців Іраку, Ірану, Сирії і Закавказзя, вона увіковічила свою велич ставши мовою величних пам'яток ісламської мудрості та частини книг Старого і Нового Заповітів.

Список використаної літератури:

1. Кочерган М.П. *Вступ до мовознавства: підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів*.— К.: Академія, 2001.
2. Гамкрелідзе, Т.В. *Індоевропейська мова і індоевропейці. Реконструкція і історико-типологічний аналіз прамови і протокультури*. Кн. 1—2. Тбілісі, 1984.

ІНДОЄВРОПЕЙСЬКА МОВНА СІМ'Я

*Станчак Вадим Миколайович,
студент гр. БСМК-31 XI МАУП*

*Наук. кер.: Шутів О.М.
викладач іноземної мови XI МАУП*

Індоєвропейські мови є однією з найбільших мовних сімей. Вони розповсюдились протягом останніх п'яти століть в Північній і Південній Америці, Австралії і частково в Африці. Найбільш активною була експансія англійської, іспанської, французької, португальської, нідерландської й російської мов, що в свою чергу призвело до появи індоєвропейської мови на всіх материках. У число перших 20 найбільш поширених мов зараз відносять англійську, хінді, урду, іспанську, російську, португальську, німецьку, французьку, італійську та інші мови.

Індоєвропейська сім'я мов найкраще вивчена на матеріалах досліджень в 20-х роках XIX століття. Почало формуватися порівняльне історичне мовознавство, дослідницькі методи і прийоми якого були перенесені потім на інші мовні сім'ї. До родоначальників індоєвропейістики і компаративістики відносять німців Франца Боппа і Якоба Грімма, данця Расмуса Христора Раска і російського вченого Олександра Христорівича Востокова.

Компаративісти ставлять собі за мету встановити характер і ступінь подібності (перш за все матеріальної, а також в деякій мірі і типологічної) досліджуваних мов, з'ясувати шляхи їх виникнення (із загального джерела або через зближення в результаті тимчасових контактів) і причини розбіжності (дивергенції) і сходження (конвергенції) між мовами однієї сім'ї, реконструювати прамовний стан (у вигляді набору архетипів як своєрідної матриці, в якій фіксуються накопичені знання про внутрішню структуру гіпотетичного праіндоєвропейського) і прослідкувати напрями подальшого розвитку.

Сьогодні частіше всього вважають, що ареал первинного або достатнього раннього розповсюдження носіїв індоєвропейської мови тягнеться від Центральної Європи і Південних Балкан до Причорномор'я (південноросійських степів). Разом з тим деякі дослідники вважають, що початковий центр іррадіації індоєвропейських мов і культур лежав на Близькому Сході, в близькому сусідстві з носіями картвельських, афразійських і, ймовірно, урало-алтайських мов. Сліди цих контактів дають підставу для висунення нестратичної гіпотези.

Індоєвропейська мовна єдність могла мати своїм джерелом або єдину прамову, мову-основу (або, радше, групу близькоспоріднених діалектів), або мовний союз як підсумок конвергентного розвитку ряду первинно-різних мов. Обидві перспективи в принципі не суперечать один одному, одна з них звичайно одержує перевагу в певний період розвитку мовної спільності.

Відносини між членами індоєвропейської сім'ї через часті міграції безперервно мінялися, і тому прийнята нині класифікація індоєвропейських мов повинна корегуватися при зверненні до різних етапів історії цієї мовної спільності.

Для більш ранніх періодів характерна близькість мов індоарійських і іранських, балтійських і слов'янських, менш помітна близькість італійських і кельтських. Багато загальних рис є у мов балтійського, слов'янського, фракійського, албанського з індоіранськими, а італійських і кельтських — з німецькими мовами.

Основні ознаки, що характеризують відносний стародавній стан індоєвропейської мови-джерела у фонетиці: функціонування [e] і [o] як варіантів однієї фонемі; вірогідність відсутності у голосних на ранішому ступені фонемного статусу; особлива

роль [a] в системі; наявність ларінгальних, зникнення яких призвело до опозиції довгих і коротких голосних, а також до появи мелодійного наголосу; розрізнення дзвінких змичок, глухих і придихових; відмінність трьох рядів задньоязикових, тенденція до палаталізації і лабіалізації приголосних в певних позиціях; у морфології: гетероклітинна відміна; вірогідна наявність ергативного (активного) відмінка; відносно проста відмінкова система і пізніше поява ряду непрямих відмінків, поєднання імені з післяйменником і тому подібне; близькість номінатива на -s і генітива з тим же елементом; наявність „невизначеного” відмінка; зіставлення живого і неживого класів, що дало початок трирідній системі; наявність двох серій дієслівних форм, що призвело до розвитку тематичного і атематичного відмінювання, перехідності й неперехідності, активності й пасивності, наявність двох серій особистих закінчень дієслова, що стало причиною диференціації справжнього і минулого часу, форм відмінювань, наявність форм на -s, що призвело до появи одного з класів презентних основ, сигматичного аориста, ряду форм нахилів і похідного відмінювання, у синтаксисі взаємозалежність місць членів речення, роль частинок і превербів, початок переходу ряду повнозначних слів в службові елементи; деякі початкові риси аналітизму.

Список використаної літератури:

3. Георгиев, В.І. *Дослідження по порівняно-історичному мовознавству*. М., 1958.
4. Порциг В. *Розчленування індоєвропейської мовної спільності*. М., 1964.
5. Гамкрелідзе, Т.В. *Індоєвропейська мова і індоєвропейці. Реконструкція і історико-типологічний аналіз прамови і протокультури*. Кн. 1—2. Тбілісі, 1984.
6. Семерень, О. *Вступ в порівняльне мовознавство*. М., 1980.
7. Кочерган М.П. *Вступ до мовознавства: підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів*.— К.: Академія, 2001.
8. Ильиш Б.А. *История английского языка*. М.: Издательство литературы на иностранных языках.— 1958.

САНСКРИТ — МОВА ВЕДИЧНОЇ КУЛЬТУРИ. РОЗВИТОК САНСКРИТУ, ЯК ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

*Швець Данило Сергійович,
ліцеїст 8 групи 10 класу
Хмельницького обласного ліцею-інтерната
Наук. кер.: Литвиненко О. Д.
вчитель англійської мови
Хмельницького обласного ліцею-інтерната*

Санскрит — давньоіндійська літературна мова, що належить до індійської групи індоєвропейських мов. Давньоіндійські мови відбиті в пам'ятках декількох історичних періодів; ці пам'ятки розрізняються не тільки хронологічно, але й функціонально, і по діалектній основі їхніх мов.

Коли в II — на початку I тисячоріччя до н.е. на територію Індостана вдерлись із Північного Заходу індоєвропейські племена аріїв, вони розмовляли на декількох споріднених діалектах. Західні діалекти лягли в основу мови, відображеної у ведах (veda — священне знання) і названих величними.

Ведична мова являє собою найбільш ранній період давньоіндійської мови. Часом її становлення вчені вважають XV — X століття до н.е. На ведичній мові існують чотири збірники (saMhita): Ригведа (Rigveda) (веда гімнів), яджурведа (yajurveda) (веда

жертвних заклинань), Самаведа (saamaveda) (веда мелодій, звучань) і Атгарваведа (atharvaveda) (веда атгарвана (жертя вогню), збірка заклинань і заговорів).

До кожного із чотирьох збірок приєднують більш пізні за часом створення трактати: Брахмани (braahmaNa) — жрецькі книги, Аран'яки (aaraNyaka — досл. „стосовний лісу, лісовий”) — книги пустельників і Упанішади (upaniSad досл. „підсідання (учня до вчителя)”) — езотеричне навчання, корпус текстів, що вінчають релігійно-філософську традицію ведичного періоду.

До вед були створені чотири доповнення (upaveda), серед них — знаменитий трактат по медицині Аюрведа (aayurveda) — веда здоров'я або життя.

Східні діалекти індосвропейської мови лягли в основу давньоіндійської мови, що пізніше була названа санскритом (saMskita — „оброблений, досконалий”). Він зберігся в численних пам'ятках давньої й середньовічної літератури різних жанрів.

Із середини I тисячоріччя до н.е. по III — IV століття н.е. склалися індійські епічні поеми Махабхарата (mahaabhaarata) — „Велика битва нащадків Бгарати” і Рамаєна (raamaayaNa) — „Мандрі Рами”. Давньоіндійську мову цих поем називають епічним санскритом. Історико-культурне значення пам'яток, що створювалися століттями, на епічному санскриті є високим. Вони були й залишаються джерелом для вивчення релігії, філософії, історії, міфології давньої Індії й продовжують збагачувати літературу й мистецтво сучасної Індії.

Епічні пам'ятки були пов'язані з жанром Сміті (smiti — „пам'ять, спогад”) — переказу, до яких ставляться також Пурани (puraaNi — „давній, старий”) — збірки міфів і легенд. До них приєднують і Тантри (tantra — „правило, звід”) — клас здобутків релігійного й магічного змісту.

Більшість санскритських пам'яток було створено на класичному санскриті — мові IV — VII століть. Це художня література різних жанрів: проза — збірники розповідей і байок Панчатантри (pancatantra) — „П'ять керувань”, Хітопадеша (hitopadesha) — „Добра настанова” та інші, а пізніше — середньовічні індійські романи Дандіна, Субандху й Бана; лірична поезія, віршовані афоризми й поеми; драматургія — п'єси Бхаси (III ст.), Шудраки (V ст.), Калідаси (IV — V ст.ст.); розповіді Бхартрігарі (V — VI ст.ст.) та інші.

На класичному санскриті збереглася різноманітна наукова література: праці по філософії — виклад шести ортодоксальних систем індійської філософії, трактати по поетиці й теорії драми, шастри (shaashtra) — збірники заповідей по різних галузях знання, у яких зафіксовані етичні й правові норми суспільства давньої й середньовічної Індії.

Традиції усної передачі тексту ще раніше привела до появи особливого стилю викладу наукової й ритуальної літератури, гранично стислої, розрахованої на завчання напам'ять — до появи сутр (suutra). Навіть в XI столітті мораліст і філософ Кшемendra використав форму сутр у своїх творах.

На санскриті писалися праці по природничих науках — по медицині, математиці, астрономії й астрології, по хімії.

Особливе місце серед пам'яток на давньоіндійській мові займають праці по мовознавству — лексикографічні роботи, описи звукового складу й граматичного складу мови. Роботи численних граматистів були в V — IV ст. до н.е. систематизовані вченим Паніні (panini) у трактаті „Восьмикнижжя” (aSTaadhyaayi). У праці Паніні зафіксовані мовні норми, дотримання яких пізніше стає обов'язковим у літературних творах на класичному санскриті.

Термін „санскрит” уживається у вузькому й у широкому значенні. У вузькому значенні він означає епічну й класичну мову, у широкому значенні (включаючи ведичний) уживається як синонім давньоіндійського. Ми вживаємо цей термін у вузькому змісті.

Санскрит як літературна мова протягом багатьох століть співіснував і взаємодіяв з іншими індійськими мовами — з пізньою ведичною, зі середньоіндійськими мовами, із дравидичними мовами (мови Півдня Індії). На середньоіндійських мовах палі (paali) і пракритах (prakrita — досл. „неопрацьований, природний”) проповідувалися навчання неортодоксальних філософських систем Індії — буддизму (на палі) і джайнізму. Середньоіндійські мови давали місце санскриту як виразникові більш давньої й багатой культурної традиції й піддавалися його потужному впливу. Санскритизація середньоіндійських мов привела до створення буддиського гібридного санскриту й джайніського санскриту. Вони, як і форми пізнього санскриту, являють собою явища псевдоісторичної еволюції мови.

Санскрит зіграв винятково важливу роль в Індії як мова культурної єдності країни. Дотепер вивчення санскриту входить у систему традиційної індійської освіти. Санскрит використовується як мова богослужіння в індійських храмах; на санскриті видаються газети й журнали; учені ведуть на ньому переписку; санскрит визнається робочою мовою на наукових санскритологічних конференціях. Літературна й наукова спадщина на санскриті ретельно зберігається, досліджується й перевидається вченими сучасної Індії.

Європейські вчені познайомилися із санскритом наприкінці XVIII — початку XIX століття. В 1786 році засновник Азіатського Товариства в Калькутті Вільям Джонс звернув увагу на давньоіндійську мову й на її подібність із давніми мовами Європи. „Незалежно від того, наскільки давній санскрит має дивну структуру, — зауважив Вільям Джонс, — він більш досконалий, ніж грецька мова, більш багатий, ніж латинська, і більш вишуканий, ніж кожна з них, і в той же час він носить настільки близьку подібність із цими двома мовами, як у коріннях дієслів, так і в граматичних формах, що воно навряд чи зможе бути випадковістю; ця подібність така велика, що жоден філолог, що зайнявся б дослідженням цих мов, не зміг би повірити тому, що вони виникли з загального джерела, якого вже не існує” (цит. з „A Reader in Nineteenth Century Historical Indo-European Linguistics”. Bloomington — London, 1967, p. 10).

З XIX століття починається систематичне вивчення санскриту й інтенсивне освоєння духовної спадщини давньої Індії. Останньому вивченню сприяла більша робота з перекладу на європейські мови й коментуванню давньоіндійських пам’яток правової літератури, уривків з епічних поем (у тому числі переклад знаменитої Бхагавадгіти — bhagavadgīta), драматургії й прози, роботи з дослідження й тлумачення вед. Філологічні роботи XIX століття заклали основи для подальшого вивчення давньоіндійської літератури як самобутнього й значного явища світової культури.

Відкриття санскриту європейцями призвело до створення наукової індоєвропейістики й до утвердження порівняльно-історичного методу в мовознавстві. Вивчення санскриту й становлення компаративістики, розробка концепції генеалогічної спорідненості індоєвропейських мов, розвивалися в нерозривному зв’язку. Про шляхи дослідження санскриту дають поняття численні роботи порівняльно-історичного характеру, статті в періодичних виданнях по індоєвропейістиці, словники, граматичні описи, монографії, а також роботи узагальнюючого характеру.

Санскрит є одним з найважливіших „опорних” мов компаративістики. Він являє собою зразок мови, на якій вироблявся порівняльно-історичний метод і його методи дослідження. Заняття санскритом надають можливість для постійних екскурсів у сферу історії й теорії компаративістики, й тим самим закладають основи для оволодіння методикою порівняльно-історичних досліджень.

Неминуше значення санскриту для науки про мову полягає й у тім, що про нього є унікальна лінгвістична література. Учені давньої Індії залишили відомості не тільки про

звучання й про тлумачення слів цієї мови, але й — по своїй повноті опис морфології й морфології санскриту.

Індійські мови в їхньому історичному розвитку зафіксовані в пам'ятках протягом чотирьох тисячоліть. Тільки в писемній формі санскрит існує вже більше двох тисяч років. Дослідження індійських мов у діахронії можуть опиратися на винятково багатий і різноманітний фактичний матеріал.

Список використаної літератури:

1. В.А. Кочергина. *Из истории лексикографии древнеиндийских языков. Сравнительно-исторические и сопоставительно-типологические исследования.* Москва, 1983.
2. В.В. Иванов, В.Н. Топоров. *Санскрит.* Москва, 1960.
3. S.K. Chatterji. *Indo-Aryan and Hindi. The 2th Edition* — Calcutta, 1960; русский перевод: С.К. Чаттерджи. *Введение в индоарийское языкознание.* Москва, 1977 (ч. I, лекции I—III).

ІСТОРІЯ ДАВНЬОГРЕЦЬКОЇ МОВИ. МІСЦЕ І ОСОБЛИВОСТІ МОВИ НОВОГО ЗАПОВІТУ

Захарчук Андрій Іванович,
ліцеїст 7 груп 10 класу
Хмельницького обласного ліцею-інтерната
Наук. кер.: Литвиненко О. Д.
вчитель англійської мови
Хмельницького обласного ліцею-інтерната

Історія. Давньогрецька мова — одна із найстаріших представників великої індосвропейської мовної сім'ї. В наш час ця мова є не діючою, вона фактично вимерла. Прийнято казати, що давньогрецька — це „одна із найдревніших мов”. Насправді ні одну із сучасних діючих мов світу (не брати до уваги таких явищ, як жаргони, так звані креольські або штучно створені мови) не можна назвати „новим”: усі вони є давнього походження, навіть якщо письмо і художня література на них з'явилася вчора. Грецька мова має давню і довгу *письмово зафіксовану* історію. Вона охоплює майже три з половиною тисячоліття — з XIV ст. до н. е. і по наші дні — і, може, продовжиться в майбутньому: грецька мова — жива мова, на ній розмовляють не тільки жителі Греції і Кіпру, але й грецька діаспора (наприклад, греки Північного Причорномор'я).

В класичну епоху греки — жителі Балканського півострова, навколишніх областей (Мала Азія, Італія, Причорномор'я та ін.) та островів. Але Балканський півострів — це не є корінна обитель греків: колись вони прийшли сюди і витіснили місцеві негрецькі народи. Прабатьківщиною грецьких племен, очевидно, потрібно вважати Західне Причорномор'я, а можливий час їх приходу на півострів — приміром середина II тисячоліття до н. е.

Перша хвиля грецького переселення привела сюди племена ахейців. Мікенська культура, носіями якої стали ахейці, — нащадниця критської культури, яка царювала в регіоні Егейського моря до їх приходу (створили її народ негрецький і, можливо, не індосвропейський).

Пам'ять і відгуки мікенської епохи ми знаходимо через декілька століть в поемах Гомера.

До XIV — XII ст.ст. до н. е. відносяться перші письмові документи на грецькій мові. Цей час і став початком реально зафіксованої історії грецької мови (мова не йде про лінгвістичні реконструкції більш давніх форм).

Ці документи є таблицями з написами адміністративно-господарського змісту, які написані складовим письмом, де кожен знак означає відкритий склад (приголосний плюс голосний). Як мікенська культура багато в чому продовжує критську, так само й письмо ахейців — так зване лінійне письмо Б — походить від лінійного письма А, критського складового письма. Лінійне письмо А до сих пір не розшифровано. Лінійне письмо Б прочитали лише в середині XX ст. М. Вентріс і Дж. Чедуїк.

Але наприкінці 2-го тисячоліття мікенська культура занепала під натиском нової хвилі грецьких племен — дорійців. То були племена які не мали такої високої культури, як ахейці і, мабуть, неписьменні. XI — IX ст. до н.е. найменуються “чорними століттями грецької історії”: про них відомо дуже мало. Складове письмо майже скрізь забули (хоч утворене від нього складове письмо декілька тисячоліть існувало на о-ві Кіпр). Але з розвитком цивілізації зароджується нове письмо, яке мало принципову різницю від минулих.

Грецький алфавіт походить від фінікійського. Фінікійське письмо являється одним із західно-семітського консонантного алфавіту. Західно-семітське письмо, яке позначало приголосні (інколи навіть довгі голосні) букви, сформувалося у 2-му тис. до н.е. і стало найпродуктивнішим у світовій історії: від нього пішли всі інші алфавіти світу.

Початком грецького письма вважається кінець VIII ст. до н.е.: час самого раннього датованого напису (із Аттики) — 725 р.

Діалекти. У літературних текстах, по-перше не всі діалекти представлені, а, по-друге, при їх формуванні значну роль відіграє елемент традиційності та штучності.

Практично кожна місто-держави чи поліс мали свої власні діалекти. Всі діалекти, по власним походженням і ознакам, об’єдналися такі групи:

1. *Аркадо-кіпрська група.* Це, очевидно, нащадки тих діалектів, на яких розмовляли до дорійського вторгнення ахейські племена Пелопоннесу, південної околиці Балканського півострова. Сюди входить Аркадія, область в центрі Пелопоннесу,— щасливий край пасторалів, а насправді гориста і зовсім дика в ту епоху країна; Кіпр, острів богині; накінець, Памфілія — одна із ранніх грецьких колоній у Малій Азії. До цієї групи і мікенський діалект написів лінійним письмом Б. Іноді цю групу називають ахейською.
2. Аркадо-кіпрські діалекти не мають свого представника серед літературних діалектів.
3. *Західно-грецька група.* Вона поділяється на дві підгрупи:
4. *Дорійська підгрупа.* Це діалекти другої хвилі грецького переселення. Область їх розповсюдження — п-ів Пелопоннес (крім центру в північно-західній частині), який включає вузький і довгий Коринтянський перешийок, що приєднує Пелопоннес з материковою Грецією. Ще до дорійських відноситься діалект Лаконії (знаменитої Спарти); між іншим, єдиний із усіх діалектів класичної епохи, який має нащадка в сучасній грецькій мові — цаконський діалект.
5. *Північно-західно-грецька підгрупа.* На цих діалектах розмовляли на півдні материкової Греції, наприклад, Фокида, де знаходились Дельфи зі святилищем Аполлона, які збагатили літературу майбутніх епох повним букетом поетичних образів: Парнас, лавр, Піфія, Кастильський ключ. Сюди входить також Еліда з містом Олімпією, батьківщиною атлетичних ігор, по яких велося загально-грецьке літочислення.
6. *Іонійська, або іонійсько-аттична група.* Це діалекти в основному Східної Греції. На них розмовляло населення Іонії, західного узбережжя Малої Азії, від Смирни до Галікарнаса. Галікарнас — батьківщина “батька історії” Геродота, А пізніше місце збудування знаменитого Мавзолею, гробниці царя Мавзола).

7. В цій групі особливо виділяється діалект області Аттика (на півдні материкової Греції) і столиці Атики, Афін.

8. *Еолійська група*. Еолійські діалекти були розповсюджені до півночі від Іонії, на малоазійському березі й островах. Серед них популярним був лесбоський діалект — мова великого острова Лесбос, батьківщини Сапфо, “десятої музи” античної поезії. Еолійським була північ берегу Малої Азії, від Смірни до самого проливу Геллеспонт (Дарданелли), в т.ч. місто Пергам, де пізніше знаходилась бібліотека, яка намагалася бути суперником Олександрійської, і тут був винайдений новий матеріал для письма — пергамент.

Літературна мова і діалекти. Діалектичний поділ літератури визначається місцем й історією того чи іншого жанру.

1. *Мова епосу*. Гомерівські поеми створені на особливому діалекті. В основному він є іонійським, хоч у ньому є багато еолійських елементів. Насправді, це штучна, наддіалектна літературна мова. Її частіше називають “гомерівським”.

2. *Елегія та ямбічна поезія*. Елегійний дистих і ямб, які походять із культових ритуалів, сформувались в Іонії VII ст., де жив дух гомерівських поем. Їхньою мовою став іонійський діалект; навіть спартанець Тиртей та афінянин Солон писали елегійним віршем по-іонійськи.

3. *Хорова поезія*. В аристократичному товаристві Спарти VII ст. розвивалася поетична культура. Мистецтво хорової лірики походить також із інших країв (так, музичну школу в Спарті заснував Терпандр з Лесбосу, але стало достоїнстю лаконських поетів, які писали дорійським діалектом.

4. *Трагедія*. Класична грецька трагедія тягне коріння від ритуалів; її розвиток і розквіт зв’язані з Атикою й Афінами. Мовою трагедії є аттичний діалект.

ГРЕЦЬКИЙ АЛФАВІТ

Α α альфа	Ν ν ню
Β β бета	Ξ ξ ксі
Γ γ гама	Ο ο омікрон
Δ δ дельта	Π π пі
Ε ε іпсилон	Ρ ρ ро
Ζ ζ дзета	Σ σ ς сігма
Η η ета	Τ τ тау
Θ θ тета	Υ υ юпсилон
Ι ι іота	Φ φ фі
Κ κ Капа	Χ χ хи
Λ λ лямбда	Ψ ψ пси
Μ μ му	Ω ω омега

Доба койне. Класичний період, який мав велике значення для історії цивілізації, насправді був короткотрасним. Дуже скоро Аттика й Афіни втратили своє значення як політичний центр, а всередині IV ст. до н.е. разом із іншими грецькими містами потрапили під володіння Македонії. До початку н.е. майже всі живі древні діалекти зникли: в історії мови настає новий період.

Друга половина IV ст. — доба завоювання Олександра. Македонія спочатку не була грецькою державою, але еллінізувалась з розповсюдженням грецької культури. Сам Олександр Македонський був людиною з грецькою освітою: його наставником став Аристотель, великий філософ і автор багатьох книг.

Македонсько-грецька держава з надзвичайною швидкістю об'єднала під своєю владою практично весь Близький і Далекий Схід і частину Північної Африки, зупинившись біля кордонів Східної Азії.

Після смерті молодого царя-завойовника величезна і могутня імперія розпалась на окремі царства.

В цей період, який називався добою еллінізму, на основі грецької культури, сформувалися еллінські культури (від грец. Ἑλληνιστὴς *по-грецьки, на грецькій мові*).

Грецька мова стала державною, мовою адміністрації, а також політичних і торгових зв'язків, міжнаціонального спілкування і, звичайно ж, культури, літератури, школи. Навіть тоді, коли еллінські держави були завойовані Римом, латинь, мова нових переможців, не перемогла грецьку мову. Грецька мова також стала мовою римської освіти; молода римська культура і література багато чому вчилася по класичним грецьким зразкам.

Але й сама грецька мова, яка об'єдналася в одне ціле і, отримавши широке розповсюдження, не змогла, щоб не змінитись.

На іонійсько-аттичній основі формується “загальна мова” — *койне* (від грец. κοινὴ *загальний*).

Доба койне, так називається цей період в історії грецької мови, існувала приблизно з 300 р. до н.е. до 500 р. н.е.

В цей період був написаний і Новий Заповіт, мову якого слід вважати різновидом грецького койне.

Новий Заповіт та його мова. Всі 27 книг, які складають новозаповітний канон, написані грецькою мовою.

Мова Нового Заповіту відрізняється від мови грецьких письменників — не тільки класичного періоду, але й сучасних новозаповітної доби.

По-перше вона є зв'язаною з Септуагінтою — грецьким перекладом Біблії, який зроблено в Олександрії в III ст. до н.е. (близько 285 р.), за видавництвам 70 вчених-богословів (від лат. Septuaginta, що означає *сімдесят*).

В сучасних мовах є багато запозичених слів із грецької мови. Наприклад, слово παράδεισος *рай* є в багатьох мовах європейських мовах.

Новий заповіт видається і в наш час грецькою мовою.

Список використаної літератури.

1. Дж. Грешем Мейчен «Посібник Давньогрецької мови, Нового Заповіту».
2. Є. Б. Смагіна «Історія грецької мови».

ЛАТИНСЬКА МОВА. ВІД АНТИЧНОСТІ ДО СУЧАСНОСТІ

Дригула Сніжана Анатоліївна
студентка гр. БПк-11 XI МАУП
Наук. кер.: Підгурський О.В.,
викладач іноземної мови XI МАУП

Виникнення латинської мови. Латинська мова (латинь), одна з індоевропейських мов італійської групи, на якій приблизно з XI ст. до н.е. по XI ст. н.е. говорили древні римляни і яка була офіційною мовою Римської імперії; аж до початку Нового часу — одна з основних письмових мов західноєвропейської науки, культури й громадського життя; офіційна мова Ватикану й Римо-католицької церкви (аж до середини 20 ст.

використовувалась в тому числі й при католицькому богослужінні); мова найбагатшою, більш ніж двох-тисячолітньої літературної традиції, одна з найважливіших мов загальнолюдської культури. У деяких сферах знань (медицина, біологія, загальнонаукова термінологія природничих і гуманітарних наук) продовжує активно застосовуватися й у наш час.

Латинська мова має унікальну історію. Перші написи нею, що дійшли до нас, датуються VII століттям до н.е. Латинською мовою написані видатні історичні та літературні твори давніх римлян, праці славнозвісних учених Європи епохи Середньовіччя, Відродження, Просвітництва (Томаса Мора, Еразма Роттердамського, Томазо Кампанелли, Баруха Спінози, Ісаака Ньютона, Юрія Дрогобича, Миколи Коперника, Станіслава Оріховського, Феофана Прокоповича, Михайла Ломоносова, Григорія Сковороди та ін.).

Свою назву латинська мова одержала від назви народу — латинів, які в давні часи мешкали на невеликій території Latium (Латія) у центрі Апеннінського півострова, пізніше вони стали називатися римлянами (від назви їхнього столичного міста Roma — Рим, яке в свою чергу походить від імені легендарного засновника Romula).

Латинська мова — це мова латинів, давніх жителів Латія (Latium), які на початку I тисячоліття заселяли невелику область Центральної Італії. На межі Латія і Етрурії, над річкою Тібр, поряд з областю сабінів, був розташований Рим — політичний центр Латія. З римською общиною об'єдналися сабіни, а також північні сусіди римлян — етруски. Таким чином, до складу римської общини входили різні племена, однак мова залишалася латинською. Пізніше Рим підкорив Грецію, Галлію, частину Піренейського півострова, Північну Африку, Єгипет, Малу Азію та ін. Латинська мова вийшла за межі Апеннінського півострова і поширилася у Західній Європі.

Римляни створили величезну Римську імперію, що простягалася з заходу на схід від Піренейського півострова до Молдови, а з півночі на південь — від Британських островів аж до узбережжя Африки й Малої Азії. У різні часи римські легіонери підкорили народи, які населяли території сучасних Іспанії, Португалії, Франції, Англії, Швейцарії, країни Балканського півострова, Малої Азії, Північної Африки та ін.

У підкорених регіонах римляни зустрілися з різними рівнями культури місцевих народів. Якщо у західних регіонах здебільшого рівень культури був набагато нижчий від римського, то на сході римляни зіткнулися з високою культурою давніх греків, тому вони активно сприйняли досягнення еллінської культури, пристосовуючи її до потреб своєї держави і власної культури.

Після падіння Римської імперії (476 р.) латинська мова тривалий час залишалася мовою науки, дипломатії, освіти, релігії в країнах Західної Європи, що сприяло її збагаченню за рахунок духовних надбань майже усіх європейських народів. Однак зміцнення і подальший розвиток національних мов поступово стали обмежувати використання латини в багатьох сферах. У наш час вона залишається мовою католицької церкви, продовжує широко вживатись у медицині, біології тощо.

Виникнення письма і письмові свідчення. Піднесення самого Риму і його матеріальної культури не створювало сприятливих умов для збереження старовинних пам'яток. Найдавніший латинський текст знайдений 1871 р. не в Римі, а в Пренесте (Пренестська застібка). Це напис на золотій застібці, яка датується, згідно з археологічними даними, кінцем VII ст. до н. е. З VI—IV ст. до н. е. відомі лише окремі написи, звичайно, на металі, камені, мармурі, кераміці. З III—II ст. до н. е. знайдено небагато написів і переважно поза Римом. Але і ці нечисленні пам'ятки дають змогу встановити ряд важливих процесів в історії латинської мови та її поширення на території Італії. Відомі цікаві написи кінця III—початку II ст. до н. е. Це надгробні написи родини

Сціпіонів, декрет Емілія Павла з 189 р. до н. е. і послання консулів з повідомленням про рішення сенату від 7 жовтня 186 р. до н. е. щодо святилищ Вакха. З I ст. до н. е. маємо вже багато збережених написів, які сягають епохи імперії й охоплюють майже всі провінції.

Друга половина III ст. і, зокрема, II ст. до н. е. — період становлення літературної латинської мови (архаїчної латини). Із літератури цього періоду збереглися комедії Плавта (бл. 250—184 рр. до н. е.), Теренція (185—159 рр. до н. е.) і сільськогосподарський трактат Катона Старшого (234—149 рр. до н. е.). Твори інших авторів дійшли до нас тільки фрагментами. Певне значення в становленні літературної мови мала діяльність поета Еннія (239—169 рр. до н. е.) і його літературних послідовників.

Літературна мова I ст. до н. е. — це класична латина («золота» латина), багата науково-філософською, політичною і технічною термінологією. Саме в цей час латинська мова досягає найвищого рівня в творах Гая Юлія Цезаря (100—44 рр. до н. е.), Марка Туллія Ціцерона (106—43 рр. до н. е.), Публія Вергілія Марона (70—19 рр. до н. е.), Квінта Горація Флакка (65—8 рр. до н. е.), Публія Овідія Насона (43 рр. до н. е. — бл. 18 р. н. е.) та інших римських письменників.

Літературні пам'ятки дійшли до нас, як правило, у середньовічних рукописах. В античності основним писальним матеріалом був папірус, що погано зберігався в європейському кліматі, і папірусна книга порівняно швидко гинула. Зберегтися міг лише такий текст, який продовжував викликати до себе інтерес і час від часу переписувався заново. З початком нової ери з'явився більш стійкий писальний матеріал, пергамент, але він лише повільно витісняв собою папірус і одержав остаточну перемогу тільки в пізній античності. Останні століття Римської імперії, коли відбувався остаточний переклад текстів з папірусу на пергамент, і є тим критичним періодом, що визначив склад літературних пам'яток, що дійшли до нас, але ще до цього часу багато чого було безповоротно втрачено. Однак число літературних текстів, безпосередньо збережених у постантичних екземплярах (IV—VI ст. н. е.), у край незначне; у величезній більшості випадків ми маємо лише пізніші списки, кількість яких, починаючи з IX ст., з каролінгських часів, неухильно зростає.

Латинський алфавіт є різновидом західно-грецького (засвоєний римлянами, як і багато інших досягнень матеріальної й духовної культури, можливо, через етрусків); у найдавніших варіантах латинського алфавіту відсутня літера G (офіційно узаконена до кінця 3 ст. до н. е.), однаковим способом позначаються звуки *u* та *v*, *i* і *j* (додаткові літери *v* і *j* з'являються тільки в епоху Відродження в європейських гуманістів; у багатьох наукових виданнях класичних латинських текстів вони не використовуються). Напрямок письма зліва направо остаточно встановлюється тільки до 4 ст. до н. е. (напрямок письма в більш давніх пам'яток варіює). Довгота голосних, як правило, не позначається (хоча в окремих античних текстах для передачі довготи використовується особливий знак «апекс» у вигляді косої лінії над буквою, наприклад, *ā*).

Розповсюдження латинської мови по Європі. З розпадом античного суспільства, падінням Римської імперії (476 р.) і формуванням нових народів латинська народно-розмовна мова (*sermo vulgaris*) дає початок утворенню романських мов: італійської, французької, іспанської, португальської, румунської та ін. Хоч у той час латинська мова перестала служити засобом спілкування певного народу загалом, але продовжувала зберігатися як письмова — мова науки, частково літератури й офіційних актів. У такому значенні латинська мова вийшла далеко за межі колишньої Римської імперії.

Романські мови — групи мов індоєвропейської сім'ї, пов'язаних спільним виникненням від латинської мови, загальними закономірностями розвитку і значними

елементами структурної спільності. В Іспанії та Італії романські мови називаються також неолатинськими. Загальна кількість тих, хто розмовляє цими мовами біля 600 млн. чоловік. Більше 60 країн використовують романські мови як національні або офіційні мови (в тому числі французька – у 30 країнах, іспанська – у 20 країнах, португальська – у 7 країнах, італійська – у 3 країнах).

В науці не існує єдиної думки про кількість романських мов. В працях учених філологів зазвичай виділяються 12 романських мов: іспанська, галісійська, португальська, каталонська, провансальська, французька, італійська, сардинська, ретороманська, румунська, молдавська і зникла в кінці XIX ст. далматинська.

Розрізняють 3 зони розповсюдження романських мов:

1. «Стара Романія»: території Європи, які входили до складу Римської імперії і збережена Романська мова – ядро формування романських мов. Сюда відносяться: Італія, Португалія, майже вся Іспанія і Франція, півд. Бельгія, зах. і півд. Швейцарія, основна територія Румунії, півд. і півн.-зах. Югославія.
2. В XVI—XVIII ст. в зв'язку з колоніальною експансією формуються компактні групи романомовного населення поза Європою – «Нова Романія»: частина зах. Америки (напр., Квебек в Канаді, Мексика), майже вся центральна Америка, півд. Америка.
3. Країни, в яких в результаті колоніальної експансії романські мови стали офіційними мовами, але не витиснули місцевих мов — значна частина Африки (французька, іспанська, португальська мови), невеликі території в півд. Азії і Океанії.

Розвиток граматики. Вплив поглядів давніх граматистів на граматичну науку сучасності. Значна частина граматичних елементів латинської мови є індоевропейською за походженням (особові закінчення дієслів, відмінкові закінчення іменників та ін.). Багато споконвічних індоевропейських коренів є й у латинській лексиці (порівн. *frater* 'брат', *tres* 'три', *mare* 'море', *edere* 'їсти' і т.п.); абстрактна лексика й науково-філософська термінологія містять чимало грецьких запозичень. У складі лексики виділяється також деяка кількість етруських за походженням слів (найбільш відомий *histrio* 'актор' і *persona* 'маска') і запозичень із близьких італійських мов (так, на запозичення з мови оскської підгрупи вказує, наприклад, фонетичний вигляд слова *lupus* 'вовк': споконвіку латинське слово очікувалося б у вигляді *luquus*).

Перший великий граматичний трактат республіканського періоду «Про латинську мову» належить Марку Теренцію Варрону (116—27 рр. до н. е.). Від інших граматичних творів того періоду збереглися тільки фрагменти. Граматик I ст. н. е. Квінт Ремдій Палемон поклав в основу граматичного вчення мову письменників класичного періоду. В його «Граматичі» висвітлена морфологічна система класичної латини і встановлені правила орфографії. Римські граматики другої половини I ст. — II ст. н. е. приділяють велику увагу питанням специфіки розвитку латинської мови, подають відомості про її історію. Граматики того періоду, зокрема Пліній Старший, Квінт Теренцій Скавр, Велій Лонг, Флавій Капр та ін., зробили значний внесок у розвиток римської граматичної науки. Граматика латинської мови стала предметом прискіпливого вивчення аж у IV ст. н. е. Це граматичні твори Харісія, Діомеда, Досіфея, Доната тощо. З V ст. н. е. відомий граматичний твір Консенція.

Дуже важливий для історії латинської мови матеріал встановлюється за допомогою порівняльно-історичного методу, що стало можливим лише в XIX ст. з розвитком історичного мовознавства.

Одже, латинська мова має і мала значний вплив на розвиток культури всього європейського континенту. Латина, як мова спілкування померла близько XV ст. тому назад, але вона залишається офіційною мовою католицької церкви, державною мовою Ватикану, мовою юриспруденції, медицини. Латинська мова є невичерпним джерелом

лексики, морфем для створення нових слів на позначення реалій нового часу. Крім того, у світі шанувальниками латинської мови створено рухи «жива латина», спрощена латина, які намагаються ввести латинську мову у живе спілкування. Крім того, латинська мова була і є джерелом для створення штучних мов, таких як: есперанто, інтерлінгва, edo, ido.

Список використаних джерел:

1. Оленич Р.М. *Латинська мова*.— Львів: Світ, 1993.— 336 с.
2. Ganetska L.V. *Lexi-maker: Modern English Lexicology in Tables. Figures and Exercises*.— Київ: Leubim, 2004.— 96 с.
3. Языкознание. *Большой энциклопедический словарь*/ Гл.ред. В.Н.Ярцева.— 2-е изд.— Я 41 М.: Большая Российская энциклопедия, 1998.— 685 с.: м.

З ГЛИБИН ГЕРМАНСЬКИХ МОВ

*Магмалер Катерина Віталіївна,
студентка гр.ПР-31, ХНУ
Наук. кер.: Сліпун С. К.,
зав. відділом літератури іноземними мовами
обласної бібліотеки ім.Островського*

Своєрідність мови впливає на сутність нації як тієї, яка розмовляє на ній так і тієї для якої вона чужа, тому старання вивчення мови повинно включати в себе все, що історія і філософія єднає з внутрішнім світом людини.

Вільгельм фон Гумбольдт

Кожна мова — це неповторна національна картина світу, це феномен національної свідомості та культури. Кожна мова є компонентом відповідної підгрупи та взаємодіє між народами. У такий спосіб перед нами постає генеалогічне “дерево” світу. За генеалогічною класифікацією мови світу поділяють на сім’ї, які в свою чергу поділяють на групи. Найчисленнішою серед мовних сімей є індоєвропейська, до якої входить 150 мов, які, в свою чергу, об’єднуються у 12 груп. Серед цих груп перше місце за кількістю мовців посідають германські мови. Германська група, в свою чергу, ділиться на 3 підгрупи: північногерманську, до якої належать датська, шведська, норвезька, ісландська, фарерська; західногерманську, до якої належать англійська, голландська, німецька та ін.; східногерманську, до якої належить готська мова. На прикладі саме готської мови дана стаття має на меті розширити лінгвокраїнознавчу компетенцію при вивченні іноземних мов.

Готська мова (IVст.) як одна з давньогерманських мов є єдиною з східногерманського мовного ареалу, яка збереглася досі, хоча тільки в писемній формі. Готська мова цікава тим, що вона записана кількесот років раніше, як збережені записи з усіх інших германських мов, тобто вона кидає світло на старішу форму германської мови і на розвиток германських мов взагалі, і тому глибоке вивчення деяких сучасних мов проходить через їх зіставлення з саме готською мовою, яка є по-суті точкою відліку при проведенні порівняльно-історичних та типологічних досліджень германських мов.

В перших століттях нашої ери готи жили у дальній східній частині Німеччини, але справжньою їх батьківщиною була Скандинавія. Про перебування готів у

Скандинавії і на її прилеглих островах свідчать топонімічні назви та археологічні знахідки. Можливо, з готами пов'язана назва племен гаутів у південній Швеції: Västergötland (Вестерготланд) та Östergötland (Естерготланд). Прослідковуються певні зв'язки готів і з Польщею, про що свідчить назва польського міста Гданськ. З історії також відомо, що готи жили і в Криму, де протягом тривалого часу зберігалася кримсько-готська мова. Відомо близько 70 слів записаних фламандцем Бусбеком у XVI ст., очевидно, що ця мова належить до постготського діалекту.

Існують кілька писемних пам'яток готською мовою, з яких найбільш відомим є переклад Біблії, можливо, зроблений вестготським єпископом Вульфілою в IV столітті і який виявився початком германської літературної писемної традиції. Для розповсюдження нової релігії Вульфіла створив готський алфавіт і переклав „священне писання” на готську мову. В основу готського письма Вульфіла поклав грецьку мову. Вважається, що деякі букви були запозичені з інших алфавітів, очевидно з латинського та рунічного. Готський алфавіт складався з 27 букв, які також використовували замість цифрових позначок.

Готські тексти, що збереглися, відносяться до різних історичних періодів із значною хронологічною дистанцією між ними. Найдавнішим є вищезгаданий переклад Біблії, який дійшов до нас у широковідомому рукопису Codex Argenteus, що зберігається в бібліотеці університету в Упсалі (Швеція). Спочатку Срібний Кодекс мав 336 аркушів, з яких 187 знаходяться в Упсалі, та один аркуш, випадково знайдений в 1970 році, зберігається в місті Шпейер (Німеччина). Срібний кодекс датується V—VI століттям і місцем його написання вважається північ Італії (Брешія або Равена). Цей рукопис було знайдено в бенедиктинському монастирі в місті Верден (Німеччина) в середині XVI століття і вперше опубліковано в 1665р. Він містить уривки з чотирьох готських Євангелій у такому порядку: від Матвія, від Іоанна, від Луки, від Марка. Аркуш, який було знайдено в місті Шпейер, містить текст глави XVI від Марка, вірші 12—20. Рукопис представляє собою пурпуровий пергамент з нанесеними на нього срібними та золотими буквами. Інші рукописи мають різні тексти, найбільш важливими з них є:

1. Каролінзкий кодекс (Codex Carolinus), Vст., який знаходиться в місті Вольфенбюттель (Німеччина). Він містить 42 вірші глав XI—XV Послання до римлян на чотирьох аркушах. Вперше був опублікований в 1762р.

2. Амброзіанські кодекси (Codices Ambrosiani), які зберігаються в Мілані в Амброзіанській бібліотеці, відносяться до VII—VIII ст. і представляють собою уривки з Послань і Нового та Старого заповіту. Вперше ці рукописи було опубліковано на початку XIX століття (1819—1839).

Основною характеристикою готських текстів, які дійшли до цього часу, є обмеженість їх функціонування і переважно перекладний характер текстової фіксації. За винятком деяких фрагментів (наприклад юридичні розписки). Незважаючи на різні хронологічні рамки створення цих текстів, їх особливістю є типологічна однорідність, відсутність істотної варіативності мовних форм, що свідчить про відсутність чітко виражених територіальних діалектів і про стабільність внутрішньо-діалектної писемної традиції. Ця уніфікованість мови готських текстів дає змогу припускати наявність певного літературного зразка, що знаходить своє відображення у визнанні деякими авторами існування готського розмовного койне та його впливу на готську літературну писемну мову.

Однак дослідники неодноразово звертали увагу на помітні відмінності у лексиці, синтаксисі, що спостерігається в мові перекладу Євангелій, в мові перекладу апостольських Послань і в мові перекладу богословського трактату. Деякі автори

вважають, що ці відмінності зумовлені, насамперед, жанрово-стилістичними факторами, що пов'язані зі специфікою змісту і тематикою тексту, а не з територіальним варіюванням, тому оповідально-дидактичний жанр Нового Заповіту відрізняється від теолого-філософського стилю Послань і богословського трактату Skeirnis. Інші автори визначають, що для мови готської Біблії характерна присутність двох літературних варіантів перекладу: мова євангельських текстів і мова апостольських Послань. Ця розбіжність між перекладами може спричинятися кількома факторами: (1) нерівночасність перекладів і діяльність різних перекладачів; (2) існування різних скрипторіїв з різними писемними традиціями; (3) з різним ступенем володіння переписувачами готською, латинською мовами; (4) різним рівнем слідування тексту оригіналу.

Вчені також відзначають вплив готської мови і на фонетику германських мов. Так співставлення староанглійської та готської мов відбувається шляхом виявлення закономірних відповідностей між готськими та староанглійськими голосними кореня.

Готська мова	Староанглійська мова
a	æ/a
e	æ
i	i/o
u	u/o
o	o
ai	ā
iū	eo
au	ea
u	u
i	i

Таблиця відповідностей між готськими та староанглійськими голосними

Готські короткі голосні /i/ та /u/ розширюються у /e/ та /o/ відповідно в позиції перед г та rh. Таке розширення коротких голосних називається *готським переломом*.

Письмові пам'ятки готської мови відокремлені від письмових пам'яток староанглійської та старовірхньонімецької двома століттями. Саме в цей період відбулася важлива комбінаторна зміна голосних, відома під назвою *умлаут*. Фонетичний зміст умлаута полягає у тому, що всі голосні підлягають звуженню під впливом звуків /i/ та /j/ у наступному складі. При цьому самі /i/ та /j/ зникли. В результаті умлаута у староанглійській мові з'явилася нова фонема у/ū, яка виникла в результаті звуження /u/. Решта голосних зазнали звуження, але не дали нових фонем.

Фонетичне значення готських диграфів ai, au і досі залишається предметом теоретичних дискусій, хоча більшість учених схиляється до думки, що неможливо остаточно вирішити фонетичний статус голосних, які позначаються цими диграфами. Більш-менш визначеним є фонетичне значення цих голосних у ненаголошеній позиції. Існує думка, що вже у спільному германському ареалі виявляється тенденція до монофтонгізації дифтонгів і втрати кількості довгими голосними у ненаголошеному стані. Через це більшість учених вважає, що готські au, ai у ненаголошеній позиції були відповідно короткими голосними [ε], []. Щодо статусу ai, au у наголошеній позиції, то на основі результатів фономорфологічного аналізу й

досліджень ранніх рунічних написів визначено, що до початку писемності *au*, *ai* у спільногерманському ареалі були двофонемними сполученнями, які монофтонгізувалися до IV ст. н.е., але встановити безперечну хронологію стягнення цих голосних неможливо.

Лексика сучасних германських мов також деякою мірою завдячує готській мові. Так, наприклад гот. *handus*, “рука” й досі збереглося у сучасних англійській та німецькій мовах “hand”; гот. *lauf*, у сучасній англ. leaf, у нім. Laub “листя”; гот. *drigkan*, англ. drink, нім. trinken “пити”; гот. *niman*, у нім. nehmen “брати”; гот. *satjan*, майже відповідає укр. “саджати” та нім. setzen.

Таким чином готська мова здійснила великий вплив на розвиток германських мов і є своєрідною “гілочкою”, яка розквітає пахучим квітом словесних барв і кольорів.

Список використаної літератури:

1. Євченко В.В. *Готська мова. Тексти, коментар, словник*: Навч. посібник.— Вінниця: Видавництво “Фоліант”, 2004.— 400 с.
2. *Введение в германскую филологию*: Учебник для I—II курсов филол. фак.ун-тов /Арсеньева М.Г., Балашова С.П., Берков В.П., Соловьева Л.Н.— М.: Высш. школа, 1980.— 319 с.
3. *Практикум по истории английского языка*: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. №2103 «Иностр. яз.» / И.П. Иванова, Т.М. Беляева, Л.П. Чахоян.— М.: Просвещение, 1985.— 159 с.

ЛІНГВА ФРАНКА — КОНТАКТНА МОВА МІЖЕТНІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ СЕРЕДНІХ ВІКІВ

Фурман Вадим Васильович,
студент гр. БП-22 ХІ МАУП

Наук. кер.: Шутов О.М.,
викладач іноземної мови ХІ МАУП

У багатьох країнах світу різні етнічні групи говорять на незрозумілих один одному мовах. Для того, щоб контакти між такими групами виявилися можливими, їм необхідно домовитися формально або за мовчазною згодою про мову спілкування, іншими словами, про лінгва франка. Лінгва франка — соціолінгвістичний термін, використовуваний для позначення одного з декількох існуючих типів так званих контактних мов, що використовуються для міжетнічного спілкування.

Зокрема, російська мова виступала в СРСР і продовжує виступати на пострадянському просторі в якості лінгва франка, якою люди, для яких вона не була рідною, володіли на різному рівні; аналогічну роль грають *хаус* або *бамана* в сучасній Африці. Іноді в ролі лінгва франка виступає повноцінна мова, що не є рідною для жодної з його етнічних груп, що використовують; приблизно така справа із *суахілі*, а багато в чому і з англійською мовою, особливо в деяких країнах Британської Співдружності. Канадський дослідник Уїлл Кумлічка стверджував, що вільна держава може залишатися нейтральною у питаннях релігії. Не потрібно встановлювати державну релігію, цілком достатньо надати громадянам можливість самим вибирати собі релігію або відмовитись від неї. Інша справа — мова, продовжує Кумлічка. Сучасна держава, вільна вона чи ні, повинна проводити мовну політику. Занадто дорого обходиться переклад усіх державних документів на кілька мов. Кілька країн, наприклад, Бельгія і Канада, вибрали переклад,

але це — виключення з правила. У більшості країн державна влада говорить тільки однією мовою.

Найчастіше контактна мова міжетнічної торгівлі, діяльності в багатьох культурах називається дослідниками лінгва франка, тоді як, наприклад, контактна обмежена мова, що використовувалася різноплебними робітниками на плантаціях, називалась *піджином*.

У середньовічній Європі, як відомо, засобом спілкування між освіченими людьми різних країн була латина (до речі, мова теж „нічия” у той час). Але чомусь мало кому відомо, що крім латини існувала ще і мова купців і моряків Середземномор'я, що виникла на основі італійської, французької і провансальської мов і яка називалася „лінгва франка”.

Історично назва лінгва франка (від італійського *lingua franca* ‘франкська мова’), або *сабір* (від латинського *sapere* „розуміти”) виникла для позначення змішаної мови. Лінгва франка — функціональний тип мови, що використовується як засіб спілкування між носіями різних мов в обмежених сферах соціальних контактів.

Спочатку термін „лінгва франка” означав конкретну змішану мову, що склалася в середніх віках в районі Середземномор'я (Левант) на основі французької, провансальської і італійської лексики і яка була засобом торговельного спілкування арабських і турецьких купців з європейцями (яких у Леванті називали франками, відкля і назва мови).

Малася невелика кількість арабських слів, зокрема *usif* „чорношкірий раб”, *bezef* „багато”, *rubī* „весна”, *gaī* „пастух”, *tabul* „божевільний”. Лінгва франка не була повноправною мовою, тобто мовою, що є для когось рідною і використовується для будь-яких цілей, і в будь-яких життєвих ситуаціях; вона була допоміжною мовою, „породженням необхідності” і використовувалася майже винятково для ведення торговельних справ між двома і більше людьми різних національностей. Назва „лінгва франка” являє собою італійський переклад арабського *Lisan al-ifrang*; арабська ж назва виникла через те, що з часу хрестових походів араби мали звичай називати всіх західноєвропейців „франками”; франкськими вони називали і романські мови.

В епоху хрестових походів роль цієї мови зросла, вона увірвала слова інших мов (іспанську, грецьку, арабську, турецьку) і була відомою також за назвою *сабір* аж до XIX ст.

У соціолінгвістичному розумінні лінгва франка — будь-який усний допоміжний засіб міжетнічного спілкування; ним може бути мова одного з народів даного регіону (напр., „торговельні” мови в Західній Африці — *хауса*, Саману), нейтральна мова, не рідна для жодної з його етнічних груп, що використовують, (*суахілі* в Східній Африці), *піджин* на базі місцевої або європейської мови.

Розширення комунікативної сфери лінгва франка може привести до перетворення її в *койне*. Іноді термін „лінгва франка” неправомірно поширюють на загальнонаціональні мови або інтернаціональні міжнародні мови, які є особливими соціолінгвістичними категоріями.

Коли в 1830 р. французи завоювали Алжир, лінгва франка усе ще вживалася там настільки широко, що спеціально для французького експедиційного корпусу був виданий словник мови лінгва франка. Лінгва франка продовжувала існувати в Алжирі ще приблизно до кінця XIX ст. Зараз ця мова зникла, але залишила помітні сліди в мові арабів і особливо євреїв Тріполі, Тунісу й Алжиру.

Чому ж вона зникла? Справа в тім, що лінгва франка виникла і існувала як засіб спілкування між європейцями, з одного боку, і мусульманами (арабами і турками), з іншого. Вона була потрібна, поки між цими народами існували поживлені торговельні й

інші зв'язки. У цей час „лінгва франка” була фактично „загальною мовою” Середземномор'я. Але потім наступила епоха Великих географічних відкриттів, торговельні шляхи перемістилися в океани, інтерес до зв'язків з мусульманським світом різко упав, і *сабір* став швидко забуватися через непотрібність.

Однак, ця мова використовувалася аж до початку XIX століття. Зараз власна назва цієї мови використовується як лінгвістичний термін „лінгва франка”, яким називають будь-яку мову, національний або нейтральний, що є засобом міжнаціонального спілкування.

І усе-таки фахівці вважають, що терміном *lingua franca* неправомірно називати такі соціолінгвістичні категорії як міжнародні, світові мови — французька (XVIII ст. іменується століттям „французької мови”), англійська, німецька, іспанська, арабська, китайська, а з XX ст. і російська, що служать засобом спілкування народів різних держав.

Можливі різні моделі міжетнічного спілкування. Іноді для цього не потрібна лінгва франка. Співрозмовники говорять на своїх мовах, але кожний розуміє мову іншого. Цю модель можна назвати взаємним пасивним білінгвізмом.

Однак пасивний білінгвізм може існувати тільки в ситуаціях, коли обидві мови дуже близькі між собою і для їхнього вивчення членам обох груп не потрібно додавати занадто великих зусиль. Головна причина існування цієї моделі — не тільки подібність мов, але і рівноправність влади і престижу. Мова, що володіє більшою владою і престижем у суспільстві, як правило, стає лінгва франка навіть у тих ситуаціях, коли лінгва франка не потрібна.

У Радянському Союзі російська мова виконувала функцію лінгва франка не тому, що в неї був офіційний статус державно (такого статусу не було), але тому, що він мав неформальну владу і престиж.

В Україні взаємний пасивний білінгвізм, відсутній за всіма перерахованими вище причинами. Це вже не питання спілкування, а проблема втрати і придбання влади і престижу. Статус двох основних культурних груп у країні — людей україно мовних і російськомовних — у великій мірі вимірюється успіхом відповідної мови. Таке положення деякі політологи називають „грою з нульовою сумою”: твій виграв означає мій програв.

Але існує ще одна модель лінгва франка, про яку не слід забувати: третю, нейтральну мову, що не є рідною ні для одного із співрозмовників. Нова історія була свідком широкого поширення цієї моделі в різних суспільствах, та й зараз вона часто зустрічається в колишніх європейських колоніях в Африці й Азії, де англійська, французька або португальська використовуються як мова міської культури, засобів масової інформації і міжнаціонального спілкування.

Показово, що сучасні ентузіасти всесвітньої комп'ютерної мережі охоче говорять про англійську мову як лінгва франка Інтернету.

В Україні й інших колишніх радянських республіках мова колишніх „колонізаторів”, звичайно, не може бути лінгва франка, оскільки це була би російська, а вона є рідною мовою однієї з етнічних груп, які захопились постійним перетягуванням мовного канату. Адже є й інший варіант „нейтральної третьої мови”: універсальна мова сучасного світу — англійська — могла б стати лінгва франка. У порівнянні з українською і російською мовами англійська має великий авторитет в усьому світі.

Список використаної літератури:

1. www.newparadigma.ru
2. *Языкознание. Большой энциклопедический словарь* / Гл. ред. В.Н. Ярцева. — 2-е изд. — М.: Большая Российская энциклопедия, 1998. — 685 с.

ВПЛИВ ГРЕЦЬКОЇ МОВИ НА СУЧАСНІ МОВИ СВІТУ

*Лісовик Ольга Леонідівна,
студентка гр. БСМК-31, XI МАУП
Наук. кер.: Шутов О.М.,
викладач іноземної мови XI МАУП*

Європейська культура в основних своїх джерелах сходить до того, що було створено стародавніми греками протягом великого ряду століть. Грекам ми як європейці зобов'язані не тільки своїми системами письма, але й філософією мови, риторикою, поезією, стилістикою. Створена греками граматики виявилася праматір'ю всіх європейських граматики.

Найдавніші писемні пам'ятки відносяться до XIV—XII століть до н.е. і написані силабічними крито-микенським письмом. Перші пам'ятки алфавітного грецького письма відносяться до VIII—VII століть до н.е.

Грецькою мовою була створена найбагатша література. У Римській імперії знання грецької мови вважалося обов'язковим для всякого освіченої людини. У латинській мові присутня велика кількість грецьких запозичень. У Новий час грецька мова стала (поряд з латинською) джерелом створення нових наукових і технічних термінів (т.зв. міжнародна лексика).

У слов'янські мови грецькі слова проникали в основному двома шляхами: через міжнародну лексику й через церковнослов'янську мову. За багато століть свого існування грецька мова сильно змінилася. Для різних стадій його розвитку існують терміни: давньогрецька мова, середньогрецька мова, новогрецька мова.

У сучасній Греції літературна мова існує у двох варіантах: димотика (мова, наближена до розмовної) і кафаревуса (мова, що відповідає давньогрецьким нормам письма, але із сучасною вимовою). Офіційним варіантом грецької мови є димотика (з 1976 р.).

Грецька мова, мова греків, разом із давньомакедонською мовою входить в особливу грецьку групу індоевропейських мов. Кількість носіїв грецької мови понад 9 млн. У розвитку давньогрецької мови розрізняють чотири періоди:

1) найдавніший (починаючи з перших писемних пам'яток крито-микенського „лінійного листа Б” 14—12 ст. до н.е. і до поширення давньогрецького алфавіту кінець 9 — початок 8 ст. до н.е.;

2) класичний (починаючи зі створення літературних давньогрецьких діалектів у 8—7 ст. до н.е. і до поширення аттичного діалекту до 4 ст. до н.е. майже по всій території;

3) елліністично-римський: період загально для всіх греків мови — койне, що склалась на основі аттичного діалекту, що поширився після походів Олександра Македонського (4 ст. до н.е.) по всьому східному Середземномор'ю, де грецька мова займала пануюче місце й в епоху підпорядкування Греції Риму (з 2 ст. до н.е. до 4 ст. н.е.);

4) пізній давньогрецький або ранньовізантійський (починаючи з перенесення столиці імперії в Константинополь і відділення Зах. Рим. імперії в 4 ст. н.е. і закінчуючи часом повного витіснення латинської мови грецькою в 5—7 ст.).

На підставі аналізу давньогрецької мови більше пізніх періодів, від яких дійшли писемні пам'ятки, можна виділити наступні найдавніші діалекти грецької мови:

1) іонійсько-аттична діалектна група (аттичний прислівник і іонійські говірки, що поширилися з континенту на Евбею, Киклади й узбережжя Малої Азії);

2) аркадо-кипрсько-памфільська група, спочатку, очевидно, розповсюджена на значній частині Півд. Греції й прилягаючих островів, але (з 12—11 ст. до н.е.) витиснута іншими діалектами й збережена лише у вигляді розрізнених говірок;

3) еолійська група (говірки узбережжя Малої Азії й о. Лесбос, фессалійського й беотійського прислівника);

4) дорійська група, що відрізняється від трьох попередніх і розгалужується, у свою чергу, на підгрупи: власне дорійську, або південну (говірки лаконського, мессенського, арголідсько-егінського, коринфського, мегарського, островів Фера й Мелос, родосського, критського), і західну (прислівника етолійського, локридського, фокідського, ахейського, елідського). Дорійці просунулися на півострів Пелопоннес із пн-зх Греції до кінця першого періоду. До цього часу відноситься створення грецького героїчного епосу (поеми Гомера, що дійшли в більш пізньому записі — 6 ст. до н.е.).

У класичний період розвивається давньогрецька література на чотирьох літературних діалектах: іонійському (Геродот і ін.), аттичному (Есхіл, Софокл, Еврипід, Аристофан і ін.), дорійському (Симонид), еолійському (Алкей, Сапфо).

Третій (елліністично-римський) період в історії літературної грецької мови характеризується поширенням койне, як по всій Греції, так і далеко за її межами й установленням у літературній мові строгих норм, орієнтованих на класичний аттичний діалект. Такий характер літературна мова продовжує зберігати й у ранньовізантійський період. Фонетиці класичної давньогрецької (аттичної) літературної мови властиві протиставлення коротких і довгих голосних і дифтонгів, музичний (тонічний) наголос, морфології — 4 відмінки, розмаїтість типів відмінювання, багата система часів і нахилів. У розмовній мові вже в елліністично-римський період намічаються зміни, що підсилювалися в четвертому (пізньому давньогрецькому) періоді.

Найбільших змін граматики розмовної грецької мови перетерпіла вже після ранньовізантійського періоду, коли особливо в синтаксисі й у системі дієвідміни виникає ряд явищ, загальних у грецької мови з іншими балканськими мовами. Із цього часу можна говорити вже про існування новогрецької розмовної мови, хоча письмова літературна мова продовжує орієнтуватися на старі, аттичні норми. У візантійський період підсилюється розбіжність між новими грецькими діалектами, більшість яких сходять до територіальних різновидів елліністично-римського койне. Сильні іншомовні впливи випробували новогрецькі діалекти після падіння Візантії й захоплення турками всієї території, населеної греками.

Вирішальним для всієї грецької і європейської цивілізації було створення на основі фінікійського письма грецького алфавіту зі спеціальними знаками для голосних (9 або 10 ст. до н.е.). Найдавніші його пам'ятки, що дійшли до нас, відносяться до 8 ст. до н.е. Поява писемності привело до бурхливого росту поетики, риторики, філософії, розбудила інтерес до проблем мови.

Спроби осмислення значення слів відзначаються, починаючи з Гомера й Гесіода. Етимологія виявляється першим проявом рефлексії над мовою в історії грецької лінгвофілософської думки. Спочатку панувало переконання в наявності нерозривного, природного зв'язку між словом і позначуваним предметом, що корениться в міфологічному мисленні. В етимологічному аналізі слова мислителі шукали ключ до розуміння природи позначуваного предмета. Греки вірили, що в кожного предмета є дві назви — у мові богів і в мові смертних. У філософії 5 ст. до н.е. починають висуватися твердження про умовний зв'язок між предметом і його назвою. Суперечки стародавніх греків про природу імен послужили джерелом для формування найдавнішої в Європі

філософії мови. Високий був інтерес до практичних аспектів використання мови. В 5 ст. до н.е. зароджується наука про ораторське мистецтво — риторика. Головним методом вивчення мови в цей період стає читання класичних і вже застарілих поетичних текстів з їхнім коментуванням. Так формуються зачатки філології.

Починається діяльність по збиранню й поясненню глос (стародавніх або інодіалектичних слів). У зв'язку з теорією музики, ритмікою й метрикою (особливо в піфагорійській школі з її поглибленим інтересом до проблем акустики) проводиться інтенсивне вивчення звукового ладу мови.

Для лінгвістичних занять була характерна замкнутість на матеріалі тільки грецької мови, властива й подальшим етапам розвитку античної лінгвістичної думки. Для початкового етапу становлення науки ще була властива розрізненість і несистематизованість спостережень над мовою.

Головна тема суперечок давньогрецьких філософів — характер зв'язку між словом і предметом (між прихильниками принципу найменування *phusei* 'по природі' і принципу пото 'за законом' або *thesei* 'по встановленню'). Геракліт виражав віру в істинність мови, Парменід визнавав мову людей помилковою із самого початку, Демокріт був прихильником найменувань по встановленню, але виступав проти крайностей представників цієї точки зору. Софіст Горгій затверджував глибоке розходження між словами й предметами. Продик проповідував байдужість імен самих по собі, придбання ними цінності лише в правильному вживанні. Антисфен, учень Сократа, бачив у дослідженні слів основу навчання.

У ході цих суперечок формулювалися й перші лінгвістичні спостереження. Так, Продик першим зайнявся проблемою синонімів, а софіст Протагор висунув проблему мовної норми й першим став розрізняти три роди імені й чотири типи висловлення — питання, відповідь, прохання й доручення.

Найцінніший внесок у розвиток філософії мови й у теорію мови вніс Платон (420—347 до н.е.). Йому належить найцікавіший для історії лінгвістичної думки діалог „Кратил”, центральне місце в якому займає питання про відношення речі і її найменування. У діалозі Платон порівнює позиції Кратила (прихильника правильності імен від природи) і Гермогена (проповідника договору і угоди), залучаючи як суддю Сократа (вустами якого говорить сам Платон, що висловлює чимало суперечливих суджень і не приймає повністю ні однієї точки зору). Платон визнає не прямі, а віддалені зв'язки слова із предметом і допускає можливість вживання імен за звичкою й договором. Він відкриває поняття внутрішньої форми (мотивування) слова, розмежовуючи слова непокідні (невмотивовані) і похідні (мотивовані). Йому належить ідея про асоціації між окремими звуками слова і якостями й властивостями речей (ідея звуко символізму).

У наступних здобутках зростає скепсис Платона щодо того, що слова можуть служити джерелами знань про предмети, і, навпаки, більше категоричними стають твердження про тотожність між вираженням думки і словом. Платон розрізняє слово й пропозицію („саму маленьку мову”). Висловлення розглядається як складне ціле, що служить словесному вираженню судження.

Вперше розмежовуються два його компоненти — суб'єкти й предикат (словесні їхні вираження — *opota* і *rhema* розуміється як словесне вираження судження, тобто як пропозиція), розмежовуються імена й дієслова. Але разом з тим отожднюються звуки й букви, і це отождження проходить через всю історію лінгвістичної думки аж до 20 ст. Платон визнає звукові зміни в слові. Він вживає перші й ще елементарні спроби класифікації звуків (безмовні, беззвучні, середні, тобто безмовні, але не беззвучні). Склад є єдиним цілим. Склади єгострі / високі, тобто ударні, і важкі / низькі, тобто неударні.

Арістотель (387—322 до н.е.) звертається до проблем мови головним чином у творах про судження, види умовиводів, про проблеми словесних мистецтв. Арістотель захищає умовний зв'язок між річчю і її ім'ям, а також між словом і поданням, якому відповідає слово, між звуками й буквами. Разом з тим він попереджає про небезпеку зловживань словами, що випливає з їхньої багатозначності (сюди включаються й омонімія, і полісемія). Він звертає увагу на явища паронімії й омонімії як видів зв'язку між назвами.

Граматика як самостійна наука виникає в Римі в середині 2 в. до н.е. у зв'язку з нагальною необхідністю критичних видань і коментування безлічі текстів художнього, юридичного, історичного, релігійного характеру.

Значний вплив на формування римської граматики зробили лекції й бесіди теоретика пергамської школи Кратета Малоського. На рубежі 2 і 1 ст. до н.е. граматика висулася на одне з перших місць як за своїм суспільним престижем, так і за рівнем розвитку. Великий внесок у її розвиток внесли видатні граматики Елій Стилон, Аврелій Опилл, Стаберий Ерот, Антоній Гнифон, Атей Претекстат, особливо Марко Теренцій Варрон і Нигидий Фигул.

У Рим були перенесені з елліністичної Греції дискусії про аномалії й аналогію (у дусі суперечок, які велися між Пергамом і Олександрією), про походження мови, про „природний” або „умовний” зв'язок слів і позначуваних ними предметів.

Отже, виходячи з цього, ми можемо зробити висновок про те, що грецька мова має велику історичну цінність та зробила великий вклад у розвиток інших мов, зокрема російської та латинської.

Список використаної літератури:

1. Соболевский С. И., *Древнегреческий язык*, М., 1948.
2. Белецкий А. А., *Принципы этимологических исследований (на материале греческого языка)*.— К., 1950.
3. Шантрен П., *Историческая морфология греческого языка, пер. с франц.*— М., 1953.
4. Иоаннидис А. А. *Новогреческо-русский словарь* /под ред. А. А. Белецкого, 2 изд.— М., 1961.

ФРАНЦУЗЬКА ТРАДИЦІЯ В РОСІЙСЬКОМУ КУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ

Мазур Юрій Олександрович,
студент гр.БПАС-11 XI МАУП

Наук. кер.: Лиса М.С.,
викладач французької мови XI МАУП

“Латинь із моди виїшла нині:
Так, якщо правду вам сказати,
Він знав досить на латині,
Щоб епіграми розбирати...”

О.С. Пушкін “Євгеній Онєгін”.

Дійсно, від моди на французьку мову, що більше двох з половиною століть не проходила в Росії, не залишилося й сліду. Ще сто років тому, на початку двадцятого століття, вільне володіння французькою мовою було не стільки класовою відмінністю, скільки показником освіченості, а незнання його вважалося дурним тоном. В “Волзі” наводилося висловлення французьки Адель Оммер Де Гелль (1817—1871), що,

подорожуючи зі своїм чоловіком-геологом по півдні Росії, відвідала Астрахань і залишила пізніше у своїй книзі наступні спогади: “Все російське суспільство в Астрахані говорило французькою й одержувало самі останні публікації із Брюсселя, у багатьох бібліотеках я зустрічала тут Ламартина, Бальзака... і багато інших імен, може, навіть менше відомі в Парижі, ніж в Астрахані”. Пройшло більше півтора століть після цього свідчення, а все-таки воно викликає почуття гордості за Астрахань 19 століття.

Білінгвістична ситуація в російському суспільстві XVIII ст. Передумови створення білінгвістичної ситуації в Росії з’явилися в петровську епоху, коли кардинальні зміни в політичному, економічному й культурному житті держави спричинили розвиток мови. Розвивалися контакти між російською і іншими, переважно європейськими мовами. У Росії XVIII — XIX ст. однієї з форм міжмовних контактів була перекладацька діяльність. Автори перекладних текстів (прозаїчні й віршовані добутки світової класики, романи, мемуари, щоденники, критичні твори, наукові трактати й ін.) вводили в них слова й словосполучення в графіку мови-джерела, а також цілі пропозиції (рядки молитов, латинських прислів’їв, цитати давньогрецьких і давньоримських філософів, поетів, крилаті вислови, формули мовного етикету).

Російська літературна мова кінця XVIII — початку XIX ст. мала у своєму розпорядженні велику кількість іншомовної фразеології. Іншомовні слова й вирази можна було виявити й в оригінальних російських текстах (мемуарах, щоденниках, листах і художніх творах). У зазначений історичний період різко зросла загальна кількість іншомовних слів і виразів в оригінальних текстах всіх стилів і жанрів.

Для Росії кінця XVIII — початку XIX століття характерний широкий інтерес до французької мовної культури. В.Г.Гак відзначає появу французьких слів у російській мові в XVIII століття: “Відтворюючи терміни, перекладачі або пристосовували французьке слово (вікторія), або намагалися його калькувати, тобто по його зразку створити нове слово”. Саме французька мова з її багатою стилістичною культурою була визнана кращим мовним матеріалом для збагачення словникового складу російської мови.

У другій половині XVIII століття французька мова утверджується серед столичного дворянства як засіб комунікації. Для вищих прошарів російського суспільства французька мова передреволюційної епохи стає ідеалом мовної культури. “Французька мова для російського дворянства — необхідна умова входити в серйозний контакт із Європою і її цивілізацією”.

З XVIII ст. у російському мовному просторі успішно співіснують основні європейські мови (німецька, італійська, англійська, французька), кожна з яких має свій соціальний й культурний ареал поширення. З кінця XVIII ст. французька мова домінує серед інших іншомовних впливів у Росії, відіграє найважливішу роль у формуванні російської національної літературної мови.

Російська мовна свідомість пушкінської епохи. Процеси, що протікали в XVIII столітті, одержали своє завершення в першій чверті XIX століття. “Французька мова стає офіційною мовою придворно-аристократичних кіл, мовою світських дворянських салонів”. Ці мовні процеси сприяли запозиченню й переносу на російський ґрунт досягнень французької культури: архітектури, прикладного мистецтва, живопису, моди — усього, що пов’язане із широким спектром гуманітарних явищ.

Франція надовго стає провідником європейської цивілізації в Росії. Відомі слова Пушкіна, звернені до Чаадаєва: “Je te parlerai la langue de l’Europe. Elle m’est plus familiere que la notre”. “Процес європеїзації російського дворянства привів не тільки до поширення французької мови в “кращих суспільствах”, але й до утворення розмовних стилів світської дворянської мови на російсько-французькій основі”.

Російська література містить найбагатший матеріал соціолінгвістичного й культурологічного характеру, об'ємно фіксуючі всі форми зіткнень із культурою Франції. Російські письменники пушкінського кола активно використовують у своїй мові інші системні явища, значне місце серед яких належить елементам французької мови. Французькі слова, фразеологічні вирази, окремі фрази й фрагменти тексту виконують як комунікативні, так і стилеутворюючі функції.

Різноманітна картина функціонування французької мови на території Росії в першій третині ХІ століття представлена у творчості Пушкіна. Сучасна письменникові розмовна мова відображається в цілому ряді творів: "Повістях Белкіна", "Піковій дамі", "Романі в листах", "Дубровському", "Графі Нуліні", "Євгенії Онегін", "Єгипетських ночах", прозаїчних начерках і уривках 30-х років "Ми проводили вечір на дачі", "Гості з'їжджалися на дачу", "На розі маленької площі".

Французька мова утверджується в російському суспільстві "як засіб залучатися до культурних цінностей у широкому змісті слова, і дійсному й уявному — наприкінці ХVІІІ — початку ХІХ століття замінити його було нічим". "До початку ХІХ століття французька мова була присутня уже як знак не тільки лінгвістичної, але єдиної культурно-ідеологічної системи, як певний соціальний феномен".

Протягом майже ста років французька мова була мовою аристократичної частини російського суспільства, постачаючи російське дворянство готовими мовними формулами. Прагнучи виробити у своїх добутках норми простоти і виразної розмовної мови, Пушкін орієнтується на відточені форми французької мови, не наслідуючи їм, але сплавляючи кращі риси французької традиції з найбагатшим фондом російської народної мови.

Процеси, пов'язані із утвердженням французької мови як засобу комунікації в російському вищому суспільстві, породили явища галломанії: панування французької мови над російською, мода на іноземні слова, що представлялося національною катастрофою й викликало тривогу в частини представників культури. Французька мова з потреби перетворилася в моду.

Письмова мова багато в чому сформувалася під впливом французької мовної культури й представляла факти вживання французької нормативної епістолярної мови.

Форми російсько-французької двомовності в другій половині ХІХ ст. Російсько-французька двомовність і її види, процеси входження й засвоєння франкомовних елементів, слів і форм експресії російською мовою (як результат взаємодії двох мов) знайшли відбиття в добутках Л.Н.Толстого.

У мові письменника простежується співіснування й взаємодія двох мовних систем, що є наслідком появи білінгвістичних мовних явищ. У мові персонажів Толстого це найбільш активні соціально обумовлені слова, вирази й конструкції, що належать до мовного етикету (формули обігу, вітання, подяки, прохання, побажання, прощання): *ma chere, mon chere monsieur Pierre, ma bonne amie, Charmant, Ma delicieuse!*

Французькі елементи у вигляді окремих фразеологічних одиниць або простих пропозицій формують макаронічні утворення, які стають характерною рисою російської розмовної мови цього періоду: "і в моєму житті *tout n'est pas rose*", "хіба я не бачу, що *du train que nous allons*, нашого стану нам вистачить ненадовго."

Знайомство із французькою літературою формувало й спричиняло поведінкові і мовні форми, зразки яких були вироблені в руслі західноєвропейського сентименталізму й романтизму, і добре засвоювалися російським суспільством. Французька мова займає особливе місце, як важливий національно-специфічний компонент культури, як знак приналежності його носіїв до певного соціуму.

Характерними рисами цього етапу є широке поширення французької мови в побуті різних прошарків суспільства, співіснування її з іншими європейськими мовами, що вживалися в повсякденному житті. Л. Толстой у романах “Війна й мир” і “Анна Кареніна” відбиває це положення з точністю й старанністю дослідника-соціолінгвіста. В 30 — 40-х роках ХІ століття почалося витіснення французької мови з тих сфер спілкування, де вона до цього ділила з російською мовою функцію літературної мови.

До середини століття всеосяжний вплив Франції приймає трохи інші форми. З одного боку, Росія пройшла, за висловом І. Данилевського, щеплення європейської культури в її французькому, найбільш досконалому варіанті. Все необхідне було засвоєно, перероблено. Але саме по собі французьке викликає неоднозначне відношення.

Це простежується в художніх творах і епістолярній спадщині таких гігантів російської культури, як Тургенєв і Толстой, які, будучи білінгвами по своєму вихованню й освіті, часто негативно оцінювали власне французький вплив на російську культуру. У той же час французький вплив розширює свою соціальну географію, проникаючи в широкі демократичні кола, стаючи обов’язковою частиною середньої освіти, продовжуючи залишатися основою жіночої освіти, ознакою витонченого виховання.

До кінця ХІХ століття численні форми французької мови (в основному це стосується лексики) асимілюються, входять у повсякденну мову представників найдемократичніших шарів російського суспільства.

Свідчення цьому зафіксовані у творчості Чехова, яка надає найбагатший матеріал лінгво- і соціокультурного характеру. Чехов продовжує традицію Гоголя, у якого ще Ноздрьов мав намір “запечатлеть “безешку” на обличчі Чічікова.

У мові чеховських персонажів зустрічаються переінакшені, зіпсовані французькі слова й вирази, що співвідносяться із елементами знаменитого епиходовського стилю: кель-виражанси, шарманочка, моветонство, жіночий полонез, митральези любові й т.д.

Французька мова в культурному просторі Росії початку ХХ ст. До кінця ХІХ — початку ХХ століття французька мова розсіяна по величезному культурному просторі Росії, займаючи міцне положення в лінгвістичній свідомості росіян, свідченням чому стають численні мемуари, твори письменників цієї епохи, від Горького до Теффі. Причому французькі слова й вирази зустрічаються в творах письменників і поетів всіх напрямків і стилістичних тенденцій: Блока, Буніна, Купріна, Осоргіна, Северянина, Гумільова, Ахматової та ін.

Відзначаючи цей феномен, Н. Теффі пише: “Із французькою мовою в нас справа простіша. Вона якось осягається сама собою й настільки ввійшла у російську душу, що навіть на банкетах оратори, підганяючи промову під фінальні оплески, проголошують: “Так скажемо ж шановному колезі наше широке російське мерсі!” Наприкінці ХХ сторіччя французька мова втрачає свою комунікативну функцію в суспільстві, але при цьому підсилюється функція культурно-ідеологічна.

Культурний простір французької мови перероджується в символічний.

У роки громадянської війни, коли в країні були зміщені всі звичні уявлення про життєві, моральні й культурні цінності, ламалися всі соціальні перегородки, перекроювався культурний простір країни, французька мова зненацька, на дуже короткий час, повертає собі комунікативну функцію, стаючи мовним засобом, що поєднує людей одного рівня, соціальної приналежності, стаючи для багатьох єдиною можливою сублімацією минулого загубленого життя.

Та ж Теффі згадує жінку в котиковій шубці й парусинових постолах на босу ногу, що стояла на трамвайній зупинці в Новоросійську під проливним дощем з маленькою дитиною на руках і, бажаючи дати зрозуміти авторові мемуарів, що вона “не хто-небудь”,

говорила дитині по-французькому з милим інститутським акцентом: “Сіль ву плє! Не плєр па! Вуасі лє трамвей!”

Французька мова російських емігрантів. Коли після революції тисячі росіян опинилися у Франції, відбулася нова, по-своєму унікальна зустріч двох мов: французької, котра існувала і розвивалася на споконвічній території, і тої французької, котра була вивезена, як предмет експорту, два століття назад у Росію, пройшла там свій шлях розвитку й виявилася знову на споконвічній території. Можна привести безліч прикладів, програмним з яких буде знаменитий вигук колишнього російського генерала, що вийшов на Шан-Зелізе: “Фєр-то кє?”

Творчість Теффі дає найбагатший матеріал для таких спостережень, тому що письменниця завжди дуже чуйно вловлювала прикмети повсякденного життя російського суспільства у еміграції. Процес взаємопроникнення культур і мов ніколи не буває одностороннім. В історії взаємин Франції й Росії є тому безліч прикладів.

На початку XX століття французи інтенсивно відкривають для себе Росію. Прикладів тому можна привести багато. Найбільш яскраві з них відносяться до з нашого сторіччя й пов’язані з ім’ям Дягілева, його знаменитими сезонами, що познайомили французів з живописом, музикою, балетом Росії початку століття. Не випадково президент Франції Франсуа Міттеран у свій час говорив, що він, як все його покоління, був вихований на російській літературі, романах Толстого й Достоевського.

Взаємини французької й російської культур: перспективні аспекти дослідження. Мало дослідженням залишається й зворотнє явище: відбиття у французькій мові й французькій культурі деяких явищ культури росіян.

Теми “французи в Росії” і “французи про Росію” мають свої бібліографії, їм присвячене чимало конкретних досліджень. Але аспект побутування російської мови у свідомості франкофонів майже не досліджений. XIX століття залишило нам історію заочного знайомства й поетичного змагання Пушкіна й Меріме, а також подальшу наступну перекладацьку практику французького письменника, що успішно перекладав Пушкіна, Гоголя, Тургенєва. Заслуговує окремого вивчення білінгвістична практика самого Тургенєва.

Цікаві спогади Олександра Дюма-батька, де він різноманітними лексичними й стилістичними засобами створює образ Росії. Зовсім не вивчені “російськомовні” зв’язки Блезе Сандрара, що відбилися в його прозі.

Образ російського емігранта так чи інакше є присутнім у творчості багатьох французьких письменників першої половини XX століття, а окремі вкраплення зафіксовані у французьких словниках. 2-а половина минулого століття породила у свідомості французів серію мовних стереотипів, пов’язаних з Радянським Союзом. Яскравий образ Росії — Радянського Союзу створений Мариною Владі в її книзі “Vladimir ou le vol arrete”. Атмосфера радянської дійсності сформована в романах Андрія Макина, призначених для франкомовного читача. Ця тема ще чекає свого дослідника.

Наприкінці XVIII століття герой комедії Фонвізіна “Бригадир” говорить свою знамениту фразу: “У Франції всі французи говорять французькою мовою”. На думку автора, це повинно викликати здивування й захоплення простодушних слухачів. Проходить більше ста років, і на початку XX століття один з персонажів Михайла Булгакова (“Театральний роман”), характеризуючи іншого, і бажаючи відзначити його великосвітський лиск, зауважує: “Французькою говорить ідеально, краще самих французів”. Між цими двома віхами перебуває неоднорідний, але значний культурний простір.

Наприкінці XVIII сторіччя він представляв землю обітовану, бажану, але майже недосяжну. До початку XX століття відносини із Францією — і мовні в тому числі —

пройшли великий шлях. Французька мова стала невід'ємною й дуже значимою частиною російського культурного простору.

Список використаної літератури:

1. Алексеев М.П. *Русская культура и романский мир. Избранные труды.*— Л., 1985.
2. Бабкин А.М. *Иноязычные выражения в составе русской фразеологии* // Проблемы современной филологии.— М., 1965.
3. Биржакова Е.Э., Войнова Л.А., Кутина Л.Л. *Очерки по исторической лексикологии русского языка XVIII в.*— Л., 1972.
4. Булаховский Л.А. *Русский литературный язык первой половины XIX века.*— Киев, 1957.
5. Веденина Л.Г. *Франция и Россия: диалог двух культур: учебное пособие по лингвострановедению.*— М., 2000.
6. Виноградов В.В. *Язык Пушкина.*— М., 1936.
7. Виноградов В.В. *Очерки по истории русского литературного языка XVII—XIX в.в.*— М., 1982.
8. Гак В.Г. *Французско-русские языковые связи* // Гак В.Г. Введение во французскую филологию.— М., 1986.
9. Живов В.М. *Язык и культура России XVIII в.*— М., 1996.
10. Колосова Н.А. *Французский язык в идейно-стилевой системе пушкинских произведений.*— Изд-во Саратов. ун-та, 1984.
11. Крысин Л.П. *Иноязычные слова в русском языке.*— М., 1968.
12. Леонтьев А.А. *Иноязычные вкрапления в русскую речь* // Вопросы культуры речи.— М., 1966. Вып. 7.
13. Листрова. *Иносистемные языковые явления в русской художественной литературе XIX в.* Воронеж, 1979.
14. Листрова-Правда Ю.Т. *Отбор и употребление иноязычных вкраплений в русской литературной речи XIX века.*— Воронеж, 1986.
15. Лотман Ю.М. *Беседы о русской культуре: Быт и традиции русского дворянства (XVIII— начало XIX века).*— СПб., 1994.
16. Лотман Ю.М. *Внутри мыслящих миров.*— М., 1996.
17. Швейцер А.Д. *Современная социолингвистика.*— М., 1976.

ФРАНЦУЗЬКА МОВА СЕРЕД СУЧАСНИХ МОВ СВІТУ

Турлай Семен Васильович,
студент гр.БП-23 XI МАУП
Наук. кер.: Лиса Марія Степанівна
викладач французької мови XI МАУП

Значення французької, як глобальної визначається значно вище ніж те, що для багатьох народів вона стала найважливішим засобом спілкування й засвоєння світової культури. Вона представлена не тільки на своїй історичній батьківщині, але і в інших країнах земної кулі, виконуючи функцію офіційного спілкування, підтримки міжнародних відносин, національної мови, науки, художньої літератури і творчості. Такий масштаб розповсюдження французької мови є наслідком французької колонізації. На деяких територіях французька мова є присутньою із франкокрельськими мовами, якими у свій час користувались чорношкірі раби завезені з Африки і Мадагаскару та інших територій. Єдність франкомовного світу забезпечується передусім єдністю його історичних форм, а також постійним контактом між франкомовними країнами і народами. Окрім цього великий вплив на зміцнення франкомовних країні народів робить інтегруюча дія державних і громадських організацій національного й міжнародного масштабу.

Мовна ситуація в сучасній Франції. У наш час французька мова є одною з великих мов світу. У якості рідної її використовують приблизно 90 млн. людей в світі, з них у Франції — 60 млн.

Однак загальне число людей, що користуються цією мовою в якості рідної, другої державної або іноземної, становить 400 млн. чоловік. Проте, як було сказано вище, у Франції, крім французької, існують інші мови, а також регіональні різновиди самої французької мови. Відмінною рисою мовної ситуації у Франції є те, що всі привілеї функціонального використання тут віддаються одній, французькій, мові. У Франції загальнодержавною визнана тільки французька мова. Всі інші мови на території Франції користуються статусом так званих регіональних мов (в Ельзасі офіційним статусом на місцевому рівні користується літературна німецька мова).

Існування на французькій території декількох мов змушує говорити про ситуації диглосії. У той же час, у зв'язку з тим, що більш ніж 15 млн. громадян Франції крім французької користуються своїми регіональними мовами, у країні широко представлена ситуація білінгвізму.

Французька мова на території Франції вважається національною мовою в тому розумінні, що нею в якості основної користується все населення Франції, сформована у французьку націю зі своєю історією, традиціями, державністю, єдиною культурою, загальною мовою й т.д. Етнічна розмаїтість у Франції має тенденцію до нівелювання, у зв'язку із чим спостерігається розширення використання французької мови й скорочення застосування регіональних мов, розповсюджених винятково в зоні проживання відповідних етнічних меншин. Серед регіональних мов національних меншин Франції розрізняють, з одного боку, мови, які, як і французька, відносяться до групи романських мов (окситанських і каталанських мов, а також корсиканський варіант італійської мови), і нероманські мови (баскська, бретонська й фламандська мови, а також ельзаський діалект німецької мови).

Географія розповсюдження. Французька мова за кількістю людей, що користуються нею у якості рідної, займає 11 — 12 місце у світі після китайської, хінді, англійської, іспанської, російської й ін.

Але міжнародна значимість французької мови виявляється значно вище у зв'язку з тим, що для багатьох народів вона стала найважливішим засобом спілкування й засвоєння світової культури.

У цей час французька мова представлена не тільки на своїй історичній батьківщині у Франції, але й в інших країнах земної кулі, виконуючи там функції офіційного спілкування, міжнародних зв'язків, національної мови, мови науки, художньої літератури й т.п. Нею у якості рідної зараз у світі користуються близько 90 млн. чоловік, а разом з тими, хто активно використовує її в якості другої або третьої мови, загальне число франкофонів досягає приблизно 400 млн. чоловік.

Що стосується географічного поширення, то в Європі, крім Франції, французька мова представлена в Бельгії, Люксембурзі, Швейцарії, Монако, Італії (у Доліні Аости й в Альпійських Долинах), у Великобританії (на Норманських островах).

У Північній Америці вона є рідною мовою франко-канадців (головним чином квебекців), а також жителів окремих штатів США (особливо штату Луїзіани) і заморських територій Франції на островах Сен-П'єр і Мікелон біля східних берегів Канади. У Південній і Центральній Америці французька мова розповсюджена в заморських департаментах Франції у Гвіані й на Антильських островах Гваделупи й Мартініке, а також на Гаїті.

Це території, при колонізації яких із Франції переселилися значні групи французів, що зберегли там дотепер свою рідну мову. Французька мова залишається

вживаною також у деяких незалежних державах Індійського й Тихого океанів: на Маврикію, Мадагаскарі, Вануату, Сейшельських островах. У заморських департаментах і територіях Франції, розташованих в Індійському й Тихому океанах, вона присутня на Реюньоне, у Новій Каледонії й у Полінезії.

В Африці французька мова в тій або іншій мірі представлена в Алжирі, Тунісі, Марокко, Мавританії, Сенегалі, Малі, Гвінеї, Кот-д'Івуарі, Камеруні, Беніні, Того, Буркіна-Фасо, Центральноафриканській Республіці, Чаді, Нігері, Габоні, Руанді, Бурунді, Демократичній Республіці Конго, Конго, Джибуті. В Азії нею користуються в Лівані, Камбоджі, Лаосі й В'єтнамі.

У цих країнах французька колонізація проходила без масового переселення французів, і їхня мова не витиснула місцеві мови й сама не стала рідною мовою місцевого населення. У сукупності перерахованих вище ареалів французька мова виявляється як єдина мова в її літературній і народно-розмовній формах. На багатьох територіях вона існує у вигляді специфічних варіантів. Особливе положення серед них займає центральний варіант, тобто французька мова Франції.

Перехідні національні варіанти. Варіанти французької мови Франції, Бельгії, Швейцарії й Канади є рідними формами мови відповідних національних груп: французів, валлонців, франко-швейцарців і франко-канадців. Ступінь франкоєтнічної консолідації цих національностей представляється неоднаковою. Він є найвищим (але не абсолютним) у Франції, у Канаді й у Швейцарії, і трохи меншим в Бельгії, де не всі, хто розмовляє французькою мовою, відносять себе до франкомовних валонців.

Особливе місце французька мова займає на територіях Центральної й Південної Америки, на островах Індійського океану й в Океанії, де в ролі національних мов виступають локальні варіанти французької мови й франко-креольські мови, що не становлять варіанти французької мови.

Єдність франкомовного світу забезпечується єдністю його історичного формування, а також постійними контактами між франкомовними країнами й народами. Крім того, великий вплив на зміцнення франкомовних країн і народів робить інтегруюча діяльність всьляких державних і громадських організацій національного й міжнародного масштабу.

На численних територіях поширення французької мови виникають її специфічні варіанти, які, залишаючись самотніми утвореннями, розвиваються в тісному зв'язку між собою, сприяючи взаємному збагаченню й відновленню. Помітно, що ці варіанти випробовують на собі особливий вплив, що нормалізує, з боку французької мови Франції, у зв'язку із чим диференціація французької мови у світі здійснюється в рамках загальних тенденцій і головним чином на основі загального матеріалу.

Отже можна зробити висновок, що Франція є потужним чинником, що не дозволяє французькій мові у світі сформуватися в такі форми мови, які перетворилися б у нові, неороманські мови.

Список використаної літератури:

1. Веденіна Л.Г. *Особливості французької мови*.— М., 1988.
2. Гак В.Г. *Введення у французьку філологію*.— М., 1986.
3. Гак В.Г. *Французька мова в сучасному світі* //Російська франкофонія.— М., 2001. Вип. 2.
4. Голубева-Монаткина Н.И. *Мова, культура, політика: від франкофонії до Франкофонії* //Російського франкофонія. Вип. 2.— М., 2001.
5. Жмутів В.Т. *Французька мова у світі і її територіальні варіанти* //Питання романо-германського мовознавства.— Саратов, 1999, № 13.
6. Красовская Н.В. *Риси подібностей і розходжень існування територіальних варіантів романських мов у світі* //Романо-германская філологія.— Саратов, 2000. Вип. 1.

7. Сергєєв Ф.П. *Мовні ситуації і мовна політика в країнах світу*.— Волгоград, 2001.
8. Степанов Г.В. *До проблеми мовного варіювання. Іспанська мова Іспанії й Латинської Америки*.— М., 1976.
9. *Dictionnaire universel francophone*. Р., 1997. 2.
10. Веденіна Л.Г. *Особливості французької мови*.— М., 1988.
11. Гак В.Г. *Введення у французьку філологію*.— М., 1986.
12. Голубева-Монаткина Н.І. *Мова, культура, політика: від франкофонії до Франкофонії //Російського франкофонія*. Вип. 2.— М., 2001.
13. Makeenko I.A. *Diversite, pluralite des parlers de la France metropolitaine //Спецкурси по романській філології*. Саратов, 1998.

АНГЛІЙСЬКА МОВА — МОВА МІЖНАРОДНОГО СПІЛКУВАННЯ: ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК

Фесюк Олена Миколаївна,
студентка гр. БФ-23, XI МАУП
Наук. кер.: Мітягіна С. С.,
викладач іноземної мови XI МАУП

Англійська мова за останні піввіку без перебільшення стала провідною мовою в світі. Це мова міжнародних відносин у сфері культури, науки, бізнесу й політики. Сучасна англійська мова являє собою результат довгого історичного розвитку. Всі зміни в області її звукового, граматичного й лексичного складу відбувалися у силу внутрішніх законів її розвитку й зовнішніх впливів, обумовлених історією англійського народу.

Історію англійської мови прийнято ділити на три періоди: давньоанглійський (VII—XI ст.) — із часу вторгнення німецьких племен на Британські острови до завоювання них нормандцями; середньоанглійський (війни XI—XV ст.), що тривав до введення друкарства в Англії; новоанглійський період (XV ст. — теперішній час) [4; 5].

Вперше в історії звітка про Британські острови з'являється до IV ст. до н.е. В ту епоху Британія була населена кельтськими племенами — бриттами, гаєлами та белгами [2; 26].

В 55 р. до н.е. у країну вторглися римські війська. Це завоювання тривало біля чотирьох століть. Римляни створювали в Британії безліч військових таборів, з яких згодом розвивалися англійські міста. Після введення християнства в Римській імперії в IV ст. воно поширилося серед бриттів. Біля середини V ст. Британію завоювали західнонімецькі племена ютів, саксів і англів. Утворилося сім племінних королівств, які вели між собою боротьбу за першість, що завершилася перемогою Уессекса [4; 7]. Країна була поділена на графства, на чолі яких стояли шерифи. Християнство, розповсюджене серед німецьких завойовників римським папою й ірландськими ченцями, починало впроваджуватись по всій Англії, а латинська мова була уведена як церковна [1; 47]. Наслідком цього стало проникнення в англійську мову латинських слів, більшої частиною грецького походження [1; 44—45].

При створенні писемних пам'яток німецькі племена користувалися трьома різними алфавітами: рунами, готським і латинським алфавітом. Руни — найдревніший алфавіт. Його букви запозичені з латинського алфавіту, але піддавалися значним змінам в зв'язку зі свосвідною технікою листа, оскільки букви вирізались по дереву або висікались на камені. У складі рунічного алфавіту немає горизонтальних ліній, а тільки косі і ламані. Другий за часом алфавіт — готський, в основу якого покладено грецький

алфавіт з додаванням деяких латинських і рунічних букв. Латинський алфавіт широко поширювався у зв'язку із введенням в Англії християнства.

У давньоанглійський період на території Британії розвивалися місцеві діалекти, які в процесі свого розвитку придбали ряд таких особливостей фонетичної системи і граматичного складу, що дозволяють вважати ці діалекти англійською мовою древнього періоду [3; 19].

У своєму складі давньоанглійська мова мала запозичення з латинської і кельтської мов. Серед запозичень із латинської розрізняють два шари. Найдавніший шар — слова, пов'язані з предметами матеріальної культури, торгівлі й сільського господарства. Вони були запозичені німецькими племенами в римлян до переселення в Британію, і після переселення — у кельтів. Другий шар запозичень відбиває численні поняття, які пов'язані з введенням християнства.

Кельтські мови зробили на лексичний склад англійської мови дуже слабкий вплив. Однак, їх елементи збереглися в географічних назвах. Наприклад, столиця Англії Лондон (Liyn-dun), а також назва західної частини Британії Уельсу (Wales) зберігають у своїй назві сліди кельтського походження.

Середньоанглійський період в історії Англії характеризується двома великими історичними подіями, які наклали свій відбиток на подальший розвиток англійської мови. З кінця VIII ст. Англія піддавалася скандинавським (датським) набігам [4; 16]. Певний період Англія і Данія були єдиною державою. Зближення скандинавів з англосаксами привело до взаємовпливу їхніх мов. Скандинавські діалекти, на яких говорили завойовники, належали до групи північно-германських мов і по своєму фонетичному й граматичному складу були досить близькі давньоанглійській мові [1; 47]. Споріднення англійських діалектів із скандинавськими уможливило взаємне розуміння без перекладу.

В 1066 році відбулося завоювання Англії нормандцями [2; 110]. Ця подія була поворотним пунктом в історії Англії й зробила значний вплив на англійську мову. Протягом півтора сторіч, до вторгнення нормандців в Англію, вони піддавалися потужному впливу французької культури і мови. Французи масами прибували в Англію, займаючи вищі державні посади. Пануючою мовою стала французька. Англійська мова була відтиснута в більш низьку соціальну сферу: на ній говорила основна маса селян і міського населення. Без знання французької мови не можна було просунутися в суспільстві. Поповнення лексики англійської мови відбувалося не тільки за рахунок асиміляції слів, що означали вже відомі поняття, але й внаслідок проникнення в англійську дійсність нових рис життя. Були запозичені деякі слова, пов'язані з релігією, юриспруденцією. В англійську мову ввійшло багато військових термінів [4; 26].

Після нормандського завоювання Лондон став столицею Англії. Між всіма частинами країни налагоджувалися тісні зв'язки, що вимагало єдиної, зрозумілої всім національної мови [4; 31]. Тому особливе місце серед англійських діалектів займав лондонський діалект, що об'єднав риси північно-центральної і південних діалектів [2; 116]. Саме він ліг в основу новоанглійської національної мови. Класичним зразком лондонського діалекту є мова великого письменника англійського середньовіччя Джеффри Чосера.

З того часу англійська мова не зазнавала таких потрясінь, як англосаксонське і нормандське вторгнення. Швидко зміну мови було припинено розвитком писемності, винаходом печатки і підвищенням рівня освіченості населення. З часів Чосера багато слів перестали використовуватися, а на зміну їм прийшли інші, запозичені з європейських мов і латині.

У новоанглійський період у зв'язку з утворенням націй й розвитком культури виробляється більш свідоме ставлення до рідної, національної мови. Англійська мова перестає бути побутовою мовою. Вона стає мовою літературною. У зв'язку із цим велике значення мало введення друкарства в Англії. З'являються перші словники, а пізніше й посібники з англійської мови.

В XVI—XVII ст. Ірландія приєдналася до Англії, й англійська мова поширилася за межі Британських островів, витісняючи місцеву мову [4; 39]. На початку XVII ст. у зв'язку з колонізацією Америки англійська мова поширилася за океаном. Паралельно військово-політичній боротьбі йшла і мовна боротьба, у ході якої англійська мова витиснула своїх суперників — французьку й іспанську мови.

Різні варіанти англійської мови в США розподіляються за трьома групами діалектів: північно-східний, південний та центральний південно-західний діалекти. Найпоширенішим і найважливішим з них є центральний південно-західний діалект, на основі якого виробився американський стандарт літературної англійської мови [4; 156].

В XVIII—XIX ст. в англійській мові склався значний шар інтернаціональних слів, тобто слів, що існують приблизно в однаковому вигляді в цілому ряді європейських мов.

Внаслідок того, що Англія стала колоніальною державою, її мова поширилася в Америці, Австралії, південній Африці, Індії та в інших колоніях. Великі географічні відкриття, установлення торговельних і політичних зв'язків з Італією, Росією та іншими країнами викликали розповсюдження англійської мови по всьому світі [2; 196]. Так англійська мова поступово переросла у глобальну міжнародну мову.

Отже, як бачимо, англійська мова, перш ніж стати глобальною, пройшла нелегкий і довгий шлях розвитку. Постійні вторгнення завойовників на територію Британії неймовірно змінювали мову: її фонетичну, морфологічну, лексичну системи. Сучасний стан мови не є остаточним, адже людство не стоїть на місці. Зараз у мові діють тенденції розвитку, які, на перший погляд, викликають мало помітні зміни. Але сукупність цих змін, можливо, створить у майбутньому настільки істотні відмінності від сучасного стану мови, що з'являться підстави говорити про початок нового періоду в історії англійської мови.

Список використаної літератури:

1. Антрушина Г.Б., Афанасьєва О.В., Морозова Н.Н. *Лексикология английского языка*. — М., 2000. — 288 с.
 2. Аракин В.Д. *История английского языка*. — М., 2001. — 272 с.
 3. Залеская Л.Д., Матвеева Д.А. *Помощь по истории английского языка*. — М., 1984. — 209 с.
 4. Иванова И.П., Чахоян Л.П. *История английского языка*. — М., 1976. — 318 с.
 5. Смирницкий А.И. *Лекции по истории английского языка*. — М., 2000. — 290 с.
 6. Соколова М.А., Гинтовт К.П. *Теоретическая фонетика английского языка*. — М., 1996. — 286 с.
 7. Хлебникова И.Б. *Введение в германскую филологию и историю английского языка (фонология и морфология)*. — М., 1996. — 156 с.
- www.englishspace.com

КОРИННІ АМЕРИКАНЦІ ТА ЇХ МОВА

Мізонська Ірина Василівна
курсант гр.412 НАДПСУ
Наук. кер.: Тимошенко Т.О.
старший викладач
кафедри англійської мови НАДПСУ

Багато проблем у пошуку відповідної назви для корінних американців створювало те, що вони не думають про себе як про єдину групу. Саме тому у них немає спільної назви. І це не дивно. Прибувши в Західну півкулю, білі люди зустрілися з великою відмінністю культур і мов, різноманітністю соціальних організацій на рівнях розвитку набагато вищих ніж вони залишили позаду в Європі.

Більшість цих груп, ставилися до себе як до „народу”. Різноманітні назви, що вживаються в англійській мові для окремих груп не завжди відповідають тому як вони самі себе називають, а тим назвам які їм дали їхні сусіди чи навіть вороги, ось чому їх часто помилково називають.

Наприклад, одна з найбільших і найвідоміших етнічних американських груп в Сполучених Штатах – Сіу, розмовляла на трьох різних діалектах однієї й тієї ж мови. Відповідно вони називали себе – Дакота, Лакота і Накота. Кожна з цих назв була діалектичним словом для терміну „союзники”. Таки чином Сіу вважали себе союзниками. Першими з європейців, які встановили контакт з представниками Сіу були французи (звідси, очевидно, французька назва). А інтенсивний опір французи вперше зустріли від племені Оджібва, які були споконвічними суперниками Сіу і називали їх „змії”, цим образливим терміном Оджібва називали своїх ворогів.

Серед етнічних груп в Сполучених Штатах існує дружня суперечка, хто ж першим прибув в Америку.

Як і американці італійського походження так і американці іспанського походження наполягають на праві Христофора Колумба як першовідкривача Нової Землі. Проте американці ірландського та шотландського походження стверджують, що невідомі кельтські рибакі могли успішно дістатися берегів Америки – навіть ще перед Колумбом. В свою чергу американці французького походження вихвалятимуться подібними морськими подвигами бретонських моряків. А американці скандинавського походження будуть вказувати на цілком достовірні свідчення про те, що Лейф Еріксон і вікінг-дослідники дійсно побували на Американському континенті ще задовго до цих людей. Однак, ще перед тим як європейці досягли берегів Америки, обидва континенти вже були досліджені і заселені вихідцями з Азії.

Американці європейського походження можуть найбільше претендувати на тисячолітній досвід в Західній півкулі – якщо починати відлік від Лейфа Еріксона, і тільки 500-річний – якщо починати від Колумба.

Досить важливо відрاهовувати від подорожей Колумба, оскільки саме вони дали початок встановлення і підтримання зв'язків, і призвели до тривалих досліджень, колонізації та заселення континентів європейцями.

Групи, що переселилися з Азії, з іншої сторони, прибули щонайменше 10 000 років тому. Дійсно, нещодавні теорії додали, можливо, ще 30 000 років до цієї оцінки.

Серед нащадків цих ранніх переселенців ми можемо знайти людей, яких Колумб вперше зустрів на островах, коли ступив на землю. Також загальновідомою є історія про те, як Колумб шукав західним морем шлях з Європи в Індію. І коли він досягнув своєї мети, помилково назвав людей, яких він зустрів „індіанцями”. Але незважаючи на повну помилковість, ця назва закріпилася, і навіть, в наш час ми часто вживаємо термін „американські індіанці” чи просто індіанці, коли мова йде про походження корінного населення Америки.

Якщо зупинитись і поміркувати ми можемо побачити непряму образу називаючи цілу націю неточним ім'ям. Так ніби це набагато важливіше вшанувати Колумба і слідувати його шляхом, ніж визнати його помилку.

Плутанина також виникає в називанні однієї з основних груп населення світу таким же самим ім'ям як і іншу. Інколи без будь-якого контексту як можемо сказати, що

індіанець — це той, хто проживає в Індії, навіть, на Індійському півострові — або хтось з пересічних жителів Америки чи їх нащадків.

На сьогодні багато людей, які переймаються цими питаннями, включаючи й самих індіанців, наполягають на вживанні терміну „корінні американці”. Це виправляє історичну помилку та проливає світло на ту плутанину, яка виникла довкола присвоєння їм назви „американські індіанці”, такої далекої від їхньої власної. Більш того вона вшановує їх, визначаючи важливість їхньої ролі, як корінних американців.

СЛЕНГИ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

*Гришук Юрій Юрійович,
студент гр. МЕН-04-1, ХНУ
Наук. кер.: Вишпольська В. Ф.
викладач іноземної мови, ХНУ*

Питання так званої “ненормативної лексики” є надзвичайно дискусійним у сучасній лінгвістичній науці. Частина дослідників засуджують таке ставлення до літературної мови, інші вказують на те, що це власне і є розвиток мови. Як і раніше кожна мова збагачується за рахунок нових слів, які знайшли поширення в певному регіоні, у колі людей; за рахунок іншомовних слів та словотворення... Слова стають діалектизмами, але, з часом, вони подобаються іншим людям і відбувається їх поширення, засвоєння і “осідання” у мовному просторі всього народу. На нашу думку, сленги є сучасним розвитком мови, оскільки вони наявні в кожній мові.

Наслідком мовної масовізації є спрощена лексика, яка, з погляду структуралізму, виконує особливу знакову функцію швидкого семантичного сприймання і розуміння.

Московська лінгвістична енциклопедія від 1990 року ототожнює сленг з жаргоном, тобто соціальним різновидом мовлення, якому характерна професійна лексика з експресивною полісемантикою та фразеологією. Категорія “сленг” тут подається як сукупність жаргонізмів, які утворюють різновид розмовної лексики і відображають фамільярне, гумористичне ставлення до предмета мовлення. Їх вживають переважно за умов невимушеного спілкування. Інколи сленг — викривлене, ненормативне, вульгарне мовлення (близьке до аргю), коли предмету надають принизливої оцінки. На відміну від аргю, сленг (жаргон) має в основі літературну мову або іншомовні вкраплення.

Відтак основні завдання даної роботи можна сформулювати наступним чином:

1. Визначити, що ж саме є “сленг”?
2. Показати особливості структури сленгу.
3. Визначити сфери використання сленгів.

Визначення поняття сленгу.

Саме терміном “сленг” позначають те, що не співпадає з нормою літературної мови. Сленг виправляє в англійській мові дуже багато гріхів і становить третю частину слів розмовної мови. Але відношення до нього не у всіх однакове. Деякі викладачі, вчителі вважають, що вчити усякі там збочення зовсім не обов’язково. Те, що говорять в Америці і як це говорять, на думку деяких людей, є не що інше, як “знуцання над класичною англійською мовою”. Воно може й так, але куди подіти знання мови в реальній ситуації, коли ти навіть не розумієш частини сказаного?

Як завжди буває, що будь-яке слово, прозвучало з уст улюбленого рок-музиканта, легко підхоплювалось молодими. Десь це слівце прижилося, десь пропало. І от через

років десять-п'ятнадцять воно в одній місцевості вже майже увійшло в ужиток, стало рахуватись нормою, а в іншій місцевості воно все ще сленг...

Але не потрібно думати, що процес збагачення англійської мови новими словами закінчився в бурхливі шістдесяті. Він продовжував жити і в сімдесяті, і в восьмидесяті, в кінці яких не без допомоги все тих же рок-музикантів з'явилося багато нових понять або згадалися добре забуті старі: пішла хвиля модних скорочень. Продовжувався цей процес і в дев'яності, триває він і до тепер.

Ніхто не може дати чітке і більш-менш точне визначення сленгу. Всі визначення типу "мова нижчих шарів...", "мова безпутних грамотіїв...", "специфічний жаргон визначеної групи людей..." не витримують ніякої критики (моєї теж). Я би дав сленгу наступне визначення: *сленг* — це все те, що не потрапляє до підручників.

Викликає здивування той факт, що в США входили такі звичні вирази, як *of course*, *to take care*, *OK*, *to get up*, *lunch*. "Ланч" (обід) — слово, що увійшло в англійську мову після Першої світової війни, до сьогодні відсутнє у деяких підручниках, там, як правило, користаються *dinner* для позначення обіду, хоч *dinner* — це вже більше "вечера", ніж "обід". Деякі методики, за якими вчать і зараз, були розроблені ще в 1911 році! Зрозуміло, що лексика діалогів таких розробок, якими б вони не були гарні, в граматичному плані, не включає жодних "ланчів", та "OK!"... "О'кей" дотепер ігнорується більшістю підручників. Слово це увійшло в розмовну мову в тридцятих роках і прижилося в багатьох мовах світу; однак укладачі методичних матеріалів вважали його відверто сленговим і тривалий час не враховували у своїх методиках і розробках. Дехто не враховує і донині. А даремно, оскільки це вже груба помилка, тому що самі американці й англійці давно вже не вважають "OK!" чимось особливим, як і багато інших слів і виразів, до яких в нинішніх вузах як і раніше ставляться як до чогось непристойного, неправильного.

"OK!", слова, що виражають позитивне світовідчуття: "cool" і "oh boy", слова, що виражають негативні відчуття: "shit" і "fuck". Ці слова, декілька іменників і займенників, а також дієслова *to go*, *to get*, власне і становлять активний розмовний англійський.

Нині багато хто скаржиться, що справжньої англійської не існує. Справа в тому, що класичний англійський, яким славиться англійська королева (його ще називають *Royal English*), ненавбто відмер. Ту освіту, яку отримує вся королівська родина, має лише кілька відсотків жителів Великобританії. Що стосується розмовної англійської, то тут розповсюджені різні діалекти, один із яких — *Estuary English*, що одержав свою назву тому, що ним говорили на берегах Темзи, — містить багато так званого "американізму". Відтак, приїжджаючи до інших країн, англійці з подивом виявляють, що англійська мова у Швеції, Фінляндії чи Данії, більш літературна і "правильна", ніж у власне англійців. В будь-якій країні навіть найгнучкіші методики викладання іноземних мов не встигають за мінливою англійською; тому іноземне викладання є більш стереотипним.

Британці — принаймні 96 % з них — давно відійшли від тієї англійської, яку вивчають в інших. В англійців, хоч вони і недолюблюють американців, усе-таки є тенденція зближення з американським варіантом мови. *American English* набуває усе більшого поширення в "англійських мовах": Канади, Нової Зеландії, Британії, Південної Африки, Австрії.

У сучасному мовному просторі майже немає мов, у яких зовсім не було ідіом і фразеологічних зворотів. Однак англійська, звичайно, обійшла всіх. Справа в тому, що в міру виникнення нових понять, вони позначаються вже відомими дієсловами й іменниками, а також вже існуючими приєдниками й частками. До того, ще й двозначність багатьох слів англійської мови, над якою самі ж англійці, особливо "Beatles", у свій час досхоchu познаушались.

Явище вульгаризації мовлення чи його збагачення?

Як зазначає Юрій Шевельов: „Мова на письмі ніколи не дорівнює усній ні своїм діапазоном, ні активністю сприймання і переймання”.

Живе розмовне мовлення становить центр кожної мови. Деякі мовознавці виділяють побутово-розмовне мовлення в самостійну систему і протиставляють його літературній мові. В сучасній міській комунікації виділяють три основні типи спілкування: стереотипні міські діалоги незнайомих осіб, спілкування знайомих осіб у побутових обставинах, спілкування знайомих і незнайомих осіб у виробничій і соціально-культурній сфері (ситуації неофіційного спілкування і ситуації офіційного спілкування).

Літературний варіант усного мовлення, що вживається у публічних лекціях, виступах урядовців, мовленні на радіо й телебаченні, вимагає від мовця самоконтролю, суворого дотримання мовних норм, уважного ставлення до вибору відповідних слів. Натомість контакти в неофіційних побутових ситуаціях — у приватному, товарисько-родинному житті, неофіційному виробничому спілкуванні, у неформальній соціально-культурній сфері дозволяють значно вільнішу вербальну поведінку.

Цей тип побутово-розмовного мовлення є найбільш динамічною структурою, яка чутливо реагує на зміни в суспільно-політичному житті й культурі народу і характеризується найбільшою відкритістю до інновацій та змін. Саме через усні різновиди побутування мови здійснюється її зв'язок із щоденним життям. Взяти для прикладу легендарну рок-групу з Англії “Rolling Stones”, що не сама придумала собі таку назву, а просто запозичила її з рок-н-рольного фольклору, де саме по собі *rolling stone*, про що ми вже згадували, означає навіть не те, що котиться камінь, а бурлаку, блукача, перекотиполе... Так, до речі, називається і популярний, англійський музичний журнал, тільки він “Stone”, а не “Stones”.

Побутово-розмовне мовлення має наддіалектний загальнонаціональний характер. Водночас до нього легко проникають елементи вузьколокальних утворень — територіальних діалектів, а також соціолектів, жаргонів, аргю.

Свого часу Бодуен де Куртене висунув ідею двопланового членування мови — *горизонтального*, під яким він мав на увазі територіальне членування мови, і *вертикального*, яким позначав її соціальну диференціацію. Учений підкреслював важливість вивчення вертикального мовного шару, що становить “різноманітні видозміни того ж місцевого говору за суспільними класами, за заняттями і способом життя, за соціальними верствами тощо”.

Взаємодія територіальних і соціальних діалектів із загальнонародним розмовно-побутовим мовленням і літературною мовою у різні історичні епохи виявляється по-різному. Якщо територіальне членування мови належить до доісторичних часів і пов'язане ще з періодом племінної диференціації, то соціальні діалекти виникають у пізніший період розвитку і відображають у мові соціальну стратифікацію суспільства. Існує різниця і в якісних характеристиках територіальних і соціальних діалектів. Територіальний діалект — це мовна система, що виявляє свою специфіку на всіх мовних рівнях — фонетичному, лексичному, словотворчому, морфологічному і синтаксичному, тоді як соціальні діалекти вирізняються лише на лексичному рівні. Тому дехто з науковців пропонує визначати їх як соціальні лексичні системи.

Крім того, територіальний діалект, особливо в минулі епохи, був для його носіїв переважно єдиною мовою спілкування з оточенням, тоді як соціальний діалект, вживаний в різних побутових сферах міської комунікації, співіснує у свідомості його носіїв, як правило, поряд із нормативною літературною мовою — і писемною, й усною, виконуючи функцію певної лексичної підсистеми, використання якої можливе лише за певних

обставин — або в межах своєї соціальної групи, або у визначеній комунікативній ситуації.

Соціальні діалекти — це варіанти національної мови, пов'язані з існуванням соціальних груп, об'єднаних певним типом зв'язку. У близькому до цього значенні вживається також термін **жаргон**. Еволюцію терміна можна простежити за словниками іншомовних слів. Так, "Словник чужомовних слів" 1932 р. дає таке визначення *жаргону*: 1) зіпсована різними сторонніми впливами говірка; 2) умовна штучна мова людей якогось фаху (злодійський жаргон).

Натомість в сучасній науковій літературі терміни *жаргон* і *арго* позначають різновиди соціальних діалектів, причому *арго*, на відміну від *жаргону*, вживається щодо специфічної, не зрозумілої іншим групової мови, спеціально створеної з метою її втаємничення від сторонніх. В останнє десятиліття в науковому і публіцистичному дискурсах поширився також запозичений з англійської мови термін **сленг** на позначення жаргонізованого розмовного мовлення або жаргону з широкою соціальною базою, наприклад *молодіжний сленг*.

Сленг, або жаргон, виконує такі функції: об'єднує особу з групою, водночас вирізняючи відповідну групу поміж інших, а також стає мовним знаряддям інтерпретації дійсності. Так, молодіжний жаргон виражає жартівливе, ігрове трактування дійсності. Злочинні угруповання створюють свою брутальну мову, яка підтримує брутальну поведінку. Отже, функції соціального діалекту тотожні функціям загальнонародної мови, але якщо остання консолідує всю національну спільноту, відрізняючи її від інших націй, то об'єднавча функція сленгу діє на вужчому, груповому рівні, виокремлюючи всередині соціуму групи людей за певними ознаками — професією, родом діяльності, інтересами, віком тощо.

Головним чинником виникнення деяких групових сленгів є експресія. Так утворюються жаргони у відкритих молодіжних середовищах — учнівських, студентських, в групах, пов'язаних із мистецькою діяльністю. В них надзвичайно розбудована синоніміка.

Майже кожна людина, будучи членом кількох соціальних груп, стає носієм кількох жаргонів.

Сленгом розмовляють не лише члени молодіжних об'єднань, а й підлітки, студенти, які не належать до якоїсь групи. Таким чином, елементи сленгу, які не зникають з ужитку, а стають частиною нормативної літературної мови, можуть змінювати свій емоційно-оцінний характер.

Окремі приклади сленгів англійської мови.

Найперше варто згадати широковживане слово "О'кей". Це сленгове слово дуже давно і щільно ввійшло в англійську мову. Принаймні, "ОК" розуміють у всіх країнах, хоча в діловому листуванні його, як правило, уникають. "ОК" означає: "Я в порядку!", "Здоровий!", "Усе в нормі!", "Добре!". Слово "ОК" вживається також в значенні "будь ласка", "спасибі".

Власне історія слова "О'кей" має кілька варіантів... Існує думка про те, що це скорочена назва штату Оклахома. Ввійшло воно у вживання під час однієї передвиборної кампанії. Однак найбільш вірогідна версія — це та, що "ОК" бере початок від "all correct" — усе правильно.

"Активна" англійська мова передбачає широко значне словосо "cool". Англо-український словник перекладає це слово, як щось середнє між теплим і холодним, тобто прохолодне. У повсякденному ж спілкуванні "cool" вживається в значенні: прекрасно, чудово, дуже добре. Іноді можна говорити і "great!", в тому ж значенні. Однак тут важливим аспектом є особа мовця. В залежності від соціального статусу мовця, слово

„great!” вживає особа високого статусу (дипломат, політик) — „грандіозно!”, панк — „круто!”, хіпі — „хіппово!”. Існує й інша класифікація, якщо слово вживається дівчиною, то „great!” — „неймовірно!”, хлопець — „класно!”.

Лайливі слова „shit” і „fuck” є протиположними позитивним „cool” і „oh boy”, виражають вони негативні емоції. Слово „shit” в буквальному перекладі — „лайно”. Більш пристойним варіантом є „чорт!”.

Сленгове слово „fuck” має більш радикальне значення. Використовується в ті моменти, коли мовець прагне кого-небудь особливо образити, „послати подалі”. Так „fuck you” розуміють в усьому світі. Як прикметник „fuck” використовують, для того, щоб показати крайню межу роздратування.

В просторічній мові „fuck” кардинально різні значення від вище згаданої лайки до вираження глибини позитивних емоцій: наприклад, „you are fucking nice” при вживанні до дівчини звучить, як вияв захоплення.

Широко розповсюдженими є скорочення слів, що вживаються не як аббревіатури, а як повноцінні слова: „U” замість you, „2” замість „to”, „nite” — „night”, а літера Z є еквівалентною „that”. Довгі слова замінюються короткими: „nevertheless” у розмовній мові не використовується зовсім, поступившись більш коротким і зрозумілим словам „but” чи „though”. Досить своєрідна реакція на мовні складнощі...

Нові явища у культурі, соціальний розвиток, технічний прогрес спричиняють появу великої кількості молодіжних об’єднань та угруповань. Особливий вплив на молодь має музика. „Beatles”, „Rolling Stones”, „Metallica”, „Nirvana” — прабатьки молодих металістів, рокерів, хіпі, панків. Вони носять шкіряний одяг, строкаті хусточки, пацифістські значки і виголошують протест проти сірості і традиційності. Вони створили свою мову, як общинну говірку і як засіб самовираження.

Молодіжний сленг — це синтезована лексика різних молодіжних груп та індивідуальної молоді. Як і професійний жаргон, спочатку він був засобом конспірації, умовною говіркою, яку розуміли тільки члени групи. Потім окремі слова потрапляли у загальний мовний простір і приживалися там. Якщо ми маємо своїх кумирів серед рок-музикантів, акторів, ми теж в українській мові повторюємо такі неформальні слова та фрази. Ми з’ясували, що сленг не є в окремих випадках вульгарним і таким, що забруднює мову, але якщо в когось є сумніви, то з радістю подискутуємо з такою людиною. Хоч мова сленгів є мовою молодих, це не означає, що така мова являється сміттям. Просто давайте будемо думати, куди вставити потрібне слово, і де це зробити. А плестися позаду теж нас не задовольняє, чи не так?

Список використаної літератури:

1. http://prima.franko.lviv.ua/faculty/jur/Internet/PART-6_11.htm
2. Голденков Михаил Анатольевич. „ОСТОРОЖНО! HOT DOG! Современный активный English” Научно-популярное издание.— Москва, 1994.
3. Шевельов Юрій. Внесок Галичини у формування української літературної мови.— К., 2003.
4. Бойків І., Ізюмов О., Калишевський Г., Трохименко М. Словник чужомовних слів (Репринт з 2-го переробленого видання 1995 р., здійсненого у Нью-Йорку. Вперше виданий у Харкові 1932 р.).— К., 1996.
5. www.ukrainepoland.com/u/news/news.ph
6. The American Slang Dictionary. PCS Corporation.— Moscow, Russia, 1991.

ЧИ СТАНЕ АНГЛІЙСЬКА МОВА ГЛОБАЛЬНОЮ?

*Кліменчук Росіна Василівна,
студентка гр. БУМБ-31, XI МАУП
Наук. кер.: Шутів О. М.,
викладач іноземної мови XI МАУП*

Англійська, безперечно, є сьогодні найпоширенішою мовою у світі. Коли ми слухаємо радіо або дивимося телевізор про події, що відбуваються в Азії, на Балканах, в Африці або в Латинській Америці, ми зауважуємо, що інтерв'ю із представниками місцевого населення ведеться найчастіше англійською мовою. Коли Папа Римський відвідав Близький Схід для участі в ювілейних торжествах, присвячених двохтисячоліттю від дня народження Христа, він звернувся до християн, мусульман і євреїв не на латині, не на арабській не на своїй рідній польській мові, а на англійській. Виходячи із цих і подібних фактів, на перший погляд здається логічним відповісти впевнено на питання, внесені у заголовок даної статті. Однак не будемо поспішати й спершу зупинимося на причинах глобальної поширеності англійської мови в сьогоденному світі.

З історії ми знаємо, що за англійськими купцями, піратами, солдатами, які захоплювали для Англії численні колонії й забезпечували їй самі багаті й великі ринки збуту й джерела сировини у всіх частинах світу, тяглися обози колоніальних чиновників і місіонерів, що починали проповідувати англійську мову й англійський спосіб життя. У пошуках нових шляхів пропаганди й поширення англійської мови був розроблений навіть спрощений варіант цієї мови "бейсик інгліш" (скорочення "бейсик" розшифровується так: "британський, американський, науковий, міжнародний, торговельний"), у який у результаті відбору були включені всього 850 слів, у тому числі 18 дієслів. "Бейсик інгліш", створений англійським лінгвістом Огденом, був оголошений найпростішою й ефективною міжнародною мовою. Він став посилено пропагуватися особливо під час другої світової війни, коли за розпорядженням Черчілля при Британському кабінеті міністрів був навіть створений спеціальний комітет для вивчення можливостей використання "Бейсик інгліш" у якості міжнародної адміністративної мови.

У цей час поширення англійської мови у світі ведеться в основному опосередковано, через спеціальні інформаційно-пропагандистські організації, нібито покликані сприяти всебічному розвитку нових незалежних держав. Однієї з таких організацій є, наприклад, Британська рада, по програмах якої в більш ніж в ста країнах працюють тисячі англійських фахівців, у тому числі викладачів англійської мови. Крім Британської ради, поширенням англійської мови займається, насамперед, радіомовна корпорація Бі-бі-сі, що організує радіо- і телевізійні курси англійської мови, видає велику кількість навчальних посібників, призначених для навчання цієї мови іноземцям.

Що ж стосується США, то вони стали активно й цілеспрямовано займатися пропагандою англійської мови у світі набагато пізніше, ніж Англія. Чимале значення щодо цього мала друга світова війна, під час якої американські війська перебували в багатьох країнах (у деяких з них вони залишаються дотепер). З того часу масштаби діяльності американських інформаційно-пропагандистських органів по поширенню англійської мови за кордоном неухильно зростали. Сьогодні найбільше активно в цьому напрямку діють ЮСІА, "Корпус миру", Центр прикладної лінгвістики, Агентство міжнародного розвитку, різні суспільні фонди.

У деяких випадках поширенню англійської мови сприяють адміністративні міри цілих груп країн, об'єднаних загальними цілями й завданнями. У країнах Європейського Союзу у зв'язку зі зняттям митних і прикордонних бар'єрів між його членами було

запропоновано, щоб європейці, у першу чергу відповідні державні чиновники, володіли двома мовами: своєю рідною, англійською і ще другою мовою. Англійська є офіційною мовою Європейського Центрального банку, хоча сам банк перебуває у Франкфурт-на-Майні і його членом не є Британія або яка-небудь інша англomовна країна. Англійська є обов'язковою мовою командування НАТО, робочою мовою азіатської торговельної групи АСЕАН, різних інших спеціалізованих міжнародних організацій. Крім того, розроблений ряд обмежених форм англійської мови для задоволення потреб деяких професійних груп. Однією з них є, наприклад, "сисп'ік", що використовується лотманами в усьому світі і яка була замінений згодом стандартними морськими комунікаційними фразами, також розробленими на основі англійської мови. Пілоти й авіадиспетчери використовують обмежену форму англійської, котра називається "ейр-спік".

Зрозуміло, розширення обміну інформацією й розвиток різноманітних міжнародних зв'язків відкривають широкі можливості для практичного застосування англійської мови, що, безсумнівно, є мовою чималих можливостей і відомих достоїнств. Однак немає повної впевненості в тім, що ця мова обов'язково стане глобальною мовою.

Відомо, що лінгвістичні канали міжнародного спілкування у світі не постійні. Наприклад, у середні століття міжнародною мовою європейської науки була латинь. Згодом, коли європейська наука вийшла зі стін монастирів і знайшла світський характер, багатомовність розділила вчених і стала заважати обмінюватися інформацією. В XI столітті якийсь час у науці переважала французька мова, а в деяких областях (наприклад, у хімії) — німецька.

На думку англійського лінгвіста Д. Гладдола, до політичних факторів, здатних прискорити або сповільнити процес глобалізації англійської мови, можна віднести можливість виникнення нових політичних альянсів або регіональних торговельних блоків, скажемо, в Азії, арабському світі або в Латинській Америці за участю або без участі англomовних країн. Цьому можуть також сприяти відкидання або сприйняття американських моральних або культурних цінностей більшістю населення інших країн.

Мовна картина у світі може також змінитися під впливом демографічних факторів, про що свідчать наступні факти. Сьогодні на земній кулі китайською мовою, як рідною, говорять у три рази більше людей (1113 млн) чим ті, для яких рідною мовою є англійська (372 млн). По підрахунках американських фахівців, в 2050 р. у світі буде вже 1384 млн мовців на китайській, 556 млн — на гінді й урду й 508 млн — на англійській. Впритул до англійської наблизяться іспанська і арабська, на яких будуть говорити відповідно 486 і 482 млн чоловік. Звертає на себе увагу й наступний парадоксальний факт. Згідно даним Бюро цenzів США, в 1990 р. рідною мовою кожного із семи американців була не англійська, а яка-небудь інша мова. Ця пропорція з тих пір зростає не на користь англійської мови. Наприклад, значно збільшилася кількість іспаномовних американців у Каліфорнії, Флориді й південно-західних штатах, а в Нью-Йорку вона досягла 30%. За останні два десятиліття число американців китайського походження збільшилося на 98%. і в цей час становить 2,4 млн. Набагато більше стало іммігрантів з Кореї, В'єтнаму й багатьох інших країн. Більшість із них погано володіють англійською мовою й у себе вдома й в особистому житті говорять тільки рідною мовою. Як це не парадоксально, англійська мова, що донедавна тріумфально прямувала по земній кулі, губить свої позиції в традиційно англomовній країні. Крім того, іммігранти, де б вони не перебували, намагаються бути в курсі того, що відбувається на своїй батьківщині, користуючись для цього рідною мовою через Інтернет.

Варто також мати на увазі, що на демографічну, а отже, і на лінгвістичну картину у світі впливає також порівняно високий рівень народжуваності населення в Індії, Пакистані, країнах арабського миру й Латинської Америки, в інших країнах, що

розвиваються. У результаті різних демографічних змін число мовців англійською мовою до 2050 р. скоротиться з 8 до 5 % у загальному населенні світу. Інформаційна цінність тієї або іншої мови, а отже й масштаби її поширеності можуть також залежати від технологічних факторів. Наприклад, на початковому етапі функціонування Інтернету обмін інформацією через нього здійснювався головним чином англійською мовою. Однак у міру розширення комп'ютеризації у світі стало швидко зростати число нових користувачів Інтернету і їхніх сайтів на інших мовах.

Не потрібно забувати й про те, що існуючий тісний зв'язок між англійською мовою й наукою й технікою є певною мірою результатом випадкового збігу обставин. Як відзначає американський журнал "Атлантик манслі", це відбулося через те, що Сполучені Штати довгий час перебували в авангарді наукових досліджень у цих областях. Якби Сполучені Штати були, скажімо, франкомовною країною, то мовою науки й техніки була б французька. І якщо Інтернет був би розроблений в іншій країні, наприклад, у Японії, англійська, можливо, не домінувала би сьогодні у світі. Цілком можливо також допустити, що в майбутньому який-небудь приголомшливий технологічний прорив відбудеться ще десь, наприклад, у скандинавських країнах, які вже стали визнаними лідерами в області бездротової комунікації. У майбутньому можна чекати появи нових інформаційно-коштовних мов у міру того, як науково-технічний прогрес у країнах, що розвиваються, буде створювати передумови для досягнення ними рівня найбільш розвинених.

На думку Білла Гейтса, одного з розроблювачів Інтернету, залежність цієї глобальної інформаційної системи від англійської мови буде слабшати в міру вдосконалювання комп'ютерного програмного забезпечення, необхідного для надійного безпомилкового машинного перекладу з однієї мови на іншу. Однак рішення цієї складної проблеми відбудеться не швидко.

Англійська мова дійсно просунулася далеко вперед на шляху до досягнення нею статусу глобальної мови, а отже й до рішення актуальної проблеми подолання мовних бар'єрів у процесі міжнародного спілкування. Однак питання про те, чи стане англійська загальною світовою мовою і якщо так, то коли, залишається поки що гіпотетичним.

ЛІНГВІСТИЧНІ АСПЕКТИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

*Філь Катерина Миколаївна,
студентка гр. БСМК-31, XI МАУП*

*Наук. кер.: Шутов О.М.,
викладач іноземної мови XI МАУП*

Радикальний характер змін, що відбуваються в сучасному мовно-культурному житті України, і фахівці, і широка громадськість усвідомляють лише з часом.

Чимдалі ширший доступ українців до новітніх інформаційних технологій, насамперед до Інтернету, робить країну дедалі відкритішою для зовнішніх впливів у сфері суспільно-політичного, інтелектуального, культурного життя, моралі, побуту тощо. Мова не залишається осторонь цього процесу.

Глобалізація — це насамперед інформаційна відкритість, а отже й інформаційна присутність чужоземних учасників комунікативного процесу. За своєю природою вона інтернаціональна, навіть космополітична. Неодмінним її супутником у більшості країн є дво чи багатомовність. Інформаційна інтервенція здійснюється через такі інформаційні середовища, як телебачення й радіо, преса, маскультура, Інтернет, інформаційне

обслуговування споживчого ринку. Локалізаційні впливи стають дедалі помітнішими в системі освіти, цьому сприяє вивчення інформатики та англійської мови, зростання ролі Інтернету в освіті. Набуває поширення система дистанційного навчання й тестування через Інтернет, що не знає міжнародних бар'єрів, крім мовного. Російський журнал "Обучение за рубежом", що надходить у продаж і передплату в Україні, пропонує, серед іншого, широкі можливості дистанційного навчання через Інтернет, що неможливе без належного володіння англійською мовою. Глобалізація загострює боротьбу за панування в інформаційному просторі. Йдеться не тільки про суперництво між медіа-концернами, але й між національними мовами. На функціональну нішу російської мови в Україні дедалі більше претендує не тільки українська, але й англійська мова. Мова стала не просто активним учасником товарообміну але й частиною товару. Це видно на прикладі програм дистанційного навчання, газетно-журнальних видань, аудіо, відео та книжкової продукції, комп'ютерних ігор, концертної діяльності естрадних виконавців на просторах СНД та за їхніми межами, зокрема русифікації репертуару деяких українських виконавців (Т.Повалій, Ані Лорак) тощо. Для ЗМІ та продуктів масової культури російськомовний та англomовний ринки відкривають додаткові можливості. Пострадянський досвід у цьому сенсі не є чимось унікальним. Згадаймо хоча б англomовний репертуар знаменитого шведського ансамблю ABBA чи дуже англomовану німецьку естраду. Одним з найпомітніших наслідків глобалізації є кількісне зростання та якісне урізноманітнення міжмовних контактів. Вони мають такі основні вияви: перемикання кодів, змішування кодів (суржик), запозичення. Полікодовість виявляється в існуванні ряду ЗМІ, які практикують одночасне використання двох чи більше мов, наприклад, газети "Столичные новости", "Товариш" публікують матеріали як українською, так і російською мовами. На "Новому каналі" українського телебачення ранкову програму представляють двоє різномовних ведучих: українськомовний юнак і російськомовна дівчина. Реклама в більшості газет неодномовна: українські "Галицькі контракти" можуть публікувати рекламні оголошення російською мовою, а в "Київських ведомостях", "Фактах" тощо зустрічаємо українську рекламу, українські платні поздоровлення та ін.

З появою значної кількості англomовних читачів (бізнесменів, дипломатів тощо) в Україні стали виходити англomовні газети: "Kyiv Post", "The Day Weekly Digest", журнали "Welcome to Ukraine", "The Ukrainian" і навіть дитячі журнали "Dobrik" та "Roznyako". Видається тримовний журнал "Президент", більшість матеріалів, написаних українською чи російською, дублюються англійською мовою. Оголошення про посадові вакансії деякі фірми навіть в українських та російських газетах публікують англійською мовою. За даними "Каталогу передплатних видань" передплатного агентства KSS, матеріали трьома мовами (українською, російською, англійською) регулярно публікують газета "Авізо", журнали "Ярмарки & Выставки" "Галактика", "Репетитор", а журнал "Економіст" публікує матеріали українською й англійською мовами. До українсько-російського діалогу все помітніше долучається англійський "голос".

Полікодовість у мові ЗМІ створює сприятливий психологічний ґрунт для інших різновидів мовних контактів, зокрема, перемикання кодів. Перемикання кодів відбувається на більших чи менших відрізках тексту, від окремих слів і синтаксичних структур до цілих абзаців. У писемному мовленні видимим показником, що вказує на перемикання кодів, є латинo алфавітна графіка. Якщо йдеться про вкраплення окремих іншомовних слів, вона допомагає відрізнити перемикання кодів від запозичення. На відміну від кириличного запису, неохоче приймає українські відмінкові закінчення.

Високою частотністю англо-українського перемикання кодів відзначається молодіжне середовище, зокрема студентське. Ось оголошення в Києво-Могилянській

академії (записане 17.02.2000): “До уваги студентів II курсу! Deadline подачі курсових робіт — 24 лютого. Початок захисту — 29 лютого! Good luck! Адміністрація”.

Поширенню латинки в українських текстах дали поштовх власні назви іноземних торговельних марок: McDonald's, Coca-Cola, Sony, Motorola. Їхні логотипи не підлягають транслітерації. Завдяки вуличним транспарантам та іншим видам реклами вони стали помітним складником міського пейзажу, телевізійного ефіру, газетно-журнальної продукції тощо. Починаючи з середини 90-х років це дало підстави говорити про засилля англійських назв у мовному довікклі.

Носіями латинської графіки є назви не тільки іноземних фірм. Значна частина підприємств, створених в Україні, має англійські назви: журнал “Art Line”, попри свою англійську назву, виходить українською мовою, телеканал ICTV — двомовний (українсько-російський), а рокгрупа Green Gray виконує свої пісні переважно російською мовою. Цією ж мовою в Україні виходить ціла низка журналів з англійськими назвами: “Hot line”, “Internet UA”, “Mobile Radio”, “Visual & Verbal arts”, “Motor news”, “Parents”, “PC World Ukraine”. У продаж і передплату надходять російськомовні журнали з англійськими назвами, видані в Росії: “Hard’n’Soft”, “Mega Game + CD”, “Play Station + CD”, “Upgrade”, “Windows”, “Hi-Fi Music”, “Car & Music”, “Cool-Girl”, “Cool”, “Yes, Beauty”. Є ще російські версії відомих закордонних видань: “Shape”, “Cosmopolitan”, “Playboy”, “She”, “Vogue” (загалом 23 назви). Триває мода на англійські назви фірм, магазинів тощо, які можуть бути записані не лише латинкою, а й кирилицею: “Бест лайн”, “Нью вінд”, “Комп’ютерленд”, “Електроленд” і т. д.

Процес деколонізації, хоч і повільно, веде до розширення числа носіїв української мови за рахунок напівмовних і російськомовних українців. Низький рівень мовної компетенції значної кількості людей, зайнятих у сфері ЗМІ, справляє неабиякий вплив на узус і призводить до того, що поруч із “дерусифікованими” словами чи формами часто вживаються банальні русизми.

Зростання національної самосвідомості серед онтологічно двомовних українців дає їм відчуття суб’єктів мовотворення. Частина з них стає до лав борців за якість мови. При цьому вони можуть опинитися по різні боки лінгвістичних барикад. Одним ближчі стереотипи літературного мово вжитку, що усталилися в радянські часи, інші наполягають на потребі радикально переглянути норму за принципом “геть від Москви”. Їхні пріоритети справляють вплив на дифузні процеси у сфері запозичених слів: у практиці багатьох ЗМІ помітна тенденція вживати одні іноземні слова і не вживати інші для розподібнення з російськими формами. Замість вертольота пропонується гелікоптер, замість покоління — генерація, замість аеропорту — літовище тощо.

Список використаної літератури:

1. Грабович Г. *Кохання з відьмами* // Критика, 1998, No 2, с. 22.
2. Андрухович Ю. *Я не боюся привидів* // Критика, 1999. — N 6, с. 30.

ВПЛИВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА СУЧАСНУ УКРАЇНСЬКУ МОВУ

*Шевчук Тетяна Тарасівна,
студентка гр. БФ-11 XI МАУП
Наук. кер.: Мітягіна С.С.,
викладач іноземної мови XI МАУП*

Утворення соборної незалежної Української держави зумовило більш тісний взаємозв'язок України з іншими країнами світу, зокрема із Сполученими Штатами Америки. Розвиток ринкової економіки стимулює українських виробників активно співпрацювати з іноземними партнерами. Для багатьох українців відкрились можливості здобуття освіти за кордоном та слідуюча за цим практична діяльність в Україні. Велика кількість іноземної, зокрема американської, продукції на радіо і телебаченні подається у перекладному або безперекладному вигляді. Все вищезазначене, як і інші фактори, призводить до неминучого впливу англійської мови на сучасну українську.

У завдання даного дослідження не входить давати позитивні або негативні оцінки цього впливу. Ми лише окреслимо ті сфери, що зазнають найбільшого проникнення англійської лексики або її елементів, і визначимо головні причини цього явища.

Вплив однієї мови на іншу може відбуватися у різних аспектах: вплив на граматику, фонетику, лексику. Лексика — найбільш динамічний, найбільш рухливий, найбільш чутливий до суспільно-політичного життя носіїв мови і змін у ньому пласт мови [1]. Важливою лексикологічною проблемою є поповнення термінології сучасної української літературної мови, зокрема профільних терміносистем, яке потребує розумного поєднання національних та інтернаціональних елементів [7]. У період утвердження державності країни і мови природним є прагнення до терміноутворення на власній основі. Водночас демократизація і відкритість українського суспільства, запозичення досягнень і досвіду інших народів стимулюють протилежну тенденцію — засвоєння вже готових чужих термінів, їх фонетичну і граматичну обробку за аналогією. Мовна політика Української держави сприяє і цьому явищу, оскільки воно відображає широкі процеси взаємодії мов, формування шару інтернаціональної семантики, яка висвітлює реальні немовні сфери знань і культури соціумів [7]. Запозичення поповнили собою терміносистеми багатьох сфер науки, особливо суспільних, культури, освіти, виробництва. Так, наприклад, в освітню систему України увійшли такі терміни, як *модульно-рейтингове навчання*, *приватна школа*. Найбільш відкритими для англійських запозичень виявились лексичні підсистеми “фінанси”, “управління економікою”, “політика”, “молодіжна культура” і “спорт”.

Використання слів англійського походження на радіо, телебаченні і у пресі вже стало нормою, хоча неможна не зазначити, що ці слова більшість людей навіть не розуміє. Чого варті тільки заголовки статей: “Імплементаційний бліцкриг” або “Рейтинговий маркетинг”. Виступи депутатів та інших освічених людей супроводжуються вже звичними словами: *консенсус*, *фундатор*, *електорат*, *прайс-лист*, *істеблїшмент*, *прес-реліз* тощо.

Поповнення української мови запозиченнями, елементами розмовного, професійного діалектного мовлення до певної міри порушує вже усталену кодифікацію української літературної мови, актуалізує питання про функціонування літературної норми та її варіантів. Виникають лексичні паралелі як перехідні ланки до нової норми: *модифікація* — *видозміна*; *баскетбол* — *кошиківка*; *візія* — *бачення*; *ексклюзивний* — *винятковий*; *журнал* — *часопис*; *модерний* — *сучасний*.

Англійська мова все більше й більше входить у наше життя і просто не може оминати таке явище, як молодіжний сленг, впливаючи на формування нових лексем. Лексеми, що утворились від англійських слів, часто є результатом їх невдалої інтерпретації. Наприклад, згадуване *гірла* (дівчина), що пішло від перекрученого англійського *girl* (дівчина, дівчинка); слово *хаза* (у значенні дім, будинок) з'явилося на основі англійського *house* (будинок), вживається вже і варіант *хауз*; *крейзі* (божевільний), яке досить часто трапляється у мовленні сучасної молоді, є прямим запозиченням із англійської *crazy* зі збереженням значення. Подібно утворились слова: *спікати* (англ.

speak) — говорити, *бег* (англ. *bag*) — сумка, *намі* (*party*) — вечірка, *фазер* (*father*) — батько, *мазер* (*mother*) — мати, *мані* (*money*) — гроші, *піплі* (*people*) — люди, *месідж* (*message*) — повідомлення та ін.

Чільне місце в молодіжному мовленні посідають метафоричні номінації, що виявляють образні можливості внутрішньої форми вихідного уявлення: *кайф* (задоволення) — *кайфовий*, *кайфоломщик*, *кайфолом*; *баши* (гроші) — *башияти* (платити), *башильовий* (платний), *небашильовий* (недорогий) тощо.

Окрему постійну збагачувану англомовними запозиченнями групу складають слова, які вживаються у середовищі людей, що мають справу з комп'ютерами. Це викликано насамперед тим, що англійська є мовою комп'ютерних технологій. У процесі роботи з комп'ютерною технікою деякі слова перейшли до української розмовної лексики. Так, у даній сфері можна почути слова: *ангрейд* (поліпшення, модернізація комп'ютера), *батони* (клавіші), *масдай* (скрайній ступінь невдоволення), *сидюк* (дискковод та диски CD-ROM), *юзер* (користувач).

Лексичний пласт, що обслуговує сферу поп- і рок-музики також поповнюється за рахунок англомовних запозичень (наприклад, такі слова, як *Сі Ді* (CD-програвач), *саундтрек* (мелодія, що супроводжує відеофільм), *сингл* (CD з меншою, ніж на альбомі, кількістю пісень).

Основними причинами впливу англійської мови на сучасну українську, на нашу думку, є наступні:

- недостатній розвиток власно українського словника;
- активізація політичних, економічних, суспільних процесів в Україні, що відбуваються в атмосфері співпраці з іноземцями (зокрема американськими) партнерами;
- пропаганда і розповсюдження англомовної молодіжної і поп-культури;
- недостатньо високий рівень перекладу відеопродукції з англійської мови на українську.

Проведене нами дослідження показало, що в українській мові рівень запозичень з англійської мови є досить високим. Цікаво, що велика частина запозичень (особливо у сфері культури, ділової і економічної сферах) має українські еквіваленти. При існуванні українського еквіваленту більшість слів частіше вживаються в мовленні як запозичення, що, на нашу думку, зумовлено модою з одного боку і недостатньо високим рівнем національно-мовної культури нашого народу з іншого [7].

Проблема англомовних запозичень має як позитивні (збагачення словникового запасу української мови, розширення взаємозв'язків з іншими державами, зокрема зі Сполученими Штатами Америки, розвиток ділової, економічної і комп'ютерної сфер, знайомство з культурою інших країн і т.д.), так і негативні риси (зменшення використання українських слів, відмова від національної самобутності, непорозуміння між людьми різних суспільних категорій тощо).

Список використаної літератури:

1. Антрушина Г.Б., Афанасьева О.В., Морозова Н.Н. Лексикология английского языка: Учеб. Пособие для студентов.— М.: Дрофа, 2000.— 288 с.
2. Міжнародна наукова конференція „Мова і народ” // Дивослово—2002.— № 12.— С.54—56.
3. Забобон неперекладності // Українська мова та література.— число 40, 1999.— С. 3—4.
4. Тетерина О. Переклад як чинник розвитку нової української літератури (поч.ХІХ ст.) // Слово і час.— 2002.— № 11.— С.14—20.
5. Про мову без політики: як стверджують вчені кожного десятиріччя словниковий склад мови змінюється на 25% // Українське слово.— 2000.— 13 січня.— С. 7—9.
6. Державна мова в соціокультурному контексті // Розбудова держави.— 2001.— № 1—6.— С.78—83.

7. Дзюба І. Сучасна мовна ситуація в Україні // Освіта.— 2000.— № 22.— С.9—11.
8. Ядвіга Я. Українська мова в економічному ВНЗ // Дивослово.— 1999.— № 2.— С.9—14.
9. Кислюк Л. Нові англійські запозичення, як предмет вивчення словотвору // Українська мова та література.— 1999.— № 3—7.— С.7.
10. Буров С. 50 лет понадобилось английскому, чтобы покорить мир // Всеукраинские ведомости.— 1997.— С.9.
11. Кулик З. Українська мова у сучасних ЗМІ // Урядовий кур'єр.— 1998.— 28 жовтня.— С.4.
12. Семчинський С. “Калькування” як засіб збагачування і... засмічування мови // Українська мова та література.— 1998.— число 45.— С.1—2.
13. Баранник Д.Х. Українська мова на межі століть // Мовознавство.— 2001.— № 3.— С.40—48.
14. <http://www.ji.lviv.ua>

МОВА І ПОЛІТИКА: ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ ЩОДО РЕГУЛЮВАННЯ МОВНИХ ПИТАНЬ

*Сітніков Євген Олексійович,
студент гр. БПК-11 ХІ МАУП
Наук. кер.: Івановська Т.Б.,
викладач української мови ХІ МАУП*

Мовна політика — поняття, що виникло не сьогодні. Вона ведеться і в одномовних, і особливо в багатомовних країнах, де так чи інакше стикаються інтереси різних народів, у тому числі мовні. Коли йдеться про багатомовні країни, то тут простежуються дві тенденції. Перша — “феномен Мітрідата”, понтійського царя, що володів двадцятьма двома мовами і спілкувався ними зі своїми підданими, урівнявши їх таким чином у правах. Друга тенденція — “римська”. У Римській імперії панувала єдина мова — державна. Усі інші вважалися варварськими. Виняток було зроблено з часом тільки для грецької мови.

При Веспасіані (І ст. н.е.) вчителі-словесники були звільнені від муніципальних і військових повинностей, а штатні граматисти і ритори стали утримуватися державою. Розуміли правителі Риму, як забезпечити у гігантській державі панування латинської мови, отже, і своє панування. А хіба різниця в умовах праці та в оплаті вчителів української і російської мов мала іншу мету? “Але чомусь так завше виходить, що самі жителі універсальної держави неминуче сприймають свою країну не як печеру в понурій пустині, а як землю обіцяну, як мету історичного прогресу”, — писав знаний філософ історії А.Тойнбі. Поживши в “універсальній державі”, західний ліберал, напевне, дізнався б, що оте його “чомусь” розшифровується як політика “батога і медяника”. Україна впродовж століть перебувала у складі держав, чия мовна політика мала за зразок, на жаль, зовсім не “феномен Мітрідата”...

“Заборона національної історії, заборона національної мови, заборона національної церкви — ось грізна тріада, якою століттями забезпечувала себе імперія” (О.Пахльовська). У час “перебудови” мови союзних республік одержали державний статус, що мало послужити захистом проти цілковитого витіснення цих мов на периферію суспільного буття. Завдання полягає в тому, щоб декларовану державність мови втілити в життя. Немає “німих” держав, їхні зовнішні та внутрішні функції завжди реалізуються певною мовою чи мовами. У Швейцарії, наприклад, офіційні документи публікуються одночасно чотирма мовами, у колишній Югославії застосовувався принцип ротації: мови союзних республік використовувались на державному рівні за чергою. В СРСР роль державної мови виконувала російська мова, хоч юридично такого статусу

вона не мала. “Законом про мови в СРСР” російська мова була оголошена офіційною, що є фактично синонімом державної. Таким чином, усі інші мови ставали неофіційними, їх декларована державність — примарною, а реалізація цієї державності мов у повному обсязі — проблематичною, позаяк і надалі офіційна мова мала можливість витіснити мови неофіційні з найважливіших сфер державного функціонування.

Не було забуто російську мову і в горбачовському проєкті “Договору про Союз Суверенних Держав”; за нею визнавалась роль мови міжнаціонального спілкування, тобто, її позиції залишилися такими ж, як і в СРСР.

“Лінгвократія” (мововладдя) має повну паралель у вигляді “етнократії”, тобто влади народу, якому ця мова належить. Так, імперська мовна єдність в СРСР забезпечувалася мовою “центрального народу” (Л.Кіппіс). Політика узаконеної одномовності в союзі держав — анахронізм: примусове запровадження однієї мови заважає зближенню та співпраці держав і народів. Це зрозуміли, наприклад, у США, де не лише перестали вважати свою країну “плавильним котлом”, але й стали піклуватися про розквіт етнічних мов та культур за принципом “салату, в якому кожен складник зберігає свій смак і запах”.

Донедавна в нас дуже любили порівнювати республіки СРСР зі штатами США, ігноруючи при цьому ту суттєву різницю, що в республіках Радянського Союзу проживало корінне населення з віковичними традиціями і власними мовами та культурами, а в американських штатах — емігранти з усього світу. Дуже вже хотілося інтернаціонал-шовіністам влаштувати “плавильний котел” і в СРСР.

Ось як згадує про одного з них, — “несусвітнього шовініста” Суслова колишній Перший секретар Компартії України П.Шелест: “Цей ідеолог намагався філософськи виправдати свою політику злиття мов і народів. Навіть запровадив “історичний термін” щодо винищення окремих націй — єдиний радянський народ... Тепер ми пожинаємо плоди того жакливого періоду, що став символом суспільного застою брежнєвщини; а я б сказав, і сусловщини. Це — добре продумана й замаскована пропаганда, спрямована проти піднесення національної свідомості численних народів СРСР; вона закликає лише до єднання на основі єдиної культури, до сповідування партійних постулатів, до визнання зверхності “старшого брата”. А своє, рідне, прадавнє, що склалося історично, впродовж тисячоліть, топчється й шельмується, зневажається й руйнується”.

Засобом уніфікації переплавленої маси була російська мова. Власне кажучи, у цьому й полягає секрет “нової історичної спільноти”, інтернаціонального братства радянських людей, за яким ми нині так дико тужимо і яке звідси здається нам золотим віком моральності і дружби, справжнім (хоч як дивно) здобутком радянської влади, прекрасним відблиском хрущовсько-брежнєвського дебілізму.

Інтернаціонал-шовіністам підспівували і допомагали яничари “на місцях”.

“Дотеперішні правителі республіки дбали лише про те, щоб українці, в цілому світі й на Україні, якомога швидше забули про своє походження, про свій рід... Ставлення до української мови в нашому суспільстві досі було зневажливе, зверхнє, як і до українського народу взагалі. Марксистсько-великодержавні адепти пророкували її зникнення, і цю політику проводили на ділі” (І. Юшук). Факти свідчать, що говорити про це в минулому часі — передчасно...

Радянська ідеологічна машина настирливо підкреслювала факт багатонаціональності як України в цілому, так і окремих її частин. Зокрема стверджувалось, що в Донбасі проживають громадяни 116 національностей. Для “національного” спілкування вони мають свої мови, а от для “міжнаціонального” спілкування є російська. Українська мова у світлі такої політики ставала однією з багатьох “національних” мов, хоча вона була рідною для більшості населення. Що ж

стосується інших національностей, то їхні мови мали ще злиденніші перспективи, про що свідчить, наприклад, така статистика. У Луганській області за 30 років (1959 — 1989) кількість білорусів, які вважали білоруську мову рідною, зменшилась із 43,2% до 30,7%; у євреїв ці показники становлять відповідно 7,9% і 5,1%, у татар — 70,2% і 50,5%. У росіян же кількість тих, що вважали російську мову рідною, за цей же час зросла з 98,9% до 99,2%. Так формувалось “русскоязычное население”, яке у своїй значній частині до української мови ставиться вороже: мовляв, якщо ми відмовились від своєї мови, то як ви смієте говорити по-своєму? “Над кожним родом і племенем зводилась сіра тиша” (Ч. Мілош). У багатьох регіонах України, де українське населення становить більшість, і досі немає можливості віддати дитину до українськомовного садочка, школи; працюють у них російськомовні вихователі та вчителі; часто замість виховання у дітей почуття поваги й любові до української мови ці педагоги прищеплюють їм комплекс меншовартості, зневагу до всього українського, рідного. Тривожно, що й у суверенній Україні продовжується русифікація майбутньої національної інтелігенції через вищу школу.

Катастрофічно не вистачає українських підручників, словників, довідкової літератури тощо, зникають українські газети й журнали, майже не видається українська художня література, як і раніше, не демонструються фільми українською мовою. Не переводиться на українську мову діловодство, сфера виробництва, торгівлі, послуг і т.д.

Україну захлюстує повинь російськомовних художніх, рекламних, інформаційних та періодичних видань, їх мета — не задоволення потреб росіян в Україні, а русифікація українців на рідній землі та інших народів України.

Заходи уряду держави не можна вважати достатніми не лише щодо впровадження державності української мови, але й щодо зупинення подальшої русифікації України.

Тим не менше, постійно чуються крики про насильницьку українізацію, про наступ на російську мову, наміри зробити її в Україні іноземною і т.п. Мало хто має мужність висловитись об'єктивно, слідом за Г.Новодворською: “Мені не шкода тих “русскоязычных”, які скилять і жаліються на те, що нещасні жертви їхньої агресії сміють мріяти про свою свободу і говорити своєю мовою”. Нерішуча політика уряду щодо впровадження української мови як державної сприяє активізації антиукраїнських елементів, які ведуть наступ проти української культури, освіти, державності, сіють міжнаціональну ворожнечу. Факти — у численних публікаціях офіційної та неофіційної преси, у пересиланнях українського радіо і телебачення. Однак жоден з них не знайшов адекватної реакції з боку правоохоронних органів.

На відміну від України, яка за роки незалежності не спромоглася розробити дієві механізми впровадження Закону про мови в життя, в Росії детально розроблено, затверджено постановою уряду від 23 липня 1996 року і щедرو профінансовано федеральну цільову програму “Російська мова” (див. “Российская газета” за 8 серпня 1996 р.).

Потребу прийняття програми і її державного фінансування (загальний обсяг її фінансування становить 825 241 мільйон рублів із коштів федерального бюджету) обґрунтовує загальна теза про надзвичайну вагу мови як державотворчого чинника. Як зазначено в програмі, “російській мові як державній мові Російської Федерації належить особливий політико-правовий статус на території Російської Федерації, вона користується спеціальною підтримкою і турботою з боку суспільства і держави”.

Захист своєї мови і турбота про її повноцінне функціонування і розвиток входять до завдань національної політики багатьох країн світу. З цієї метою компетентні інституції розробляють мовне планування, яке затверджується і фінансується на

державному рівні. І якби російська програма обмежувалася плануванням державної підтримки російської мови в Росії, вона б не становила винятку.

Однак, як свідчить текст програми, її завдання аж ніяк не обмежується захистом російської мови в Російській Федерації. Плани її значно далекосяжніші, і продиктовано їх не тільки і не стільки турботою про становище російської мови в Росії (та й що їй там загрожує?), як тривогами з приводу можливо втрати її панівних позицій у країнах пострадянського простору. Це засвідчує вже перелік “негативних процесів сучасної мовної ситуації”, який відкривають такі пункти: “скорочується сфера функціонування російської мови на території колишнього СРСР, в результаті чого багато мільйонів людей, які говорять російською мовою, не можуть повною мірою використовувати її у сферах управління, освіти, культури, літератури інформатики; змінюється концепція розвитку національно-російської двомовності в колишніх республіках СРСР, що призводить до послаблення значення російської мови в країнах СНД і Балтії, це, в свою чергу, негативно впливає і на ставлення до проблем двомовності в окремих регіонах Російської Федерації”.

Далі, в програмі ще не раз висловлено “стурбованість” з приводу “функціонування російської мови за межами Росії”, зокрема: “У країнах Центральної і Східної Європи російську мову практично виключено з навчальних програм вищих і середніх навчальних закладів... У ряді країн СНД і Балтії створення національних систем освіти призводить до згортання навчання російською мовою, що посилює соціальну напруженість. У зв’язку з цим необхідною є державна підтримка з боку Росії 25 мільйонів росіян, що проживають у країнах СНД і Балтії, у їхньому прагненні зберегти російську мову і культуру”.

Цілком очевидно, що в даному разі не йдеться про підтримку мовних прав росіян як національної меншини, що проживає за межами Росії. Враховуючи мовну ситуацію країн, у яких Росія проводила довготривалу жорстоку політику викоренення національних мов і в деяких з них, зокрема в Україні, досягла значних успіхів, такий “захист” мовних прав росіян означає тільки одне — прагнення зберегти панівне становище російської мови і продовжити русифікацію, заблокувавши розширення функцій національних мов.

Це, до речі, абсолютно відверто сформульовано далі, зокрема одним із завдань навчання російської мови у країнах пострадянського простору визначено: “підвищення рівня вивчення і розширення використання російської мови російськомовним населенням у країнах СНД і Балтії” або: “Програма передбачає посилення позицій російської мови в Росії, країнах СНД і за її межами”.

Характерно, що до російської програми перенесено без жодних змін сумнівну радянську концепцію “гармонійної” двомовності. Більше того, її покладено в основу мовної політики російської Федерації: “Стрижень мовної політики, включаючи політику в галузі освіти, становить стратегія збереження і зміцнення збалансованої національно-російської і російсько-національної двомовності, за якої забезпечується знання російської мови як державної усім населенням Російської Федерації і заохочується вивчення національних мов”.

Слід звернути увагу, що запрограмовану “гармонію” російсько-національної двомовності зраджують самі словесні формулювання російської програми, згідно з якими знання російської мови “забезпечується” державою, а вивчення національних мов “заохочується”. Оскільки в житті кожної спільноти діє стихійний закон тяжіння до одномовності, цілком зрозуміло, що чекає ту мову, вивчення якої держава не забезпечує, а “заохочує”. А відтак, цілком очевидно, на чию користь працюватиме закладений у

програмі “баланс” “збалансованої національно-російської і російсько-національної двомовності”.

Про те, що у запрограмованій з перших днів української незалежності мовній війні з Україною Росія має чималі здобутки, свідчать рішення деяких міських і обласних Рад південних і східних областей України про надання статусу державної російській мові на підпорядкованих їм територіях.

Новітні плани повернення України під юрисдикцію Москви російські політики будують на основі перевіреної імперської тактики “роз’єднуй і володарюй”. Мовному питанню у цих планах надається важливого політичного значення. Як свідчить ряд документів, головним завданням зовнішньої політики Росії стосовно України постає збереження досягнутого раніше рівня мовно-психологічного зрощення українців східних і південних областей з одночасною активізацією дезінтеграційних процесів всередині країни. Симптоматичні етнолінгвістичні характеристики України з’явилися в російській пресі уже в початкову добу розпаду Радянського Союзу, зокрема така:

“Неоднорідною у своїх політичних орієнтаціях є Україна, на території якої присутня як проблема міжконфесійних взаємовідносин (латинсько-православна, що загострилась останнім часом), так і проблема відносин міжетнічних: власне українського населення (згідно з традиційною термінологією, малоросів) і новоросів, що населяють південний захід і південь республіки, карпатських і прикарпатських меншин, населення східних областей України, яке за своїм типом тяжіє до загальноросійського”.

Як бачимо, в основу поділу українського народу на окремі групи тут покладено мовний фактор, і населення русифікованих областей російські шовіністи відносять до “свого”. Про це недвозначно свідчить і визначення населення Західної України, що його не вдалося русифікувати, як “карпатські і прикарпатські меншини” (до слова *меншини* тут бракує означення *національні*, але не має сумніву, що саме його мають на увазі автори схеми).

Зазначену етнолінгвістичну карту України, накреслену у відомому своїм крайнім шовінізмом часописі ще в 1991 році, можна було б не згадувати, якби вона не збігалась із стратегічним планом розчленування України і приєднання її східної й південної частин до Росії. Відповідний документ для урядового користування розробив у жовтні 1995 р. московський інститут оборонних досліджень. Він має назву “Концептуальні положення стратегії протидії основним зовнішнім загрозам національній безпеці Російської Федерації”. У документі, зокрема, зазначено: “В іншому слід чекати, що через 3—5 років економіка України підійде до остаточного краху, республіка цілком вірогідно розвалиться. У цих умовах її східна і південна частини, очевидно, висловлять бажання добровільно возз’єднатися з Росією. Розуміючи це, Захід і націоналістичні сили Західної України можуть спробувати спровокувати конфлікт між Росією і Україною. Приводом може стати Крим. Метою — посварити два народи, посіяти між ними ненависть... і зробити тим самим неможливим будь-яке возз’єднання Росії й України в майбутньому”.

Геополітичні завдання російського мовного планування проливають світло й на кінцеву “світлу” мету політики комуністичної партії України, яка ввела до своєї передвиборчої програми такий пункт: “Українська мова отримає *свій* природний розвиток, буде очищена від насаджуваної мови діаспори. Російська мова, як рідна мова половини населення України, нарівні з українською набуде статус державної мови”.

Вимога надати російській мові статусу державної входила і до програми Прогресивної соціалістичної партії. У програмі виборчого блоку СПУ та Селянської партії “За правду, за народ, за Україну!” мовне питання не виділялось окремо, але знайома фразеологія про “дружбу народів” і “не розпалювання національної ворожнечі”

у переліку завдань в гуманітарній сфері свідчить, що представники цього блоку, швидше за все, підтримують запропоноване комуністами “природне” вирішення мовного конфлікту.

У зв'язку з цим варто ще раз згадати, що мають на увазі комуністи, коли говорять про “очищення” української мови і про її “природний” розвиток.

Ще на п'ятій конференції КП(б)У в листопаді 1920 р. більшовицький діяч Гр. Зінов'єв так виклав тактику мовної політики своєї партії: “У чому суть національної політики на Україні? Зробити так, щоб ніхто не міг підозрювати, що ми хочемо заважати українському мужикові говорити українською мовою... Урешті-решт, через скількись років переможе та мова, яка має більше коріння, яка є життєвіша, культурніша”.

Через три роки, у 1923 р, більшовик Дм. Лебедь висунув і обґрунтував теорію боротьби двох культур на Україні. Теорія ця виглядала так. На території України розвиваються дві культури — міська (отже, пролетарська) російська і сільська (отже, буржуазна) українська. Ці дві культури не співіснують, а борються між собою. Партія більшовиків, звичайно, стоїть на боці міської, або ж пролетарської, культури, але вона не повинна застосовувати насильство у її поширенні. Та в цьому не має і потреби, підкреслював Дм. Лебедь, бо ж російська культура і так переможе як вища.

Коментуючи теорію Лебедя, Іван Кошелівець зазначав, що пізніше політика КППС на Україні була послідовним відродженням Лебедевої теорії з тією різницею, що замість боротьби підступно проголошувалось “братерство культур”.

Щодо “очистки” української мови по-комуністичному, то ці заходи докладно проаналізував проф. Юрій Шевельов. “Урядове втручання взагалі, а в даному випадку з боку уряду, опанованого росіянами, у внутрішні закони мови було радянським винаходом і новиною,— пише видатний український філолог.— Ні поляки, ні румуни, ні чехи до цього не вдавалися, як не вдавалася царська адміністрація дореволюційної Росії. Вони всі обмежувалися на заходах зовнішнього тиску: забороняли вживати української мови прилюдно, цілковито або частково; накидали державну мову через освітню систему; зваблювали українців своєю культурою і можливістю кар'єри; переселяли їх на неукраїнські території, а українські землі заселяли членами панівної нації тощо. Поруч цих “класичних” методів, радянська система встановлює контроль над структурою української мови: забороняє певні слова, синтаксичні конструкції, граматичні форми, правописні і орфоепічні правила, а натомість пропагує інші, ближчі до російських або і живцем перенесені з російської мови. Таким чином на радянській Україні конфлікт між українською і російською мовами перенесено з зовнішньої, позамовної сфери в середину самої мови. Боротьба відбувалася не тільки в людській психіці, а й у самій мові”.

Можна лише подивуватися вітальній силі української мови, яка після таких вівісекцій не тільки вижила, а й лишилася засобом спілкування, отже втримала необхідні для дальшого розвитку живомовні форми існування для половини населення України.

Таким чином, населення України можна вважати напівасимільованим. Асиміляційний процес колоніальної доби досяг “серединного” рівня. Цим і пояснюється надзвичайне загострення конфлікту двох культур в Україні. Втрата групами проросійськи орієнтованого населення привілейованого статусу викликала у них почуття загрозеності і відповідно вкрай негативну реакцію на будь-які спроби повернути українській мові її законні права.

Список використаної літератури:

1. Л.Масенко. Мова і політика.— К.,— 1999.
2. П.Гончаров. Наш современник.— №2.— 1991.— С.10.

3. Ю.Шевельов. Українська мова в першій половині двадцятого століття — С. 173.
4. В.Іванишин, Я.Радевич-Винницький. Мова і нація — К., 1994.

РОСІЙСЬКА МОВА ЯК МОВА МІЖНАРОДНОГО СПІЛКУВАННЯ (XX—XXІст.)

*Мельник Ірина Анатоліївна,
студентка гр. БОА-21 ХІ МАУП
Наук. кер.: Мітягіна С.С.,
викладач іноземної мови ХІ МАУП*

Кожна мова відрізняється від інших лише її притаманними особливостями. Кожна мова має свою власну історію, свій власний неповторний шлях розвитку, свою власну роль в історії світу. Однією з провідних мов світу є російська. Саме її інші мови завдячують появою багатьох слів, що увійшли в їхній словник і стали його невід'ємною частиною. Саме вона протягом довгого часу робила можливим спілкування і співпрацю різних народів, взаємозбагачення різних культур.

Російська мова — це національна мова російського народу, який в різні часи відігравав видатну роль в історії всього людства. Російська мова — це мова науки, техніки і культури. На ній створені безсмертні праці видатних російських письменників — О. Пушкіна, М. Лермонтова, М. Гоголя, І. Тургенєва, Л. Толстого, А. Чехова, М. Горького, В. Маяковського, О. Твардовського, М. Шолохова, К. Паустовського та ін. Праці багатьох відомих вчених: лінгвістів Ф. Буслаєва, І. Срезневського, Л. Щерби, В. Виноградова, математиків П. Чебишева, А. Ляпунова, С. Ковалевської, фізиків А. Столетова, П. Лебедєва, Н. Жуковського, хіміків Д. Менделєєва, А. Бутлерова, біологів К. Тимирязова, І. Сеченова, І. Мечникова, І. Павлова, медиків Н. Пирогова, С. Ботніка, географа Н. Пржевальського та інших діячів російської науки — написані на російській мові [1; 10].

Багатство і виразність російської мови відмічена багатьма письменниками і суспільними діячами. “Дивишься драгоценности нашего языка: что ни звук, то и подарок; все зернисто, крупно, как сам жемчуг, и, право, иное название еще драгоценней самой вещи” — писав Микола Гоголь. Івану Тургенєву належать такі слова: “Берегите наш язык, наш прекрасный русский язык, этот клад, это достояние, переданное нам нашими предшественниками”. Олексій Толстой зазначав: “Тысячелетиями народ создавал это гибкое, пышное, неисчерпаемо богатое, умное, поэтическое и трудовое орудие своей социальной жизни, своей мысли, своих чувств, своих надежд, своего гнева, самого великого будущего — русский язык” [1; 10].

Російська мова є однією з провідних мов світу. В процесі свого розвитку вона мала великий вплив на інші мови світу. Особливої значущості в світовому масштабі російська мова набула за часів Союзу Радянських Соціалістичних Республік, який був утворений 30 грудня 1922 року і об'єднував 15 республік (Литва, Латвія, Естонія; Росія, Україна, Білорусь, Грузія, Вірменія, Азербайджан, Казахстан, Туркменія, Молдова, Киргизстан, Узбекистан, Таджикистан).

СРСР був однією з найбільших і наймогутніших країн світу: він займав велику територію, володів сильною економікою і могутнім воєнним сектором. Радянський союз був багатонаціональною державою. Кожний народ мав власну національну мову (в Союзі звучали більше 130 мов), але провідну позицію зайняла російська, яка об'єднувала всі

республіки і надавала можливість співпрацювати в різних сферах життєдіяльності країни. Російська мова виступала як мова міжнародного спілкування народів СРСР.

Відомо, що російська мова запроваджувалась на місцях не лише мирним шляхом, а й примусово, з утиском національних мов, але, на наш погляд, цей факт не зменшує значущість ролі, яку відіграла у всьому світі протягом довгого часу російська мова, і того впливу, який вона мала і має на різні мови світу.

Російська мова допомагала народам СРСР пристосуватися до передових суспільних ідей, до багатства російської і всесвітньої наукової думки і культури. Російська мова грала роль посередника між всіма мовами народів СРСР, допомагала взаємозбагаченню національних культур, оскільки на російській мові перекладали твори художньої літератури всіх національностей.

Більшість населення СРСР називали російську мову рідною мовою. Так, під час перепису в 1979 році російську мову назвали в якості другої мови, якою вільно володіють, біля 61,3 млн. Людей [3; 3].

Величезний інтерес інших країн світу до російської культури, науки і техніки (особливо після запуску в космос першого супутника і першого польоту в космос людини), глибока зацікавленість у співпраці з Росією і Радянським Союзом в цілому сприяли зростанню популярності російської мови у світі. Російська мова вийшла на світовий рівень і стала однією з мов міжнародного спілкування. Російська мова була зв'язковою ланкою багатонаціональної держави СРСР з людьми всієї планети [1; 10].

Російська мова стала загальновизнаною іноземною мовою що вивчалась в навчальних закладах більш ніж 100 країн. За даними ЮНЕСКО, в другій половині XX ст. на російській мові видавалось біля половини всієї науково-технічної літератури і документації. Російська мова так само, як і англійська, французька, іспанська, китайська і арабська була визнана робочою мовою Організацією Об'єднаних Націй. В вересні 1967р. в Парижі була створена міжнародна асоціація викладачів російської мови і літератури (МАВРМЛ). Ця організація проводила велику роботу по вивченню і поширенню російської мови у всіх куточках земної кулі.

У грудні 1991 року відбувся "Саморозпад" Союзу Радянських Соціалістичних Республік та народження Союзу Незалежних Держав. Починається процес відродження національних мов народів, що колись являли собою єдиний Союз. Російська мова втрачає домінуюче положення, але не зникає із вжитку у більшості колишніх радянських республік. Актуальним залишається питання про запровадження російської мови як другої державної мови в Україні. Ще більш гостро постала ця проблема в країнах Прибалтики.

За часів Радянського Союзу, коли на перше місце вийшла російська мова, виникло таке явище як суржик. В нашій країні на даний момент це явище (змішання двох мов — російської і української) є дуже поширеним. У перехідний період, коли російська мова втратила звання державної мови, а українська знаходиться в процесі відродження, суржик є таким місточком, який поєднує ці дві великі і могутні мови.

За статистикою, 15% народних депутатів є російськомовними, ще 15% — україномовними, а 70% користуються суржилом [8; 6].

Безумовно, з розпадом СРСР російська мова втратила свою значимість як мови міжнародного спілкування. Проте і сьогодні вона залишається популярною навіть далеко поза межами колишніх радянських республік. Це одна з загальновизнаних світових мов. Російською мовою розмовляють на всесвітніх конгресах, конференціях і міжнародних нарадах, де обговорюються проблеми науки, освіти та ін. З великим інтересом вивчають російську мову як іноземну в багатьох країнах, зокрема в ряді університетів США.

Протягом століть російська мова здобувала визнання у світі. Історичні події в Росії вивели її на міжнародний рівень і зробили однією з мов міжнаціонального спілкування. Проте, не можна не погодитись з тими дослідниками, які впевнені, що й саме внутрішнє багатство цієї мови, її виразність і мелодійність здобули їй світове визнання і захоплення. Ф. Енгельс писав: “русский язык ... всемерно заслуживает изучения и сам по себе, как один из самых сильных и самых богатых из живых языков, и ради раскрываемой им литературы” [3; 4].

Список використаної літератури:

1. Баранов М.Т., Костяева Т.А., Прудникова А.В. Русский язык.— М.: “Просвещение”, 1987.— 288 с.
2. Борисоглебская Е.И., Гурченкова В.П., Курбико А.Е. Русский язык.— Минск: “Высшая школа”, 1985.— 126 с.
3. Греков В.Ф., Крючков С.Е. Пособие для занятий по русскому языку.— Москва: “Просвещение”, 1967.— 234 с.
4. Ковалевская Е.Г. История слов.— М.: “Просвещение”, 1968.— 142 с.
5. Кострошина Н.В. Ширяев Е.Н. Русский язык.— М.: “Просвещение”, 1989.— 88 с.
6. Руднев В.П. Словарь культуры XX века.— М., 1999.— 112 с.
7. Русский язык конца XX столетия.— М., 1996.— 222 с.
8. Шапошников В.Н. Русская речь 1990-х. Современная Россия в языковом отображении.— М., 1998.— 104 с.

ВПЛИВ РОСІЙСЬКОЇ МОВИ НА ІНШІ МОВИ СВІТУ

*Кришук Ірина Миколаївна,
студентка гр. БОА-21 ХІ МАУП
Наук. кер.: Мітягіна С.С.,
викладач іноземної мови ХІ МАУП*

Новий час породжує нові слова, збагачує мову новими елементами. Частина таких елементів у будь-якій мові запозичена з інших мов у процесі спілкування між народами. Так виникає проблема старого і нового, “свого” та “чужого” в кожній з живих мов. Великий вплив на світову історію мала і має Росія, і саме російська мова, одна з провідних мов світу, сприяє збагаченню інших мов новими словами.

Світ ідей та образів російської літератури терпів неминучі втрати в інтерпретації чужою мовою й одночасно, проникаючи у чужу мовну форму, збагачував її новими поняттями, уявленнями, образами. Жовтнева соціалістична революція 1917 р. обумовила потік нової політичної, побутової термінології, для якої не було еквівалентів у жодній мові. Її запозичали, осмислювали, оцінювали всі народи. Велика Вітчизняна війна 1941—1945 років викликала нову хвилю інтересу до Росії (Радянського Союзу), російської мови та радянської політики, культури, науки, техніки. Весь світ спостерігав за виходом на орбіту першого штучного супутника Землі, запущеного у Радянському Союзі в 1957 році, що також сприяло різкому зростанню інтересу до російської культури і мови зокрема. Нагадаємо віщі слова великого російського поета Пушкіна: “Чужой язык распространяется не саблею и пожарами, а собственным обилием и превосходством”. Отже, міжнародну роль мови визначають ідеологія, культура, економіка, якими володіє народ. Життя слова визначається справами самого народу.

Розібратися в історичних зв'язках різних країн та народів, у характері цих зв'язків допомагають запозичені слова. Вони перетворюються на своєрідні віхи історії. Початок

процесу взаємного обміну й збагачення мов іде в глибоку стародавність, і чим ближче один від одного пролягає соціальний та культурний розвиток народів, тим виразніше мовні зв'язки.

Простежити рух русизмів, а згодом советизмів, визначити їхню роль — це цікаве та важливе завдання. Не прагнучи вичерпати весь можливий мовний матеріал, спробуємо, хоча б умовно, намітити контакти російської мови з мовами світу, визначити їхнє значення для історії народу та їхню обумовленість історією народу.

До прикладу візьмемо російське слово *спутник*. У день, коли радянський супутник вийшов у космос, радіо та газети усього світу сповістили про цю подію, зберігши російську назву цього небувалого ще космічного апарата. Слово *спутник* у значенні “штучний супутник” стає міжнародним та в різних транскрипціях входить у різні мови світу, про що свідчать словники — англійські, американські, французькі й інші, що вийшли наприкінці 50-х — початку 60-х років.

І знову про досягнення радянських вчених дізнався та заговорив весь світ. У листопаді 1970 року газети, радіо і телебачення повідомили про м'яку посадку на Місяці автоматичної станції “Луна-17”, що доставила місячний самохідний апарат “луноход-1”. В ефірі зазвучало слово *луноход*, яке стало життєвим не тільки для російської мови. І хоча в різних мовах виникали свої назви для нового космічного апарата, російське слово *луноход* то як синонім, то як своєрідне власне ім'я увійшло в багато мов світу.

Вже в 1973 році вивчення російської мови входило у програму підготовки американських астронавтів. Це передусім свідчить про збільшення масштабів використання російської мови, піднесення її авторитету серед інших мов світу.

Але слід зазначити, що не тільки слова пов'язані з космосом, наукою та технікою, увійшли до вжитку у різних мовах світу. Слова, що проникають в інші мови, — це не просто запозичення, це результат міжмовних контактів, це в значній мірі сліди спілкування народів, що запам'ятали і факт спілкування, а часто й сам характер спілкування. Як зустрічалися різні народи, торгували, підтримували дружні зв'язки чи ворогували? Простежимо це з історії деяких російських слів у мові різних народів — близьких, далеких і зовсім, здавалося б, відділених горами та морями. Слово *куниця* — *сунута* було запозичено румунською мовою в далекі часи, коли шкура — хутро звіра заміняло гроші у східних слов'ян. А ось слово *царь* могло з'явитися в румунській мові як російське запозичення не раніше XVI століття. Саме тоді Іванові IV Грозному — главі Російської держави — було призначено цей титул. Слова *часовой* — *ceasovoi*, *казначей* — *caznasei*, *чиновник* — *cinovnic*, *доклад* — *doklad* чи інтернаціоналізми, що прийшли в румунський через російську мову, — *администрация* — *administratia*, *аренда* — *arenda*, *артиллерия* — *artileria*, *батальон* — *batalion*, *офицер* — *ofiter* і деякі інші відзначають вже взаємовідносини в більш пізню пору — в XVIII—XIX ст., обмежені у побутовому спілкуванні та визначені вже державними системами та новими соціальними умовами [3; 39—40].

Вибір російських слів, запозичених англійською мовою, говорить про визначений характер виниклих відносини (терміни з ділової, дипломатичної мови на рівні державних, посольських переговорів та назви предметів торгівлі). Це в першу чергу найменування, пов'язані з державним устроєм — *царь*, *царевич*, *царевна* (англ. Czar і більш раннє tsar, czarevich, czarevna), *царица* (англ. czarina зазнало впливу від німецького русизму *czarin*). Ці слова змінилися в англійській мові вже до 1555 року. Входять в англійську мову російські терміни — *воевода* (voivoda), *указ* (ukase), російські позначення мір ваги, відстаней, грошових одиниць: *верста* (verstiss), *аршин* (archin), *пуд* (poud), *рубль* (rouble), *копейка* (coveck), назви одягу, страв, побутових явищ, що вражали англійців як екзотичні: *кафтан* (kaftan), *однорядка* (odnoriadka), *квас* (kvass), *щи* (schi), *мед* (mead),

калач (kalatch), *самовар* (samovar), *тройка* (troika) і інші нееквівалентні найменування російських реалій. З XVI століття число русизмів зростає. Слова ці проникають з ділової мови в англійський побут, у літературну та навіть поетичну мову.

До початку XVI ст. відносяться перші ділові відносини Росії та Іспанії. Особлива увага приділяється обміну грамотами, що відбувався на рівні короля та великого князя, згодом царя, а також традиційність російського експорту, що складався в першу чергу з хутра. Слова *zar* (царь) і *sebellina* (соболь) в іспанській мові відзначають ці перші дипломатичні торгові зв'язки. Саме такого роду слова-терміни, що відносяться до дипломатичної, політико-соціальної, торгової та економічної сфер, складають запозичення з російської мови (русизми) у мовах Західної Європи [3; 54—55].

Проникають у різні мови світу і російські слова, пов'язані із суспільною свідомістю — і національною, і загальнолюдською. У XIX столітті, наприклад, таким словом було *декабрист*. Велика Жовтнева соціалістична революція 1917 р. породжує цілий потік слів, названих згодом советизмами. Слово *совет* (як і советский) входить у французький (soviet), італійський (soviet), німецький (Sowjet) та інші мови. Важко назвати яку-небудь мову, якій слова *совет* чи *советский* були б невідомі. Нове життя нової держави та спілкування з нею обумовили потік советизмів у мови різних країн. Ввійшли в англійську мову слова: *большевик* (Bolshevik), *ленинизм* (Leninism), *ударник* (udarnik), *комисар* (commissar), *колхоз* (kolkhoz), *комсомол* (komsomol), *яровизация* (jarovization) і інші; у французькій: *большевик* (bolchevique чи bolcheviste), *ленинизм* (leninisme), *ударник* (oudarnik), *колхоз* (kolkhoze), *совхоз* (sovkhoe), *мичуринец* (mitchourinien), *агротехника* (agrotechnie), *яровизация* (jarovisation), *субботник* (soubotnik) і інші; в італійській: *большевистский* (bolscevico), *ленинский* (Leninista), *колхоз* (kolkhoz), *пятiletka* (piatiletka), *комсомол* (komsomol), *ударник* (udarnik), *активист* (attivista), *коллективизация* (collettivizzazione) і інші; у німецькій: *большевик* (Bolschewik), *комсомол* (Komsomol), *ленинизм* (Leninismus), *колхоз* (Kolchos(e)), *совхоз* (Sowchos(e)), *пятiletka* (Pjatiletka), *ударник* (Udarnik), *субботник* (Sub(b)otnik), *яровизация* (Jarowisation) і інші.

Чимало запозичили російських слів й наші найближчі сусіди — слов'янські мови: болгарська — *коллектив* (коллектив), *пятiletka* (петилетка), *совещание* (совещание), *ударник* (ударник); словацька — *красногвардеец* (krasnogvardejec), *большевик* (bolsevik), *розведчик* (rasvedchik), *совхоз* (sovchoz), *звено* (zveno), *политбюро* (politbyro), *партком* (partkom), *комсомолец* (komsomolek), *субботник* (sobotnik); чеський — *совхоз* (sovchoz), *стенгазета* (stengazeta), *хозрасчет* (chozrascot), *самокритика* (sebekritika) і інші [3; 74—75].

Також обидва українські слова *колгосп* та *радгосп* представляють скорочені словосполучення — колективне господарство та радянське господарство. Внутрішня форма таких слів-аббревіатур може бути схована, особливо для тих, для кого російська мова є нерідною. Так у 20—30-і роки, та й у наступні в російській мові виникло багато різноманітних аббревіатур, що були у широкому вжитку. У 1946 році в Італії вийшов нині широковідомий “Словник советизмів” Еміліо Перуцци, що зосередив свою увагу на аббревіатурах: *госбанк* (gosbank), *колхоз* (kolhoz), *культбаза* (kultbaza), *нарпнт* (narpit), *наробраз* (narobraz) і т.п. [3; 83].

Процес запозичення слів з різних мов різними мовами — процес живий та постійний. Не припиняється й рух російського слова в інші мови. Запозичені слова, які розійшлися по усьому світі як русизми, — це віхи на шляху розвитку міжнародних контактів, що відзначають фарватер у русі російської культури, науки, передової думки.

Список використаної літератури:

1. Алпатов В.М. 150 языков и политика 1917—2000: социолингвистические проблемы СССР и постсоветского пространства.— М.: Крафт +, 2000.— 224 с.
2. Березин Ф.М. История русского языкознания.— М.: Высшая школа, 1979.— 223 с.
3. Брагина А.А. Русское слово в языках мира.— М.: Просвещение, 1978. — 191 с.
4. Горбачевич К.С. „Русский язык: прошлое, настоящее, будущее”.— М.: Просвещение, 1984.— 191 с.
5. Исаев М.И. О языках народов СССР.— М.: Наука, 1978.— 222 с.
6. Ковалевская Е.Г. История русского литературного языка.— М.: Просвещение, 1978.— 384 с.
7. Мещерський Н.А. История русского литературного языка.— Л.: Изд-во ЛГГУ, 1981.— 279 с.

ШТУЧНА МОВА ЯК УНІВЕРСАЛЬНИЙ ЗАСІБ СПІЛКУВАННЯ

*Петрущак Анна Ігорівна,
студентка гр. БП-12 ХІ МАУП*

*Наук. кер.: Шутов О.М.,
викладач іноземної мови ХІ МАУП*

*„Ціла сотня найбільших винаходів не
зробить у житті людства такої великої
й коштовної революції, яку зробить
введення нейтральної міжнародної
мови”.*

Л.Заменгоф

Загальновідомо, що “мова — це система словесного вираження думок, що володіє певним звуковим і граматичним ладом, та служить засобом спілкування для людей”. Кількість “живих”, тобто нині діючих мов на планеті, лежить у межах трьох тисяч. Але для полегшення міжнародних контактів в останні два сторіччя людство прагнуло створити єдину, універсальну, штучну мову.

Історія інтерлінгвістики — науки про конструювання нових мов

Термін інтерлінгвістика з'явився в 1911 р. і був визначений його автором, бельгійським ученим Ж. Мейсмансом, як наука про “природні закони формування загальних допоміжних мов”, під якими він мав на увазі будь-які мови, здатні виступати в ролі посередників міжмовного й навіть міждіалектного спілкування, тобто як природні, так і штучні мови. На думку Мейсманса, закони формування природних міжнародних мов могли бути перенесені й на штучні мови-посередники.

Більш широко розумів завдання інтерлінгвістики О. Есперсен, завдяки якому цей термін і ввійшов у лінгвістичний побут. За Есперсеном інтерлінгвістика являє собою “галузь мовознавства, що досліджує структуру й основні поняття всіх мов, маючи на меті встановлення норм для інтерлінгвістичних мов”. Таке визначення припускає порівняльне вивчення природних мов і створення свого роду універсальної граматики, що повинна бути теоретичною основою для побудови штучної мови, а також для оцінки різних запропонованих проєктів. У цьому інтерлінгвістика фактично зближалася з типологією.

Згодом інтерлінгвістика концентрується на вивченні міжнародних штучних мов як одного із засобів подолання мовного бар'єру. У зв'язку із цим виявляється тенденція осмислити інтерлінгвістику як розділ мовознавства, що вивчає міжнародні мови в контексті загальної теорії міжмовного спілкування. Для цього періоду характерні твердження, згідно яким до предмета інтерлінгвістики ставляться дослідження процесів взаємодії національних мов у сучасну епоху й виникнення “інтернаціоналізмів”, розробка штучних мов різного роду й прогнозування їхньої структури, аналіз досвіду їхнього

функціонування й визначення їхніх функціональних можливостей стосовно природних мов.

Штучна мова створюється на базі певних теоретичних передумов і в цьому випадку теорія передує мові. Однак, будучи прийнятою мовним колективом, штучна мова може вивчатися вже принципово іншим способом і з погляду її реального вживання й розвитку в процесі комунікації. При такому аналізі мова передує створюваній на її базі теорії. У першому випадку теорія поширюється на міжнародні штучні мови будь-якого типу, що як реалізувалися, так і не реалізувалися в практиці спілкування.

Перший проект штучної мови (складений Алексархом) приблизно виникає на рубежі IV — III ст. до н.е. До епохи Декарта всі спроби велися наосліп, “методом спроб і помилок”, оскільки загальної теорії мовного проектування ще не існувало. Більше того, всі проекти додекартезіанського часу проходили повз увагу сучасників і всі відомості про них були зібрані наприкінці XI і протягом XX століть та в сучасний період, тобто вже після виникнення інтерлінгвістики. Тому зведення теоретичного лінгвопроектування саме до Декарта є цілком обґрунтованим, тому що тільки після нього створюється більш-менш стійка традиція досліджень в області універсальної мови. Початок розробки теорії лінгво проектування точно документовано: першим теоретичним виступом по даному питанню вважається лист Рене Декарта абатові Мерсенну, датоване 20 листопада 1629 р.

Декарт і його продовжувачі будують лінгвопроектування як перспективну теорію, що пропонує систему лінгвістичних принципів і основних вимог до мови, що ще не отримали комунікативної реалізації. Із цієї причини лінгвопроектування й мовознавство того часу виявлялися у свого роду додатковій дистрибуції по їхньому відношенню до об'єкта дослідження: мовознавство займалося існуючими або не існуючими мовами, тоді як теорія лінгвопроектування мала на увазі мову майбутнього.

За метою дослідження ця теорія виявлялася ще менш порівнянною з мовознавством. Декарт прагнув до побудови не просто раціоналізованої штучної мови, але мови “філософської”, що була б здатна реформувати людське мислення.

Першими спробами створення логічної, “філософської” міжнародної мови були пазиграфії, тобто проекти так називаного “загального письма”, що не мають звукового вираження. Наскільки думка про всесвітню штучну мову займала вчені розуми того часу, можна судити по загальній кількості таких проектів за цей час. Л. Заменгоф говорить, що їх було більше 150.

Леопольд Ейнштейн називає батьком “ідеї всесвітньої мови” Лейбніца. В 1666 році в дисертації латинською мовою (*Dissertatio de arte combinatoria*) Лейбніц уперше опублікував свою ідею про “пазиграфію або мистецтво робитися зрозумілим за допомогою загальних письмових знаків для всіх народів на землі, на яких би різних мовах вони не говорили, якщо тільки вони знайомі із цими загальними знаками”.

Однак у Лейбніца були попередники, серед яких можна відзначити середньовічного філософа Раймонда Луллі (1235—1315), що намагався за допомогою кабалістичного алфавіту скласти таблицю універсальних принципів і класифікувати ідеї.

Необхідно відзначити, що Лейбніц, проектуючи раціональну математичну мову, одночасно намагався створити практичну міжнародну мову на базі латинського із сильно спрощеною регулярною граматику.

В 1668 році єпископ Джон Уїлкінс видав грандіозну пазиграфічну працю, ідеї у якій були впорядковані за видами, і розбиті на класи, таким чином, що від загального можна прийти до конкретного.

Зрештою вчені дійшли думки, що вирішити проблему всесвітньої мови може тільки “фонетична словесна мова”, якою можна не тільки писати, але й розмовляти.

Барон де Габленц, намагався за допомогою особливого алфавіту, символи якого були взяті з 33 різних мов, і такої ж кількості ключів вирішити проблему фонетичного письма. Він склав граматику й словник, який складався здебільшого з односкладових слів. Але якою б чудовою не була його робота, великі труднощі викликає вивчення 33 головоломних ключів.

В 1863 році з'явився твір Дона Сінібальда Де Маса. Виходячи з думки, що цифрові знаки є не що інше, як ідеографічні символи, а також звертаючи увагу, що 500 мільйонів людей, японців, китайців та ін. розуміють один одного за допомогою ідеографічного письма, він дійшов висновку про можливість створення такої системи. Дон Сінібальд Де Мас взяв для кожної "ідеї" один знак, запозичений із системи музичних нот. Четвертна нота формує базовий символ, і по тому, на якій лінійці вона розташована, з'являється як іменник, дієслово, прикметник та ін., подібним чином виражаються всі граматичні форми. Якою б легкою не здавалася ця система на перший погляд, згодом виявляється, що ці знаки для універсального використання дуже складні.

Роком пізніше Мозес Паїч, опублікував свою пазиграфію й пазилалію. Він використав числа від 1 до 999 для всіх граматичних флексій, числа, починаючи з 1000 є пазиграфічними символами ідей. Близькі поняття загальної ідеї, словотвір і словозміна утворюються за допомогою додатка або вирахування більших чисел за допомогою знаків плюс і мінус. Наприклад, 3243 означає загальну ідею покупки, тоді $3243+1=$ покупець (взагалі), $3243+13=$ цей покупець (конкретний), $3243+101=$ покупці й т.п.

Бахмайер теж заснував свою систему на числах, тому що всі торгуючі народи володіють системою з десяти цифр, хоча їхні форми можуть бути різними. Також ці символи можуть записуватися в будь-якому напрямку, не тільки горизонтально ліворуч праворуч, як у європейців. Бахмайер виразив кожне поняття через число. Він не використовував означеного артикля, але для неозначеного використовує число 1, а множина позначається підкресленням числа. Іменники не мають ні роду, ні відмінювання. Дієслово вживається тільки в невизначеній формі (інфінітив), майбутній час виражається рисою зверху, що пройшла і перекресленням і т.п. Найбільш відомі власні імена й географічні назви одержали в словнику власні номери.

Логічний напрямок лінгвопроекткування розроблявся також у працях Коменського, Кондільяка, Мопертюї, Кондорсе й інших відомих учених.

Однак, незважаючи на спроби, що не припиняються, побудови планової мови на базі класифікації людських знань, поступово усе більше стала усвідомлюватися комунікативна непридатність подібних систем: оскільки всі класифікаційні мови ґрунтувалися на загальному принципі, що "подібні ідеї повинні виражатися подібними знаками", та для родинних понять пропонувалися позначення, що мало відрізнялись один від одного.

Доктор Йоганн Йоахім Бехер в 1661 році запропонував пронумерувати всі слова латинського словника й ці номери використати як загальну письмову мову. В 1666 році хорватський священик, предтеча екуменізму й панславізму Юрій Крижанич, перебуваючи в посиланні в Тобольську, становить граматику "майбутньої загальної мови всіх слов'ян", що представляла собою суміш церковнослов'янських, російських і хорватських слів і форм. Пізніше виникають проекти рисункових, жестових і подібних їм проектів штучних мов.

Епоха волапока

Соціальне застосування штучних мов починається з волапока, створеного в 1879 р. пастором И. М. Шлейсром. Автор волапока розділяв всі основні положення логічної школи. Розраховуючи на всесвітнє поширення своєї мови, він намагався збагатити свою мову різноманітними формами. Граматика конструювалася на логічному принципі, однак

словник мав не класифікаційну основу, а будувався шляхом запозичення слів з національних мов (головним чином англійської). Разом з тим значна фонетична зміна кожного слова робило запозичений корінь що не пізнають (наприклад, Америка = Melor, Англія = Nelij), тому апіорна граматика виявилася сполученою фактично з апіорним же словником. Мови такого типу одержали назву апіорних-апостеріорних або змішаних.

Широкий успіх волапока і поява активного мовного руху, створення оригінальної й перекладної літератури перетворив її в соціально-лінгвістичний організм принципово нового типу: уперше в суспільне вживання ввійшла штучна мова, від початку й до кінця свідомо сконструйована людиною. Однак саме суспільне використання мови виявило неприйнятність, що було характерно для всіх логічних систем: для соціально використовуваної мови первинної, безумовно, є комунікативна, а не когнітивна функція (функція мислення). Виникає конфлікт між соціальним застосуванням волапока і його ж логічним пристроєм. Цей конфлікт буквально розірвав мову на кілька частин: утворюються три мовні стилі (які отримали назву класичної, розмовної й просторічної), з яких тільки перший зберігає логічну структуру мови, а друг і третій уводять більші або менші комунікативні вдосконалення.

Разом з тим сам рух волапокістів розкололося на два непримиренних табори: один — на чолі зі Шлейером, що залишився на позиціях первісного волапока з її логічними претензіями, а інший — на чолі з О. Керкгофсом, що спростив мову з метою зробити її придатною для широкого соціального використання. Це крило волапокістів привласнило мові найменування “мова міжнародних зносин” замість колишнього терміна “всесвітня мова”. Конфлікт між Шлейером і Керкгофсом являв собою не що інше, як зіткнення логічного й емпіричного підходів у застосуванні мови.

Незважаючи на швидкий захід волапока (остаточний розпад руху відбувся незабаром після його кульмінації — в 1889 р.), проект Шлейєра відкрив новий етап в історії лінгвопроекування: тут уперше з'явилися передумови для дослідження створюваних мов у практиці спілкування, теорія штучної мови одержала можливість досвідченої верифікації висунутих нею тез.

Тільки на цьому етапі й створюється інтерлінгвістика в її сучасному розумінні: колишня теорія лінгвопроекування поповнилася теорією, що констатує (описово), призначеної для вивчення суспільної практики ранніх створених проектів. І якщо раніше лінгвопроекування стосовно мовознавства займало зовнішнє положення, то з появою соціально використовуваних лінгвопроектів вивчення природних і штучних мов було поставлено на одну площину: в обох випадках предметом дослідження стають об'єктивні лінгвістичні явища, дані в суспільній практиці. Теорія міжнародних штучних мов перетворюється в розділ мовознавства, що виразилося, зокрема, у появі самого терміна “інтерлінгвістика”.

Становлення й розвиток інтерлінгвістики

З початку масового руху за міжнародну мову соціальний характер здобуває не тільки сам об'єкт дослідження (тобто мова), але і його “суб'єкт”: на зміну дослідникам-одинакам прийшли організації вчених, спеціально створені для вивчення проблем міжнародної мови. До числа таких організацій варто віднести в першу чергу Академію міжнародної мови, Делегацію для прийняття міжнародної допоміжної мови, Асоціацію міжнародної допоміжної мови та ін.

Варто сказати, втім, що описова теорія міжнародних мов, що опирається на їхнє соціальне функціонування, виникла невідразу. Спочатку значний імпульс одержала лише колишня теорія лінгвопроекування, оскільки всі проблеми, що з'явилися в процесі соціального застосування волапока й наступних проектів, намагалися дозволити звичним способом — шляхом реформування функціонуючої мови або пропозицією зовсім нового

проекту. Виникають численні серії реформених проектів, складові характерних рис новітнього періоду в розвитку інтерлінгвістики. Відштовхуючись від мовної практики волапука, Академія волапука створила новий проект ідіом-неутраль (1893—1898), що був побудований на послідовно апостеріорному принципі. Близькі до неутрально мовні конструкції були пізніше запропоновані А.Мишо (романаль, 1909) і О.Есперсеном (новіаль, 1928). Колишні волапукісти Ю.Лотт і Э. Де Валь заснували натуралістичну школу, у цей час представлену мовами окциденталь (1921—1922) і інтерлінгва (1951). Автор есперанто (1887) Л. Заменгоф постулював примат соціальної (комунікативної) функції штучної мови: уже в першому підручнику есперанто він заявив, що інтернаціональна мова, як і будь-яка національна, становить суспільне надбання. Заменгоф відмовився від всіх прав на своє дітище, залишивши за собою лише звання “ініціатора” мови.

Достаток конкуруючих проектів з особливою гостротою поставило проблему вибору між ними; чисто лінгвістичні способи її рішення виявлялися неефективними, почасти тому, що інтерлінгвістика ще не була готова запропонувати надійний критерій оцінки штучних мов, але головним чином через зневагу соціолінгвістичною стороною питання.

З початку широкого руху за міжнародну мову склалася своєрідна ситуація, коли з конкуруючих проектів тільки один одержував дійсно масове поширення; інші виявлялися на периферії руху й у найкращому разі могли бути представлені невеликими колективами прихильників. З 1879 р. до початку 90-х років основна маса прихильників міжнародної мови групувалася навколо волапука; з кінця ХІ в. і по теперішній час дійсний широке поширення має лише есперанто. Таким чином, всі запропоновані лінгвопроекти стихійним шляхом розподілилися по типі соціальної організації, що вони представляють:

мови широкого поширення (волапук, есперанто);

мови обмеженого поширення (ідіом-неутраль, латино-сине-флексіоне, ідо, окциденталь, новіаль, інтерлінгва-іала);

мови, позбавлені соціального застосування (всі інші лінгвопроекти).

Що констатує інтерлінгвістика, орієнтована на мови перших двох груп, могла виникнути лише після нагромадження великого емпіричного матеріалу, що ставиться до соціально використовуваних мов. Тому перші десятиліття, що пройшли після публікації волапука й есперанто, характеризуються інтенсивним розвитком колишньої, прескриптивної інтерлінгвістики, що опиралася на традиції картезіанського лінгвопроекування.

Штучні мови, спеціальні мови, на відміну від природних мов сконструйовані цілеспрямовано; застосовуються для виконання окремих функцій природної мови, у системах обробки інформації й т.д.

Таких мов існує вже більше тисячі, і постійно створюються все нові й нові. Розрізняють:

- *мови програмування й комп'ютерні мови* — мови для автоматичної обробки інформації за допомогою ЕОМ.
- *інформаційні мови* — мови, використовувані в різних системах обробки інформації.
- *формалізовані мови науки* — мови, призначені для символічного запису фактів і теорій математики, логіки, хімії й інших наук.
- *мови неіснуючих народів*, створені в белетристичних або розважальних цілях. Найбільш відомі: мова ельфів, придумана Дж. Толкієном і Клінгська мова з фантастичного серіалу “Star Trek”.
- *міжнародні допоміжні мови* — мови, створювані з елементів природних мов і пропонувані як допоміжний засіб міжнаціонального спілкування.

Також зі штучних мов найбільш відомі: Есперанто, Інтерлінгва, Волапук, Ідо, Есперантідо, Едо, Новіаль, Окциденталь, Котава, Логлан, Ложбан, Універсальглот, Неутраль, Ро, Сольресоль, Адьюванто, Пасілінгва, Космос, Лінгва Католика, Латіно-сине-флексіоне, Бейсик інгліш, Інтерглоса, Глоса, Романід, Уропі, Унітаріо, ОМО, Ельюнді, Романова, Прочанін, Ченглі, Севоріан, Токіпона, Словіо.

Ідея створення міжнародної мови зародилася в XVII—XVIII ст. у результаті поступового зменшення міжнародної ролі латинської мови. Спочатку це були переважно проекти раціональної мови, звільненої від логічних непослідовностей живих мов і заснованої на логічній класифікації понять. Пізніше з'являються проекти за зразком і матеріалами живих мов. Першим таким проектом був волапук, створений в 1880 німецьким мовознавцем І. Шлейером.

Найбільш відомою мовою стало есперанто (від лат. *spodivatis*) — єдина, що одержала широке поширення й об'єднала навколо себе активних прихильників міжнародної мови. На есперанто існує значна перекладна й навіть оригінальна художня література.

За своєю структурою проекти штучної мови можуть бути розподілені на наступні групи: *ап'іорні мови* — на основі логічних або емпіричних класифікацій понять (іфкуіль, ро, сольресоль, прочанін, ченглі, логлан і ложбан, ельюнди); *апостеріорні мови* — мови, побудовані переважно на основі інтернаціональної лексики (інтерлінгва, окциденталь і ін.), *змішані мови* — частково на основі слів, запозичених з різних мов, частково на основі штучно придуманих слів (есперанто, ідо, волапук, севоріан).

За ступенем вживання штучні мови ділять на проекти (мови, що не одержали широкого поширення), і власне мови (“соціалізовані” мови). Проміжне положення такі проекти штучної мови, які мають певну кількість прихильників, як, наприклад, логлан (і його версія ложбан), розповсюджені серед кількох сотень комп'ютерних ків і викладачів математичної логіки в США й Канади, які використовують ці ап'іорні мови в спілкуванні по електронною поштою.

Серед цілей створення проектів штучних мов найчастіше зустрічається розробка простої у вивченні, та в той же час ясної й логічної мови міжнародного спілкування. Однак є мови, створені для інших цілей, — від просто розваги до створення мови, що прискорює процеси мислення, або постановки експерименту по перевірці гіпотези Сепіра-Уорфа (про те, що мова, якою говорить людина, обмежує свідомість, загання її в певні рамки).

Праці по створенню “філософських” мов дали багато чого для розвитку логіки, документалістики, бібліотек і архівознавства, теорії тематичних і енциклопедичних словників. Зараз інтерлінгвістика тісно пов'язана з інформатикою.

На сьогоднішній день інтерлінгвістика міцно затвердилася як наука про міжнародні мови з переважною увагою до того різновиду тих мов, які були названі плановими. Інтерлінгвістичні проблеми стають предметом розгляду на міжнародних з'їздах мовознавців і представників ряду інших спеціальностей. Питання про міжнародну мову було включено до порядку денного VI Міжнародного з'їзду лінгвістів в 1946 р. XI Міжнародний конгрес лінгвістів, що відбувся в Берліні в 1987 р., знову звернувся до цього питання: у рамках конгресу був організований “круглий стіл” по інтерлінгвістиці й планових мовах, а також були зроблені доповіді в інших секціях. Доповіді по інтерлінгвістиці були представлені XI Міжнародному конгресу по логіці, методології й філософії науки в Москві (1987 р.). IX Міжнародний конгрес кібернетиків у Намюре (Бельгія), що відбулася в 1980 р., прийняв есперанто поряд з англійським і французьким у число своїх робочих мов; було заслухано 27 доповідей на есперанто, у яких піднімалися різноманітні питання, що цікавлять як інтерлінгвістів так і кібернетиків.

У цей час проблема мов для міжнародного спілкування знову знаходить гостроту у зв'язку з розвитком глобальних засобів комунікації, у першу чергу мережі Інтернет. Уже зараз в Інтернеті існує більше тисячі сайтів, присвячених есперанто й іншим плановим мовам, функціонують телеконференції на цих мовах. Тому можна чекати зростання інтересу до інтерлінгвістики й планових мов як засобу спілкування, і як наслідок — подальшого розвитку цієї галузі мовознавства.

Список використаної літератури:

1. Ісасв М. І. *Сторіччя планової допоміжної мови есперанто (ідея, реалізація, функціонування) // Проблеми міжнародної допоміжної мови.* — М.: Наука, 1991.
2. Дуличенко А. Д. *З історії інтерлінгвістичної думки в Росії // Проблеми міжнародної допоміжної мови.* — М.: Наука, 1991.
3. Кузнєцов С. Н. *Напрямок сучасної інтерлінгвістики.* — М.: Університет дружби народів, 1984.
4. Кузнєцов С. Н. *Основні поняття й терміни інтерлінгвістики.* — М.: Університет дружби народів, 1982.
5. Мечковская Н. Б. *Соціальна лінгвістика.* — М.: Аспект Пресс, 1996.
6. L. Einstein. *Al la historio de la provoj de lingvoj tutmondaj de Leibnitz gis la nuna tempo // Fundamenta krestomatio de la lingvo Esperanto.* — Parizo, 1939.
7. E. Drezen. *Historio de la Mondolingvo. Tri jarcentoj de sercado.* — Moskvo, Eldonejo „Progreso”, 1991.
8. Klaus Schubert. DLT.— *faktoj pri finita projekto.*
9. <http://infoweb.magi.com/~mfettes/HLT.html>

ЕСПЕРАНТО НА ШЛЯХУ ДО СТАТУСУ ГЛОБАЛЬНОЇ МОВИ

Масловська Ірина Степанівна,
студентка гр. БП-22 XI МАУП
Наук. кер.: Шутова І. Д.,
Викладач іноземної мови XI МАУП

На даний момент у світі існує понад 6 000 мов [2], і так як мову здавна вважають найважливішим засобом людського спілкування [1; 20,21], постає питання про підходи до вирішення проблеми спілкування носіїв різних мов. Велика кількість мов у світі унеможливає вивчення кожної мови представників окремого етносу чи етної групи для повноцінного обміну інформацією. Та через те, що окремими мовами розмовляє обмежене коло людей, постає питання про доцільність вивчення такої мови. Так у Європейському союзі приблизно кожен сьомий мешканець (близько 50 мільйонів осіб) говорить однією з 41 малих мов. Носіями приблизно третини мов у світі є спільноти, що нараховують менш ніж по тисячі осіб. А близько 155 мовами володіють громади чисельністю менш ніж 300 осіб. [6]

Як шлях до вирішення даної проблеми є вивчення однієї (глобальної) мови, зрозумілої для носіїв різних мов. У минулому майже дві тисячі років універсальною мовою порозуміння Європи була латина. Сьогодні на статус глобальної мови претендує англійська мова. Вона рідна для близько 400 мільйонів осіб, іще більше людей володіє цією мовою як другою. У 60 країнах англійська — державна чи офіційна мова. [3] На розмовному рівні нею володіє 47% європейців. Причому лише для 16% з них англійська мова рідна, а для 31% — не рідна. [7] Але чи можна вважати англійську гідним кандидатом на таке високе звання? Для будь-кого, для кого англійська не є рідною, вивчення її не здається легким завданням. Перш за все заслуговує уваги той факт, що з

усіх мов світу англійська має найбільшу кількість слів. Її найближчий конкурент – німецька мова – за своїм словником поступається англійській у три-чотири рази. Тепер же англійська – це справжній гігант, який містить понад півмільйона слів, 5 тисяч нових слів доповнюють її щороку. [3] Окрему складність являє собою історико-традиційний принцип орфографії, який зберіг ті написання слів, які на сучасному етапі втратили свою вмотивованість, тобто слова пишуться так, як писались колись, хоч таке написання не відповідає ні звучанню слова, ні його морфемній структурі. [1; 177]

Будь-яка з існуючих мов має специфічні особливості та нюанси, які є потенційними проблемами для їх вивчення. Для вирішення цього питання виникла ідея створити штучну мову, правила якої були б універсальними і піддавались вивченню. Спроб створити штучну мову, яка б зайняла статус глобальної було зроблено чимало. З найбільш відомих та поширених штучних мов можна назвати есперанто, інтерлінгву, бейсик (елементарна англійська), ідо (спрошене есперанто), волапюк. Але на даний момент такою, яка б могла претендувати на статус глобальної, і не втратила своєї популярності до наших днів є есперанто.

Історія створення есперанто сягає 1887 року, коли лікар Людвіг Заменгоф запропонував мову, яка складалася на 60% із романських і на 30% із германських лінгвістичних елементів. Нині ця мова вже має словниковий запас в обсязі 15 тисяч слів, а на всіх континентах мешкають понад 4 мільйони осіб, котрі нею володіють, двічі було зібрано мільйони підписів під петицією про визнання есперанто мовою ООН. Але мовою ООН есперанто не стала.

Есперанто була створена в 1887 р. лікарем Людвіком Заменгофом, який виріс у польському місті Білосток. Тут, як і всюди в тогочасній Росії, люди були поділені на різні громади через культурну, мовну та релігійну приналежність. У Білостоку збиралася сила-силенна людей різних національностей – чехи, поляки, росіяни, євреї... Вони не втрачали нагоди натовкти одне одному пику лише через те, що належали до різних націй. Усі ці міжетнічні чвари відбувалися на очах у малого Людвіга. Той, певно, думав: „Чому вони не знаходять спільної мови?” І цю спільну мову він вирішив створити сам. Заменгоф розробив есперанто фактично у 14 років. Вчителі викликали батьків Людвіга до школи: в навчанні не встигає. Справді, яке там навчання? Хлопець тоді цілком занурився у власні розробки міжнародної мови... Після зустрічі із вчителями розлючений Людвігів тато (до речі, лінгвіст) порвав усі його рукописи. Він змусив Заменгофа - молодшого дати слово, що він повернеться до цієї справи, лише закінчивши університет.

Нарешті у 1887 році мова ... народилася. Людвігові Заменгофу було тоді 27, він працював лікарем-окулістом. Тож новонароджена мова-малюк ще не мала імені, її охрестили пізніше. Людвіг Заменгоф розіслав своїм друзям книжечку „Міжнародна мова”. Підписався він так: Doktoro Esperanto. Доктор Есперанто. Espero означає надія, а Esperanto – той, хто сподівається. Утопічно? Але прекрасно. Колір есперанто – зелений, бо це також і колір надії. Символом є зелена п'ятипроменева зірка, промені якої втілюють 5 континентів, об'єднаних разом.

„Внутрішня ідея есперанто така: на нейтральній мовній основі зруйнувати стіни, що розділяють племена, і привчити людей бачити у своєму ближньому людину і брата” (Л. Заменгоф, 1912). Якщо міжнародною є англійська – розвивається Англія (її мешканцям не треба витрачати гроші на курси, підручники, її дипломати і журналісти знають мову набагато краще за інших). Есперанто була створена для того, щоб усі почувалися рівними.

Ласкаво її називають еспо. Легшої для вивчення мови справді немає. Ґрунтується вона на безвиняткових граматичних правилах та різних суфіксах, префіксах і закінченнях. Додаєш суфікс – от тобі й нове слово з новим значенням! Так можна

створити будь-яке поняття, яке „людською” мовою одразу й не скажеш. В есперанто поєднана лексика романо-германських мов, також – слов'янських. Граматика містить ознаки китайської та в'єтнамської. Есперанто складається на 60% із романських і на 30% із германських лінгвістичних елементів. Дуже багато есперантистів у Східних країнах, адже їм незрівнянно легше вивчити есперанто, ніж інші західні мови.

Есперанто вигадала майже дитина. Справжній смак есперанто – у цій дитячій простоті й енергії доброзичливості, єднання. Багато хто вважає, що есперанто є найбільш ефективним та справедливим варіантом. [3] В есперанто всього 16 граматичних правил, які не мають винятків. Освоєння шести букв, що відрізняють алфавіт есперанто від латинського, дає можливість протягом кількох годин почати читати, писати й перекладати цією мовою. Лев Толстой, подекуди, на вивчення есперанто витратив лише 12 годин. [5]

Створена у далекому 1887, есперанто не втрачає своєї актуальності і сьогодні. Доцільність вивчення даної мови полягає у тому, що в сучасному світі знання іноземних мов, крім своєї рідної, стає все більш необхідною потребою. Вивчення та знання мов враховується в мовній політиці як одномовних, так і багатомовних країнах. Вивчення іноземних мов в основному ведеться в школах і інших навчальних закладах всіх рівнів. Ним займаються високо кваліфіковані викладачі іноземних мов, які підготовлені науково та методично. Процес вивчення відбувається по науково розробленій методикі з допомогою сучасних привабливих навчальних посібників в добре впорядкованих мовних кабінетах або в країні вивчаючої мови.

Однак в більшості випадках не дивлячись на прекрасні умови для вивчення, результат далекий від очікуваного – ті, які закінчили заняття не спроможні використовувати мову для спілкування. В чому ж річ? Чого не вистачає для успіху? Чому вивчення являється таким непростим? Відповіді на це дає психолінгвістика. Нова мова є досить далекою від рідної, її людина чує дуже рідко, вона ні з ким не спілкується цією мовою повсякденно. Людина заплутується в схожості мови з рідною. Людина, вивчаючи нову мову, зустрічається з цілим рядом труднощів. В рідній мові, яку знає людина, відсутня небезпека забути або неправильно використати яке-небудь правило, не схоже на те, яке постійно використовує. Нескладний склад мови есперанто забезпечує легке використання граматичних структур. Наприклад, в більшості мов дуже важко вивчити систему спрощення дієслів. В есперанто кожне дієслово має лише одну часову форму для всіх осіб і чисел: *mi parolas* (я розмовляю), *vi parolas* (ти розмовляєш), *li/shi parolas* (він/вона розмовляє), *ni parolas* (ми розмовляємо), *vi parolas* (ви розмовляєте), *ili parolas* (вони розмовляють). І це стосується всіх дієслів без жодного виключення. Префіксально-суфіксальне словосполучення дає імпульс до продуктивного і логічного мислення. Використання афіксів робить можливим значне збільшення словникового запасу. Засвоївши значення суфіксів і приставок, вивчаючий може з їх допомогою самостійно створювати нові слова, знаючи при цьому лише один корінь: *sana* (здоровий), *malsana* (хворий), *malsanulejo* (лікарня), *malsanulejestro* (директор лікарні), *sanigi* (лікувати) і т.і. прекрасну гімнастику для розуму і логічну гру представляє не тільки самостійне конструювання нових слів, створених співрозмовником. Той, що вивчає есперанто засвоює і структурну модель мови в загальному вигляді, і елементи цієї моделі можуть бути використані і при подальшому вивченні і застосуванні мов. При вивченні наступної мови вивчаючий звертає увагу на те, як функціонує нова мова: по моделі його рідної мови чи мови, вже вивченої до того. При порівнянні рідної мови і тої, що вивчаєш вивчаючий розуміє структуру рідної мови, яку до цього він використовував інстинктивно. Таким чином, вивчення нової мови допомагає вивченню і рідної мови більш досконало. Це допомагає досягнути не лише мовних, але й виховних цілей.

Лексика есперанто етимологічно виникає з різноманітних мов. Це полегшує розуміння, а вивчення слова наповнює загальний культурний багаж і може пригодитися при вивченні інших мов. Швидко досягнуті успіхи і відносно проста можливість виражати свої думки стимулює подальше вивчення есперанто і створює бажання спробувати свої сили для вивчення іншої мови. Знання декількох мов розширює культурний горизонт і допомагає взаєморозумінню, дружбі і співробітництву з іноземцями. Ці фактори есперанто особливо ефективні для дітей, у яких есперанто перша серед інших іноземних мов. Нескладна та логічна мова есперанто може стати мовною моделлю для більш дорослих людей, які раніше отримали невдачу при спробі вивчити яку-небудь іноземну мову. Успіхи в вивченні есперанто, знайомство з мовними універсалами і визначення метода вивчення мови приносить їм позитивний досвід і навіть схильність до вивчення іноземних мов. Педагогічні експерименти доводять, що після вивчення есперанто в значній мірі зростає ефективність вивчення іноземних мов. Ця ефективність залежить від рідної мови і від іншої (після есперанто) вивченої іноземної мови. З лінгвістичної точки зору есперанто найбільш корисне для „будівництва моста” між мовами структурно далекими (наприклад, італійська мова для угорців), ніж між родинними (наприклад, французька для італійця). Однак і в випадках, аналогічних останнім, швидке досягання успіхів, отримання мотивацій і можливість спілкування являється достатнім виправданням „вкладання сил та часу”. Не праві ті, хто знає і одночасно зберігає мовчання про засоби, які допомагають значно спростити і скоротити шлях до досягнення благородної цілі. Есперанто являється таким засобом, і есперантисти готові поділитися ним з усім світом. [7]

На відміну від інших штучних мов, популярність есперанто не спадає. На сьогодні цією мовою володіють 20 млн. осіб. Вони ведуть радіопрограми, видають більше 150 газет і журналів, поширюють *есперанто* в Інтернеті. 6-те жовтня у світі вважають Днем есперантистів-послідовників ідеї створення міжнародної штучної мови. [5]

Про популярність та місце есперанто в сучасному суспільстві свідчить той факт, що штучна мова есперанто могла б замінити латинську мову в церковному богослужінні і перетворитися на універсальний засіб спілкування, наприклад, у Католицькій Церкві. З такою пропозицією виступив експерт-есперантист Ульріх Маттіас на черговому есперанто конгресі німецьких есперантистів. На його думку, есперанто вивчити набагато легше, ніж латину. 1990 року Ватікан вже визнав переклад на есперанто псалмів, виконаний одним польським єпископом. А в кінці цього місяця в Німеччині вийде друком молитовник на есперанто. [10]

Для підтвердження факту популярності та значущості есперанто в світовому суспільстві свідчать окремі факти: есперантисти складають найбільшу неполітичну фракцію Британського парламенту; 8 Нобелівських лауреатів були есперантистами. Останній з них – Р. Зелен (Німеччина) – отримав цю премію в 1994-у році. А в 1999 на здобуття премії в галузі літератури був висунутий шотландський есперантист, автор 52 книжок мовою есперанто – Білл Ольх; свої щорічні різдвяні та великодні послання папа Іоанн Павло II виголошував і мовою есперанто; экс-чемпіонка світу з шахів Жужа Полгар, як і всі її сестри, – есперантистка; у 1908 році Лев Толстой допоміг заснувати спілку есперантистів-вегетаріанців. [3] До речі, есперанто за інтенсивністю використання в Internet посідає друге місце після англійської мови. [4]

Особливою популярністю есперанто користується в країнах, мова яких не має широкого розповсюдження за межами країни. Це є Швеція, Голландія, Японія, Китай, Польща, Бразилія, Угорщина. А також Нова Зеландія, Австралія, Франція, Італія, Австрія. [5]

Вважається, що для молоді есперанто — це справжня “лампа Аладіна”, яка відкриває дорогу на всі можливі олімпіади, з’їзди та інші молодіжні тусовки. Молодій людині вдасться оволодіти есперанто досить пристойно за два тижні. [7]

Існує думка, що у нашій країні есперанто перебуває у довготривалій мистецькій кризі. Але попри це офіційну есперанто вивчають в одному з київських ліцеїв. У багатьох великих містах України, таких як Київ, Одеса, Ялта, Чернівці, Вінниця та інш. існують клуби по вивченню есперанто, які пропонують не лише курси по оволодінню мовою, а й можливість спілкування на цій мові з однодумцями як в країні, так і за кордоном. Проводяться різноманітні заходи для тих, хто вивчає есперанто, такі як фестивалі пісні есперанто та міжнародні конференції. [9] Проблемою поширення есперанто в Україні переймалися такі непересічні особистості як Орест Кузьма та Валентин Тернавський.

О. Кузьма в 1922 р. відновив видання часопису “Україна Стельо” та випустив на власні кошти “Повний підручник до науки міжнародної мови есперанто”. Підручник складався з вступу, коротких методичних вправ та основної частини — граматики з текстами. Він є взірцем доброго поєднання теорії і практики есперанто. 1931 р. О. Кузьма став делегатом Всесвітнього Конгресу есперантистів у Кракові. [8]

Досить відомим був і такий есперантист, як М. Тернавський. Михайло Тернавський — унікальне явище в українській літературі. Поет, перекладач. Пише українською, російською, польською, литовською мовами і мовою есперанто. Як поет-есперантист відомий далеко за межами України. Його твори публікувалися на сторінках газет, журналів Англії, Австрії, Бельгії, Болгарії, Бразилії, Естонії, Італії, Колумбії, Нідерландів, Польщі, Угорщини, Франції. [6]

Підсумовуючи усі наведені факти є можливим вважати, що у світі існує нагальна потреба у створенні глобальної світової мови, і хоча носієм статусу мови міжнаціонального спілкування є англійська, і це сприяє поліпшенню політичного, економічного та соціального статусу країн, де вона є державною. Безумовно, есперанто є однією з найпоширеніших штучних мов, так як нею розмовляють приблизно 20 млн. осіб (на відміну від інтерлінгви, якою володіють лише 1000, та їдо, що налічує 200 мовців [7]), але питання щодо того, чи може вона стати світовою глобальною мовою залишається відкритим.

Список використаної літератури:

1. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства: Підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів. —К.: Видавничий центр “Академія”, 2001. -368с.
2. <http://www.bibleless.org>
3. <http://gazeta.univ.kiev.ua>
4. <http://icfcst.kiev.ua>
5. <http://novamova.kiev.ua>
6. <http://postup.brama.com>
7. <http://users.gazinter.net>
8. <http://www.ko.if.ua>
9. <http://www.tourism.gov.ua>
10. <http://www.ukrlc.org>

ІНТЕРЛІНГВА В СУЧАСНОМУ МОВНОМУ ПРОСТОРІ

Сучек Володимир Миколайович,
студент гр. БП-23 XI МАУП

Наук. кер.: Шутов О. М.,

Викладач іноземної мови XI МАУП

Всі мови в принципі поділяються на групи. Наприклад, група германських мов — німецька, англійська, шведська, датська, норвезька, нідерландська, ісландська... Для цієї групи є загальна унікальна мова — Нордієн.

Група слов'янських мов: українська, російська, білоруська, болгарська, польська, єврейська... має свою загальну унікальну мову — Словіо чи по іншому — Славів.

А група романських мов: італійська, французька, іспанська, португальська... має загальну мову — Інтерлігва.

Кожна з цих мов, Нордієн, Словіо, Інтерлігва має, загальні для своєї групи, граматичні правила і словниковий запас. Це дає їм право бути базовими чи мовами-трамплінами. При цьому всі ці мови впорядковані й нескладні. І вивчати їх — задоволення.

Природно, вивчивши, скажімо мову Нордієн, без зайвих складностей можливо вчити будь-як мову з цієї групи: німецьку, шведську... А знаючи мову Словіо (Славів), легко можна перейти до вивчення будь-яких слов'янських мов. Наприклад для іноземців це набагато спрощує завдання оволодіти мовою, скажімо, болгарською, чи українською.

Інтерлігва ж, дає змогу перейти до вивчення будь-якої романської мови: італійської, французької, іспанської, португальської... і т.д. у тому числі і латини. Готуючи дану працю, ми ставили наступні завдання:

1. Довести до слухача інформацію про міжнародну мову Інтерлігва;
2. Ознайомити з основними аспектами та деякими особливостями мови;
3. Довести слухачеві необхідність єдиного мовного простору для науки, політики, туризму і просто спілкування із закордонними друзями;
4. Популяризувати мову Інтерлігва, як факультативну для вивчення студентами вищих навчальних закладів.

ЩО ТАКЕ ІНТЕРЛІГВА ? Інтерлігва — це не штучна мова, побудована не за схематичним принципом, як Есперанто, а мова синтезу міжнародної лексики. Вчені-лінгвісти створили інтерлінгву використовуючи таке правило: *якщо в трьох перерахованих мовах: італійській, французькій, іспанській слово (чи корінь слова) збігались, то це слово вписували в словник інтерлігви, якщо не збігалося, тоді слово брали з латини.*

На латині, власне, і постала наша цивілізація. Латинь є скрізь, і в медицині (рецепти ліків), і в політиці (наприклад, *лібералізм, плюралізм*), і в науці (*біологія, ботаніка, математика, астрономія*) і в юриспруденції, і в технічних термінах.

Але класична латинь, сама по собі, досить складна мова і, щодо сучасного світу, все-таки сильно застаріла (не вистачає дуже багато слів для сучасних понять). На відміну від класичної латини, інтерлінгва увібрала в себе всю сучасну термінологію, та має дуже чіткі, регулярні правила (і їх до речі небагато). В інтерлінгві немає ніяких граматичних винятків, на відміну від англійської, з її "неправильними дієсловами" й іншими складнощами. І правила вимови в інтерлінгві надзвичайно прості.

Інтерлінгва є результатом досліджень, що почались у 1924 році Міжнародною Асоціацією Допоміжної Мови (**International Auxiliary Language Association, I.A.L.A.**) і завершилися в 1951 році виданням Інтерлінгво-Англійського Словника (**I.E.D.**) і Граматики Інтерлінгви (**I.G.**) Гоуда і Блера.

У числі творців **I.A.L.A.** був хімік Фредерік Коттрелль. Робота Асоціації щедро фінансувалася пані Елліс Моріс. Після оголошення війни центр лінгвістичних досліджень перемістився з Ліверпуля в Нью-Мексико, де ним у різний час керували Кларк Стіллман, професор Сорбонни Андре Мартіне, а на заключній стадії доктор філології Александер Гюд. Серед консультантів знаходився відомий датський лінгвіст Отто Есперсен.

Після проведення глибоких досліджень лінгвісти прийшли до наступного висновку: винаходити міжнародну мову нема необхідності: вона вже існує в прихованому вигляді в сучасних мовах. Міжнародні слова і їхні елементи, як правило, беруть свій початок від латини і грецької мови. Вони складають, невід'ємну частину, зокрема, романських мов, а також англійської, у якій присутні майже 68 % слів латинського походження. Ці мови є рідними для 800 мільйонів чоловік і, крім цього, викладаються в школах ще декільком сотням мільйонів. Внесок міжнародних слів у німецьку, скандинавські і слов'янські мови набагато більший того, ніж вважають зазвичай.

У Швеції, для того, щоб дати студентам уявлення про мови греко-латинського походження, у навчальну програму гімназій була введена нова дисципліна, іменована "Загальними лінгвістичними знаннями", що викладається замість латинської мови. Маючи таку загальну назву, ця дисципліна концентрується, головним чином, на вивченні слів.

Так, вивчаючи інтерлінгву, кожен студент здатний освоїти номінальний запас слів, корисний для вивчення латини і сучасних мов, що і складають ядро курсу "Загальні лінгвістичні знання".

ИНТЕРЛИНГВА ЯК ЗАСІБ СПІЛКУВАННЯ В СУЧАСНОМУ СВІТІ.

Інтерлінгва відрізняється від інших допоміжних міжнародних мов тим, що вона приносить користь вже сьогодні. Дійсно, інтерлінгва знайшла практичне застосування поза межами самого руху в підтримку цієї мови, причому, в одній з найважливіших і найбільш престижних областей, а саме — в науці.

Ряд наукових журналів, здебільшого медичних, що видається на Кубі, у Данії, Перу, Польщі і США, систематично публікують короткий виклад своїх статей інтерлінгвою, а з десяток медичних конгресів видали свої попередні звіти цією "латиною атомного століття".

Журнал "**Spectroscopia molecular**" цілком видається на інтерлігві і поширюється в 40 країнах світу. Інститут демографічних досліджень при університеті в Гетеборзі (Швеція) почав з 1969 року публікувати свої анотації інтерлігвою. Стаття лектора Х. Лідваля "Проблеми мовного і міжнародного спілкування в медичних дослідженнях", надрукована в журналі "**Nordisk medicin**" N 29/1957, передбачала використання інтерлігви. Зрозуміло, для того, щоб публікувати наукову інформацію на цій міжнародній мові необхідно вивчити більшу кількість слів і мати широку практику. Весь **I.E.D. (Interlingua-English Dictionary)** містить близько 27 000 слів (серед них велика кількість спеціальних термінів), що вносились у словник виходячи з умов, що вони мають бути присутніми, як мінімум, у трьох з наступних мов: англійській, французькій, італійській, іспанській, португальській, німецькій чи російській. Їхня форма приводилась до стандартного вигляду згідно принципів, викладених у вступі в **I.E.D. (Interlingua-English Dictionary)**.

Практичні дослідження підтвердили добру функціональність мови в спілкуванні з тими, хто не вивчав інтерлінгву, але має в якості рідної, скажімо, італійську, іспанську чи португальську мови.

ИНТЕРЛИНГВА, ЯК МІЖНАРОДНА МОВА, У БІЛЬШ РАЦІОНАЛЬНОМУ ЗАВТРИШНЬОМУ СВІТІ. Протягом століть різні мови виступали в ролі "загальної" мови, що було наслідком їхньої економічної, політичної і культурної переваги над своїм

оточенням: грецька, латинська (що після падіння Римської Імперії залишалась мовою ерудитів аж до кінця XVII століття і дотепер залишається мовою католицької церкви), французька у XVIII столітті й англійська мова в наш час. Жодна з перерахованих мов не домоглася б такого положення, не маючи за собою силу цих трьох видів переваги.

Сила, або точніше, динамізм, що зараз дозволяє інтерлїгві досягти подібного результату, проходить, однак, не під знаком імперіалізму, а є можливим завдяки досягнутій універсальності в області технології, розповсюдженій в усьому світі і ґрунтується на греко-латинській термінології.

При цьому може виникнути природне питання: чи не є рішенням мовної проблеми повсюдне використання англійської мови? Навряд чи. В даний час англійську мову вивчають у всіх країнах, але ніде в тій мірі, щоб опублікувати текст англійською мовою без його попередньої перевірки особою, що має цю мову за рідну.

Більше того, з думок націоналістичного характеру, великі держави більше ніколи не нададуть США й Англії малоприємного для себе привілею завжди використовувати англійську мову в якості єдиної офіційної мови переговорів.

Після закінчення другої світової війни еволюція рушила в іншому напрямку. Так, Ліга націй мала в якості офіційних тільки англійську і французьку мови. ООН, крім названих, використовує російську, китайську й іспанську. У 1966 році ЮНЕСКО затвердила арабську мову як шосту мову для доповідей, а її журнал з тим самим змістом виходить у світ на 11 мовах. Європейське Співтовариство витрачає 50% свого бюджету на переклади і перекладачів, оскільки намагається працювати з 9 (!) мовами.

Синхронний переклад на конференціях — дуже не вигідний, оскільки за ним впливає письмовий переклад текстів на всі мови, що вимагає величезних засобів і цілі місяці дорогочінного часу.

З вищевикладеного можна зробити висновок, що було б доцільно мати таку мову, що була б нейтральною, інтернаціональною і легкою в освоєнні для усього світу. З цією метою і була створена Інтерлїнгва...

КОРОТКИЙ СТРУКТУРНИЙ АНАЛІЗ МОВИ ІНТЕРЛІНГВА. Абетка інтерлїнгви створена на основі латиниці, і містить 26 букв.

Орфографія майже цілком відповідає фонетиці. Вимова звуків в інтерлїнгві частково нагадує звучання звуків в українській мові. Вимова загалом відповідає правилам сучасних мов, таким як: іспанська, італійська, німецька...

В інтерлїнгві існує два правила наголошення голосних букв:

1. Наголос падає на голосну перед останньою приголосною буквою (**Cantar** [кантар] співати; **Canta** [канта] співав; **Cantava** [кантава] співаю).
2. Наголос у прикметниках та іменниках падає на голосний, що передє передостанньому приголосному чи передостанній групі приголосних (**metropole** (столиця), **tempore** (час), **nomine** (назва)).

Загалом характеристика фонетики інтерлїгви зводиться до опису звучання окремих звуків букв. Звідси впливає цікавий факт, що зокрема лєвова частка звуків в цілому збігається з аналогічними в українській мові. Отже, фонетика інтерлїнгви базується на двох основних началах:

1. по-перше: максимальне спрощення вимови звуків, наближення граматики до фонетики;
2. по-друге: широке запозичення фонетичних правил з романських мов, та їх максимальна універсалізація, що допомагає розуміти інтерлїнгву, як людям що мають романські мови за рідні, так і людям, що прагнуть вивчати іноземну мову.

Граматика — це наука про граматичну будову мови. Вона вивчає закономірності розвитку і функціонування граматичних одиниць, формує систему правил про те, як слід ними користуватися і як з морфем утворювати слова та змінювати їх, поєднувати у словосполучення, як знаходити словам і словосполученням єдино правильний порядок і формувати з них речення для вираження думки, волі, емоцій. Слідуючи даному принципу важливо встановити, які ж саме особливості притаманні інтерлінгві, дати характеристику основним граматичним одиницям, визначити їх походження серед романських мов.

В інтерлінгві іменник має три роди — чоловічий, жіночий і середній (нейтральний). Дуже часто з іменниками бувають труднощі. Майже у всіх романських мовах неживі предмети мають рід, то чоловічий, то жіночий. Що само-собою не логічно. Ну не може “стіл” бути чоловічого роду, і немає столу жіночого роду, адже це предмети, а не живі істоти. Запам’ятати рід предметів при вивченні досить важко. Виходячи з логіки, в інтерлінгві, чоловічий чи жіночий рід мають тільки живі істоти. Наприклад, закінчення **-o** показує чоловічий рід, а закінчення **-a**, жіночий рід. Усі неживі предмети мають середній рід. Деякі іменники чоловічого роду закінчуються на **-or**, тоді іменники жіночого роду закінчуються на **-ora** (**professor** — **professora**; **senior** — **seniora**). Інший тип іменників чоловічого роду закінчується на **-tor**, тоді іменники жіночого роду закінчуються на **-trice** (**lector** — **lectrice**; **actor** — **actrice**). В інших іменниках чоловічого роду бувають різні закінчення, але в основному на **-e** чи на приголосну, а закінчення жіночого роду набирає вигляду **-essa**, наголос теж переноситься (**conte** — **contessa**; **tigre** — **tigressa**). Деякі іменники мають нестандартну форму роду (**viro** — **femina** (чоловік — жінка); **rege** — **regina** (король — королева).

Дієслово — це частина мови, що позначає дію, стан чи особу предмета. В інтерлінгві, дієслова змінюються тільки за часом. Ані за особами, ані за родами дієслова не міняються. Дієслова мають три види закінчення **-ar**, **-er**, **-ir**. Для формування дієслова теперішнього часу, необхідно від неозначеної форми дієслова відняти букву **-r** (**parlar** — неозначена форма дієслова; **parla** — форма теперішнього часу; **parlar** — розмовляти; **io parla** — я розмовляю)

Звідси видно, що при відмінюванні дієслово не змінюється, є тільки форма теперішнього часу. Можливо, це здається трохи незручним. Але в українській мові теж так буває. Наприклад, в минулому часі говориться: я сказав; ти сказав; він сказав. В українській мові дієслово не міняється при відмінюванні за особою тільки в минулому часі, а в інтерлінгві воно не змінюється в жодному часі. Тому в інтерлінгві більша увага надається займенникам. Доводиться вживати їх частіше, тобто, конкретно вказувати, хто і що робить (**io vide mi amicos** — я бачу моїх друзів; **tu parla per le telefonu** — ти розмовляєш по телефону)

Для формування дієслова в майбутньому часі, необхідно до неозначеної форми додати закінчення **-a**. Причому наголос тепер буде падати на цю букву (**parlar** + **a**: **parlara** [парлара]; **lo parlara**)

У майбутньому часі, як і в теперішньому і в минулому, дієслова не змінюються ні за особами, ні числами, ні родами. Усі групи дієслів мають одне й те саме закінчення **-a** (**Volar** — **volara**; **facere** — **facera**; **audir** — **audira**). До речі — це форма недоконаного виду. Тобто переклад українською мовою матиме такий вигляд, наприклад: **Facera** — буду робити, робитиму; **volara** — буду літати, літатиму (А не: зроблю; злечу).

Для формування дієслів умовного способу, необхідно до інфінітива додати закінчення **-ea**. Це закінчення аналогічне українському “би”. Виглядає так, ніби, частку “би” приклеїли до дієслова в минулому часі — “робив би” — **facerea** (**Facer** + **ea** = **facerea**; **Facerea** — робив би.) У інтерлінгві дієслова доконаного виду формуються за допомогою дієслова **haber** + **participio passate**. Ось список можливих форм:

1. **Haber + participio passate**
2. **Ha + participio passate**
3. **Habeva + participio passate**
4. **Habera + participio passate**
5. **Haberea + participio passate**

З них, часто уживані тільки три, вони відносяться до минулого часу :

1. **Ha + participio passate** – минулий час доконаного виду.
2. **Habeva + participio passate** – давноминулий час доконаного виду.
3. **Habera + participio passate** – доконаний майбутній час.

Інші конструкції вживаються дуже рідко й обмежено.

1. **Haber + participio passate** – доконаний теперішній час.
2. **Haberea + participio passate** – доконаний умовний час.

Наприклад: **Ha + participio passate** (**Io ha legite un libro** – я прочитав книгу).

На відміну від більшості інших мов прикметники в інтерлінгві не змінюються ані за родом, ані за числом (**bon die** – добрий день; **le bon infantes** – гарні діти). Вони можуть стояти як перед іменником, так і після нього (**un idea interessante** – цікава ідея; **importante recercas** – важливі дослідження).

В інтерлінгві, як і у всіх романських мовах використовуються артиклі. Артиклів усього два, означений артикль **LE** і неозначений артикль **UN**.

Артиклі використовуються для іменників будь-якого роду і будь-якого числа, причому самі артиклі не змінюються ні за родами, ні за числами.

Артикль **LE** показує визначеність або щось вже знайоме, для мовця (**le can** – цей пес; **le catto** – цей кіт). Артикль **UN** вказує на невизначеність (**un can** – якийсь пес; певний пес; **un catto** – якийсь кіт; певний кіт).

У західних мовах артиклі річ звичайна і звична. Артикль **LE** походить від займенника **LE**, що в романських мовах означає — “ця”, “цей”. Артикль **UN** відбувся від слова **UN** чи **UNO** (в іспанській), що означає — один. Ось як звучать цифри 1, 2, 3... **UN, DUO, TRES...** (ун, дуо, трес). Артиклі в інтерлінгві не відмінюються за родами, проте іменник має середній рід. Говорячи про нього, як правило використовується займенник «воно», у той час як в інших мовах вам доведеться точно знати його рід і говорити, “вона” це, чи “він”!

Підсумовуючи все вище сказане можна зробити ряд висновків: інтерлінгва є мовою синтезованою з уже існуючих, а не штучно створеною. Інтерлінгва надзвичайно проста мова, правила граматики дуже прості, а в цілому мова не ускладнена ніякими особливими правилами. Інтерлінгва стає все більш популярною у наукових виданнях, та має перспективи поширення і в інші галузі суспільного життя.

ЕДО ЯК НАЩАДОК ЕСПЕРАНТО

*Скоропад Дмитро Олексійович,
учень 7(11) класу, гімназія № 1
Наук. кер.: Ярош В. С.,
зав. каф. іноземної мови, гімназія № 1*

Передумови виникнення Едо як мови-нащадка Есперанто

На фоні переможного ходу англійської мови по планеті часом починає здаватися, що інтерлінгвістика зжила себе — але, Інтернет не сьогодні-завтра змусить увесь світ говорити “американською”.

Можливо, панування англійської мови протриває довго, але коли-небудь воно, напевно, закінчиться. На зміну грецькому Койне прийшла Латинь, на зміну французькій, як мові міжнародного спілкування — англійська, і на зміну англійській теж, прийде інша мова. Яка — важко сказати, але реальний кандидат на роль мови майбутнього існує вже давно. Це Есперанто — мова, спеціально створена для міжнаціонального спілкування й така, що, отримавши досить широке, хоча й обмежене (у порівнянні з тою ж таки англійською) визнання.

Переваги Есперанто всім відомі. Насамперед це надзвичайна простота. Граматика із шістнадцяти правил, орфографія пофонетичному принципу, лексика з перевагою інтернаціональних слів. Легкість вивчення просто приголомшлива. Куди там англійській мові з її неправильними дієсловами й дикою орфографією.

Однак деякі переваги Есперанто легко перетворюються в недоліки, якщо розглядати що мову не як допоміжний засіб спілкування (а саме таким уважав його сам творець Есперанто — доктор Заменгоф), а як повноцінне мовне середовище. Крім того, Есперанто має вроджені недоліки, які викликані його поважним віком і, зокрема, тим, що Заменгоф не передбачав появи комп'ютерів.

Звичайно, есперантисти будуть гаряче сперечатися із цими тезами — особливо з першою, але зараз ця тема спливає ось вже більше ста років, виходить, тому є причини. Погодимося й ми: Есперанто — мова холодна. У ній мало життя — і все тому, що вона занадто правильна. У ній не вистачає якоїсь родзинки, витончених відхилень від магістральної лінії, того, що надає мові колір і смак. Правда, оскільки мова живе й розвивається, стихія бере своє, і в есперантську мову з боєм прориваються елементи, які не цілком уписуються в залізну логіку. Взяти хоча б суфікси *-i* й *-or* або синонімічні ряди, яких доктор Заменгоф у своїй мові аж ніяк не передбачав. І все-таки цього мало. Вроджені недоліки тільки додають проблем. Західні есперантисти наполегливо борються з “русизмами, яких варто уникати”, але два головних русизми вони побороти не в силах, тому що Есперанто недоторканно. Ці русизми — звук [ц], якого немає в більшості розповсюджених мов світу, але є в Есперанто, та закінчення множини *-j*, що взагалі не має аналогів у живих мовах і зрозуміле тільки росіянину чи українцю *-i*.

Майже кожний проект реформування Есперанто починається із заміни цього нещасливого закінчення на що-небудь більш звичне для європейців — на кшталт *-s*. Але *-s* в Есперанто вже міцно зайняте в дієслівній флексії, і щоб упоратися із цією проблемою, доводиться занадто багато міняти, так що від граматики Есперанто, по суті, нічого не залишається.

До речі в мові Еспада Лінгва або Есперантидо Еспади — прямому попереднику Едо — так приблизно й було зроблено. Закінчення множини *-s*, а закінчення дієслів — на *-r*, наприклад: *Homos* замість *homoj* і *amar(i)* замість *amas*.

Але в Едо інша ідеологія. З численних реформ Есперанто жодна не вдалася багато в чому тому, що всі ці проекти припускали корінне ламання базових принципів доктора Заменгофа.

В Едо інша справа. Есперанто залишається в недоторканності. Едо — не нова мова, а надбудова над Есперанто. Той, хто говорить або пише на Есперанто, одночасно говорить і пише на Едо. Єдине, що змінено докорінно — це орфографія, але отут треба знати тільки шість змін в алфавіті й три правила заміни (*c* на *z*, *sc* на *s* і *hx* на *k*).

З іншого боку, класичні есперантизми можуть використовуватися в Едо в первозданному вигляді — із використанням тих же самих диграфів з буквою *x*.

Людині, що знає Есперанто, на додаток до шістнадцяти правил Заменгофа досить запам'ятати ще порядка десяти правил Еспади — і він може вважати себе знавцем Едо. А творчу волю й стильове різноманіття мови ці правила збільшують дуже істотно.

Головні відмінності Едо від Есперанто

- В Едо використовується класичний латинський алфавіт без додаткових літер. Літера *x* = [ш], *j* = [дж], *q* = [ж], *c* = [год], *w* = [у нескладове], *y* = [й].
- Літера *h* [hx] замінюється на *k*, а есперантське *c* [ц] — на *z* [з]
- Закінчення множини *-x* [-ш]. Есперантського закінчення *-u* [-й] використовується в текстах архаїчного й піднесеного стилю. Закінчення знахідного відмінка в множині — *-nx* [-ни].
- У сполученнях прикметника з іменником у множині прикметник може не мати закінчення: *belax frawlinox* — *belax frawlinox* ("гарні дівчини").
- Знахідний відмінок може не вживатися, якщо застосовано прямий порядок слів і з контексту ясно, яке слово є підметом, а яке — доповненням.
- У вишуканому стилі мови можуть використатися відмінки, утворені приєднанням прийменника до кореня іменника або прикметника (*mi donis pilkon al la infano* — *mi donis pilkon la infanal* і навіть *mi donis pilkon infanalla* — я дав м'яч дитині).
- Наголос в Едо не має визначального значення. Традиційно воно ставиться на передостанньому складі, але це необов'язково. У віршах, наприклад, наголос може стояти на будь-який голосній.

Алфавіт Едо

Алфавіт Едо відрізняється від алфавіту Есперанто тим, що використовує тільки основні латинські літери. Цей алфавіт був розроблений для штучної мови Солінга. Були пропозиції замінити їм незручний — у першу чергу з технічних причин — есперантський алфавіт доктора Заменгофа, але вони не знайшли розуміння в прихильників класичного Есперанто.

<i>Aa</i>	A	<i>Gg</i>	Г	<i>Mm</i>	М	<i>Ss</i>	С	<i>Yy</i>	Й
<i>Bb</i>	Б	<i>Hh</i>	Х	<i>Nn</i>	Н	<i>Tt</i>	Т	<i>Zz</i>	З
<i>Cc</i>	Ч	<i>Ii</i>	И	<i>Oo</i>	О	<i>Uu</i>	У		
<i>Dd</i>	Д	<i>Jj</i>	Дж	<i>Pp</i>	П	<i>Vv</i>	В		
<i>Ee</i>	Э	<i>Kk</i>	К	<i>Qq</i>	Ж	<i>Ww</i>	У		
<i>Ff</i>	Ф	<i>Ll</i>	Л	<i>Rr</i>	Р	<i>Xx</i>	Ш		

Фактично, цей алфавіт відрізняється від класичного латинського або, приміром, німецького, трактуванням лише п'яти літер: *J* — [дж] (збігається з англійським), *C* — [ч] (збігається з італійським), *W* — [у коротке] (збігається з англійським), *X* — [ш] (збігається з португальським) і *Q* — [ж] (не має аналогів у природних мовах).

У порівнянні з алфавітом Есперанто в алфавіті Едо на дві літери менше. Із цієї причини фонетика Едо також має відмінності. Есперантське *c* замінюється на *z*.

Таким чином, головною ідеологічною особливістю Едо в порівнянні з Есперанто є принцип широкої варіативності правил і норм, а також визнання допустимості локальних діалектів і жаргонів штучної мови. Метою цих ідеологічних нововведень автори Едо вважають поживлення штучної мови, наближення його до природних мов по змісту й перспективам еволюції.

Список використаної літератури:

- О. С. Ахманова, Е. А. Бокарев. *Международный вспомогательный язык как лингвистическая проблема.* — ВЯ, 1956, № 6;
- В. Иванов. *Проект всемирного письма. "Техника – молодежи"*, 1970, № 6.
- Языкознание. *Большой энциклопедический словарь* / Гл. ред. В. Н. Ярцева. — М.: Большая Российская энциклопедия, 1998.

МОВА БРАЙЛЯ

*Гладишук Інна Олегівна,
учениця 10 класу,
Хмельницького обласного ліцею-інтерната
Наук. кер.: Литвиненко О. Д.
вчитель англійської мови
Хмельницького обласного ліцею-інтерната*

Втрата зору — важка травма на все життя людини. Руйнуються налагоджені зв'язки з навколишнім світом... Біль людської душі, відчуття тривоги, невпевненість в собі і в своєму майбутньому часто приводять до важкого стресу. Втративши зір, людина, потребує своєчасної кваліфікованої допомоги, не тільки медиків але й психологів та тифлопедагогів. Гуманне ставлення сучасного суспільства до інвалідів, включає систему їх реабілітації на всіх етапах їх вікового розвитку. Програма реабілітації людини, що втратила зір, допомагає вийти із стресового стану та позбутися страху від безпорадності, знайти сили для нового життя.

Проблема сліпоти завжди була актуальною в суспільстві. Кількість сліпих в світі велика і невпинно зростає. Вперше перепис сліпих був проведений у США в 1790 році; в Бельгії — 1835; в Росії — 1886 році. По матеріалах Ліги Нації в 1929 на планеті нараховувалось біля 6 млн. сліпих. За теперішніми даними ВОЗ чисельність сліпих збільшилась до 29 млн. осіб.

Враховуючи актуальність проблеми, багато вчених намагалися створити систему для навчання людей цієї категорії.

В 1791 році Валентину Гаюї спала на думку проста і разом з тим геніальна думка створити рельєфні знаки, для того щоб сліпі могли читати за допомогою пальців. Валентин Гаюї розробив спосіб рельєфного друку і застосував його на практиці в ним же створеній школі для сліпих дітей, подарувавши їм справжнє диво. Одна біда: при читанні рельєфних букв часто виникала плутанина.

Та засновником мови сліпих вважається Луї Брайль.

4 січня 1809 року в невеликому французькому містечку Куврі в сім'ї шорника Симона Рене Брайля народився хлопчик, якого назвали Луї. Коли йому було три роки сталася біда: він травмував собі око шилом, внаслідок чого розвинулось симптоматичне запалення очей і внаслідок чого хлопчик осліп. Батьки як могли намагалися допомогти здобути трудові навички: навчили плести бахрому для кінської збруї, шити домашнє взуття, запросили вчителя музики, який навчив його грі на скрипці. В місцевій школі Луї вивчив алфавіт за допомогою звичайних паличок.

В січні 1819 році в Луї Брайль був зарахований в Паризький інститут сліпих. Вихованці інституту навчали грамоті, музиці, в'язанню і ткацтву. Для занять використовувались книги, видані рельєфно-лінійним шрифтом. По багатьох предметах підручників не було, була відсутня система нот для сліпих, тому методика викладання була заснована на сприйнятті інформації на слух.

Луї Брайль був одним із найобдарованіших вихованців інституту. У 1828 році йому по закінченню навчання запропонували залишитися працювати молодшим вчителем-репетитором. Викладав географію, алгебру і музику, працюючи одночасно органістом в Паризькій церкві Сен-Ніколя де Шан.

Навчаючись в Паризькому інституті ознайомився з методом письма випуклими буквами Гауї і з методом, розробленим артилерійським офіцером Шарлем Барб'є, для відправки інформації в нічний час. Букви являли собою пробіти на картоні дірки і послання можна було "прочитати дотиком". Винахід Барб'є був не практичним — символи букв були дуже великими для дитячих пальців. Але ця система дала творчий імпульс, він задумав створити систему рельєфно-крапкової писемності, яка була б зручною для сприйняття на дотик, дозволяла вірно відтворювати усі особливості будь-якої мови, записувати цифри, хімічні та фізичні знаки, ноти.

Брайль почав експериментувати і в 1824 році, у віці 15 років увів свою особисту систему: меленькі "комірки" склалися з двох вертикальних рядків з номерами 1, 2, 3 в лівому рядку і 4, 5, 6 — в правому. Це дало 63 комбінації з них Брайль вибрав букви для свого алфавіту, знаки нотації, номери, математичні символи і деякі часто вживані слова такі як: "для", "від", "разом" і артиклі.

Він працював над своєю системою довгі роки, перший свій варіант запропонував на розгляд ради інституту в 1829 році, але вона не була підтримана. Одним із основних аргументів було те що розроблений Брайлем шрифт був незручним для зрячих вчителів. Тільки в 1837 році по вимозі сліпих рада інституту знову вернулася до розгляду цього питання. Було прийнято рішення надрукувати рельєфно-крапковим шрифтом "коротку історію Франції". З виходом цієї книги нова система писемності заснована на рельєфній інтеграції здобула право на життя.

В перші роки винахід Брайля ігнорувався. І коли 1852 році Брайль помер від туберкульозу у віці 43 роки, здавалось що його винахід зникне разом з ним. Та 4 сліпих під керівництвом лікаря Томаса Армитаджа зрозуміли усю важливість нової системи і заснували товариство, яке згодом стало Королівським національним інститутом проблем сліпих — найбільшим у Великобританії, найбільшим видавцем посібників із застосуванням абетки Брайля в Європі.

Незрячі люди читають по Брайлю швидко на дотик намагаючись кінчиками пальців рельєфні крапки друку, через час пальці набувають особливу чутливість і вони вже читають зі швидкістю біля 150 слів за хвилину.

Система Брайля дозволяє не тільки читати але й писати. Винахід такої системи дозволив незрячим в усьому здобувати професійну підготовку і роботу, а також вільно спілкуватися між собою.

Через сто років в 1952 році людство гідно оцінило всю важливість винаходу Брайля.

З допомогою шрифту Брайля незрячі обмінюються письмовою інформацією, для чого використовуються трафарети грифелі з голкою, брайлівські друкарські машинки і твердий грубий папір. Письмове спілкування із здоровими людьми здійснюється за допомогою спеціальних трафаретів для плоского письма, або звичайних друкарських машинок.

Для сліпих видаються спеціальні книги з використанням брайлівського шрифту. Недоліком цих книг є об'ємність і велика собівартість виробництва. Якщо порівняти об'єм звичайної книги і Брайлівської, то отримаємо, що 150 сторінок звичайного для нас тексту вміщається в томі 10 сантиметрової товщини.

На зміну Брайлівських книг прийшли електронні інформаційні системи для сліпих, де текст записується у вигляді коду на магнітний носій (стрічку або диск) доноситься до слухачів за допомогою електро механічних брайлівських дисплеїв. Найбільш доступним інформаційним засобом для сліпих є система "розмовляюча книжка": книги, журнали або інші видання записуються на магнітні стрічку або диск з тривалим часом звучання і розповсюджуються через систему спеціальних бібліотек для сліпих.

Готуючи цей матеріал про абетку для сліпих я зверталась у Хмельницький центр УТОС. Я бачила цих скалічених долею людей, бачила які вони бідні і в той же час сильні, яка в них велика сила волі. У бібліотеці УТОС я взяла книжку для читання на брайлівському шрифті — повість “Оленка”.

І ось відкриваю першу сторінку книги: грубий великий листок на якому містяться маленькі виступи. Закриваю очі, кладу руку на сторінку і намагаюсь сконцентрувати всю увагу на кінчиках пальців. Здається, що швидше шкіра вибухне, ніж я щось зрозумію.

Ось так і ви спробуйте... Закрийте очі, зробіть так, щоб кругом вас не було нічого... тільки темінь ... і все.

Задумайтесь над тим, що ви сприймаєте як належне. Ви ж навіть уявити собі не можете що в будь-яку секунду, в будь-яку хвилину може трапитись трагедія... і все! Ви не зможете побачити ні сонечка, яке так привітно всміхається до вас з неба, ні жовтого місяця у зірчастому небі, ні квіточок у лузі, ні своїх рідних коханих людей... нічого тільки темінь і все. Правда? Важко.

Отже, я звертаюсь до вас, поважайте людей з цією страшною проблемою, допомагайте їм, бо хто знає, що чекає всіх нас у майбутньому.

Список використаної літератури:

1. Белокуров А. Путями веков: Ист. повествование.— М.: Учпедгиз, 1940.— 131 с.— Из содерж.: Гл.16.-С. 101—111.— То же.— М.:Просвещение, 1983.—3 кн.— РТШ. Из содерж.: Кн.3.— С. 458—479.
2. Бирючков М.В. Книга, несущая свет.— М.: Логос, 1995.—131 с.— Из содерж: Гл.2: “Гутенберги” мира слепых.— С. 17—33.
3. Гийеме С. Луи Брайль: прикосновение гения // Курьер Юнеско.—1981.— №2.—С. 22.
4. Красноусов П.Д., Шоев Ф.И. Луи Брайль: Ист.-биограф.очерк.— М., 1976.—59 с.— То же.— М.: Прсвещение, 1975.— 1кн.-РТШ.
5. РОССИЙСКАЯ ГОСУДАРСТВЕННАЯ БИБЛИОТЕКА ДЛЯ СЛЕПЫХ (Отдел тифлобиблиографии)
6. Большая МЭ, Б.В. Петровский, том 25, том 23.

АЗБУКА МОРЗЕ

*Лаба Аліна Миколаївна,
учениця 10 класу,
Хмельницького обласного ліцею-інтерната
Наук. кер.: Литвиненко О. Д.
вчитель англійської мови
Хмельницького обласного ліцею-інтерната*

Семюель Фінлі Бріз Морзе був неабиякою особистістю. Ніхто з корифеїв електрозв'язку — ні Шілінг, ні Уїтстон, ні Белл — не змінював свою долю так круто, як це зробив 42-літній Морзе.

Народився Сем 21 квітня 1791 р. біля Бостона. З дитинства відчував пристрасть до живопису. Коли юнакові здійснилося 20 років, батько відправив його в Європу для стажування в студіях великих європейських майстрів. У Лондоні він прожив чотири роки. За картину “Вмираючий Геркулес”, виставлену в Лондонській Академії мистецтв, був визнаний гідним золотої медалі.

В 1829 р. він знову їде в Європу для вивчення творчості великих майстрів минулого. В 1832-м, по дорозі додому, в Америку, довідується від корабельного попутника багато

цікавого про електрику: про вплив струму на магніт, про його здатності миттєво проходити по найдовшому дроті.

В 1811 році Морзе відправився в Англію вивчати живопис у Вашингтона Олстона. Морзе подавав великі надії як художник, але його сковувала та обставина, що він беззастережно прийняв на віру модну тоді інтелектуальну концепцію, начебто живопис, присвячений історичній старовині, набагато вище мистецтва, що відображало життя сучасників.

На борті зайшла розмова про європейські досліди по електромагнетизму. Незадовго до того була опублікована книга Фарадея, а його досліди повторювалися в багатьох європейських лабораторіях. “Витяг іскор з магніту” було одним із чудес того часу. Морзе висловив припущення, що сполучення іскор може бути використане як код для передачі повідомлень по дроту. Ця ідея захопила його, незважаючи на те, що йому були майже невідомі навіть основні правила електрики.

Наступні десять років життя були для Морзе роками завзято, виснажливо, але головне — цілеспрямованої праці по створенню електромагнітного телеграфу; роками проб і помилок, надій і розчарувань, томливих очікувань і матеріальних нестатків аж до принизливої бідності. Померла дружина Семюеля, на руках у нього залишилися троє маленьких дітей.

Нарешті, 4 вересня 1837 р., у будинку Нью-Йоркського університету відбулася публічна демонстрація телеграфу Морзе на спеціально змонтованій лінії довжиною 500 м. Телеграма була передана й прийнята, але прочитати її текст виявилось досить важко, тому що слова в ній позначалися комбінаціями зигзагоподібних ліній.

Схема апарата Морзе проста. На передавальному кінці не клавіші, а ключ, натисканням на який у лінію посилають імпульси — короткі або довгі. На прийомному кінці замість стрілок використаний електромагніт, до його якоря відповідно до імпульсів, що прийшли, притягається одне плече важеля. При цьому інше плече з пишучим пристосуванням піднімається й наносить на стрічку, що безупинно рухається, необхідні знаки.

От чому телеграф Морзе, в основі своєї також електромагнітний, варто називати електромеханічним.

Переконавшись у працездатності конструкції, Морзе менше ніж за півроку принципово змінив код. І в цьому полягав його другий й без перебільшення геніальний винахід.

Сполучення коротких і довгих сигналів, зображених на стрічці комбінаціями крапок і тире, склало знамениту абетку Морзе, до створення якої він підійшов досить дотепно. Проробивши ряд офісних текстів і виписавши частоту повторюваності всіх букв латинського алфавіту, винахідник найбільш уживані з них позначив простими комбінаціями однотипних знаків.

Телеграфна абетка або “морзянка” — плід винаходу Семюеля Морзе — використовується в аматорському радіозв’язку й донині. Незважаючи на появу комп’ютерів, і широке поширення цифрових видів зв’язку не тільки в професіоналів, але й в аматорів, телеграф (або CW) залишається одним з основних видів зв’язку.

В абетці Морзе кожній букві відповідає комбінація з довгих посилок (тире) і коротких посилок (крапок). За одиницю тривалості в телеграфній абетці приймається тривалість крапки. Тривалість тире рівняється тривалості трьох крапок. Пауза між знаками в букві — одна крапка, а між буквами в слові 3 крапки. Пауза між словами 7 крапок.

Вся складність вивчення абетки Морзе полягас в тім, що недостатньо просто запам'ятати комбінацію крапок і тире для кожної букви. Навіть навпаки, це дуже шкідливо для наступного серйозного вивчення CW.

Головними недоліками телеграфу Морзе була порівняно низька швидкість телеграфування й необхідність розшифровки прийнятих телеграм, закодованих абеткою Морзе, що збільшувало час доставки депеш. Винахід літеродрукуювальних систем став величезним досягненням у справі популяризації телеграфу. Такий апарат в 1850 році побудував Якобі, але практичне застосування одержав апарат Юза, створений в 1855 році. Що стосується швидкості, то можна стверджувати, що всі наступні роки йшла безперервна боротьба за швидкість. По першому пишучому апарату Штейнгеля можна було передавати лише 30—35 букв у хвилину. На апараті Морзе досвідчений телеграфіст передавав 60—70 букв у хвилину, і хоча сам Морзе в п'ятидесятих роках створив спрощений і дешевий апарат “клопфер”, у якому прийом вівся на слух, що давало майже вдвічі більшу швидкість, але це була, по суті, межа можливостей ручної передачі. Були потрібні механізація й автоматизація процесів передачі й прийому.

Телеграфна абетка (система кодування символів короткими й довгими послідовностями для передачі їх по лініях зв'язку, відома як “код Морзе” або “морзянка”), що застосовують зараз, істотно відрізняється від тієї, що винайшов в 1838 р. С. Морзе (хоча деякі дослідники думають, що її автором був Альфред Вейл — партнер Семюеля Морзе по бізнесу). Треба помітити, що вихідна таблиця коду Морзе різко відрізнялася від тих кодів, що сьогодні звучать на аматорських діапазонах. У ній, по-перше, використовувались послідовності трьох різних довгот (крапка, тире й довге тире). По-друге, деякі символи мали паузи усередині своїх кодів. Кодування сучасної й вихідної таблиць збігаються тільки приблизно для половини букв (A, B, D, E, G, H, I, K, M, N, S, T, U, V і W) і не збігаються для жодної цифри. Більше того, для побудови коду ряду символів в оригінальній “морзянці” взагалі використали інші принципи. Так, у ряді з “крапками” і “тире”, були застосовані сполучення “подвійне тире” (буква L) і навіть “потрійне тире” (цифра 0), а деякі символи містили в собі паузу...

У травні 1844 р. повітряна лінія була відкрита, і незабаром про телеграф Морзе заговорили як про великий винахід. В 53 році винахідник став національним героєм. Пишучий телеграфний апарат у сполученні із системою кодування сигналів зробив справжню революцію в інформаційних засобах суспільства. Будувалися все нові й нові лінії. Скінчилися роки нестатків і бідності.

Коли термін дії патентів азбуки скінчився, Морзе на схилі віку знову зазнавав матеріальних труднощів. Але Європа принесла відкинутому у свій час винахідникові своєрідне покаяння: 10 держав, які користувалися його телеграфом, у знак вдячності вручили йому 400 000 франків.

Незважаючи на появу надалі більше швидкодіючих апаратів Юза, Уїтстона, Бодо, телеграф Морзе завдяки надійності, простоті експлуатації й раціональній абетці широко застосовувався не тільки в XIX, але й в XX столітті. До початку XX ст. у дев'яти країнах Європи було встановлено 45 200 цих апаратів, у тому числі 8200 — у Росії. В 1913 р. на російській телеграфній мережі на частку апаратів Морзе доводилося 90% і тільки 10% — на частку всіх разом узятих інших типів.

А телеграфна абетка стала справжнім винаходом-довгожителем. В 1851 р. ряд європейських країн узгоджено внесли до неї незначні корективи (заміну одних комбінацій іншими, перестановку знаків) і стали називати код спочатку континентальним, потім міжнародним. Але в основі його як і раніше залишалися сполучення крапок і тире, запропоновані вченим. Особливо широко техніка телеграфування з використанням ключа й коду Морзе знайшла застосування в

радіозв'язку. В 1912 р. було вирішено як єдиний сигнал нещастя прийняти сигнал SOS — три крапки, три тире, три крапки.

Список використаної літератури:

1. Соучек Л. *Туда, где не слышно голоса*. Прага, 1968. — 240 с.
2. Bedford M. *Morse Code — the Little-Known Facts*. RadCom, 2001, December, p. 34.
3. БСЭ. 3-е изд. Т.16, с. 575. М: Сов. энциклопедия, 1974.
4. Члиянц Г. *У истоков мирового радиолубительского движения. Хроника: 1898—1928*. Львов, 2000. — С. 33.
5. Члиянц Г. *Способы работы на телеграфном ключе*. КВ журнал; № 3/94. — С. 46.
6. Члиянц Г. *В коллекцию любителям работы CW*. QUA—UARL; № 6/99. — С. 48—49.
7. Члиянц Г. *Из истории телеграфа*. РАДИОхобби, № 3/01. — С. 2.

ПЕРЕДМОВА	3
Гарматюк Ю.В. Арамейська мова — глобальна мова минулого.....	14
Гладишук І.О. Мова Брайля.....	90
Гришук Ю.Ю. Сленги в англійській мові.....	49
Дригула С.А. Латинська мова. Від античності до сучасності.....	24
Захарчук А.І. Історія давньогрецької мови. Місце і особливості мови Нового Заповіту.....	21
Кліменчук Р.В. Чи стане англійська мова глобальною?.....	54
Кришук І.М. Вплив російської мови на інші мови світу.....	69
Лаба А.М. Азбука Морзе.....	92
Лісовик О.Л. Вплив грецької мови на сучасні мови світу.....	34
Мазур Ю.О. Французька традиція в російському культурному просторі.....	37
Масловська І.С. Есперанто на шляху до статусу глобальної мови.....	78
Машталер К.В. З глибин германських мов.....	28
Мельник І.А. Російська мова як мова міжнародного спілкування.....	67
Мізонська І.В. Корінні американці та їх мова.....	47
Нагнибіда А.А. Одна мова на всіх: міф чи реальність.....	12
Петрущак А.І. Штучна мова як універсальний засіб спілкування.....	72
Сітніков Є.О. Мова і політика: функції держави щодо регулювання мовних питань.....	61
Скоропад Д.О. Едо як нащадок Есперанто.....	87
Станчак В.М. Індоевропейська мовна сім'я.....	17
Сучек В.М. Інтерлінгва в сучасному мовному просторі.....	83
Турлай С.В. Французька мова серед сучасних мов світу.....	42
Фесюк О.М. Англійська мова — мова міжнародного спілкування: історичний розвиток.....	45
Філь К.М. Лінгвістичні аспекти глобалізації в Україні.....	56
Фурман В.В. Лінгва франка — контактна мова міжетнічного спілкування середніх віків.....	31
Хомазюк О.М. Всесвітні мовознавчі школи.....	8
Чиж О.О. Мова людини в історико-типологічному аспекті її розвитку.....	3
Швець Д.С. Санскрит — мова ведичної культури. Розвиток санскриту як літературної мови.....	18
Шевчук Т.Т. Вплив англійської мови на сучасну українську мову.....	58

Міжрегіональна Академія
управління персоналом
Хмельницький інститут
29015, м.Хмельницький
проспект Миру, 101А

